

СВОБОДА НАРОДАМ – СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

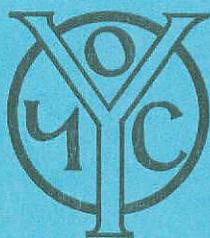
THE HERALD

Суспільно-політичний місячник

ЗМІСТ

	стор.		стор.
Е. М. — До Шевченкових Роковин	1	З літератури підпілля	19
Будуть радити вп'ятьох	3	I. Кер. — Мистець і його вітчизна	22
I. В-к — В 25 річницю ОУН	5	Чому такий поспіх?	24
I. Людим — Наріжний камінь	7	Кількома словами	26
Проф. В. Гришко — Депортация і нищення провідної верстви, як тра- диційний засіб поневолення народів	9	A. Бедрій — Про зовнішньо-політич- ну роботу молоді	31
Універсал від імені запорізького вій- ська 1658 р.	13	B.-Щій — Фотокартка	33
Проф. Н. Полонська-Василенко — Останній кошовий отаман запорізь- кої Січі	16	Ф. Одрач — Полісся	35
		P. Борковський — Спогади політика старої школи	37
		Я. Курдидик — Побратими	40

ВІСНИК
ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

До Шевченкових роковин

М. Черешнівський

Сівач

Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!

Т. Шевченко.

I

Лінії історичного та культурного процесів звичайно йдуть рівнобіжно, але не синхронізовано: культурний процес має тенденцію дещо запізнюватися у відношенню до історичних подій, а не випереджувати їх.

Випереджують історичні процеси лише духові та ідейні події, які стаються очевидно раніше аніж їх матеріалізація. Під культурним же процесом ми розуміємо послідовність культурних фактів, що є творчою реалізацією ідей.

В ідеалі „золотий вік“ культури мавби збігатися з „золотим віком“ історії, але дійсність не завше і не цілком повно дає приклади такого збігу. Доба Періклія в Атенах, що її оздоблюють найголосніші наймення творців культури (Фідій, Гіппократ, Геродот, Евріпід, Сократ). Доба Октавіана Августа в Римі, що її характеризує велика трійця (Гораций, Вергілій та Овідій). Доба Симеона Болгарського, що їй, до речі, завдачуємо нашу літературну мову київської доби. Не випадковий збіг в одній добі Ярослава Мудрого, Іларіона, будови Софії Київської та появи „Руської Правди“. Може не випадкове також з'явлення Шекспіра саме в Елизаветинській добі Англії.

Але ось вже Данте, Данте — політичний емігрант, Данте, що його постать, мовляв Микола Куліш, кидає золоту тінь на чорноту його доби, на драматичні змагання безнадійно-роздробленої Італії. Ось Гете, що його творчість збігається з добою, коли Німеччина, як держава, фактично не існувала. Ось велика польська романтична поезія, що, разом з музикою Шопена, фактично повстає вже на еміграції, на трагічнім тлі руїни Ягельонської імперії. Ось, врешті, запізнений, по осінньому пишний розквіт петербурзької культури, що збігається з упадком імперії Петра Первого.

А ось ще більші для нас приклади. „Слово о полку Ігореві“, поема, що фанфарами трівоги, болю і слави гремить понад цілою нашою історією, поема, що є одною з вершин нашої культури, з'являється в добі, коли неминучий упадок київської великодержави був очевидним для всіх, а для невідомого автора поеми, передовсім і найболючіше. Ось близькуча доба Київо-Могилянська, доба, яку ми щойно тепер відкрили. духовно розбудовується в Руїні і пізнім цвітом культурного осередку цілої східньої Європи заквітає на передодні Полтави, щоб значно пізніше, в своїх останніх проявах — Сковороді, Бортнянськім, Боровиковськім і Котляревському — засіяти зерна під якже довготривалу озимину.

І наше останнє культурне відродження, що вже відбулося на наших очах і почали за нашою участю, відродження, що символізується

прізвищами Нарбута, Тичини, Курбаса, Зерова, Липинського, Миколи Куліша, Ревуцького, Підмогильного, Щербаківського, Яновського. Цей ренесанс відбувся не перед початком нашого політичного ренесансу, а, власне по нім і, стисло кажучи, як культурний наслідок цього політичного струсу.

Придивляючись ближче до розвоєвих ліній культурного й історичного процесу у нас, доводиться ствердити, що культурний процес у нас має фатальну властивість спізнятися у відношенню до процесу політично-історичного, а то і перетинати його, переплітаючись із ним. І тому то, між іншим, так часом трудно в нашій дійсності розріжнити культуру від політики, хоч, здавалося б, ті роди людської творчості є так разючо різні своєю природою.

II.

Наше знайомство з Шевченком щойно почалося. Цей парадокс є в безпосереднім зв'язку зі сказаним повище і належить до тих, якими так багате наше національне буття.

Справді — якщо вільно трохи пофантазувати — як інакше може б пішли події 1917-20 рр., коли б той Шевченко, що ми його знаємо сьогодня, та був нам відомий вже тоді.

Чим був Шевченко для передреволюційного покоління, ба, може, і поколінь? Ми знаємо вирішальну ролю поезії Шевченка у формуванні, наприклад, Франка-поета, але ми знаємо також друковані і недруковані оцінки поезії Шевченка чільними представниками т. зв. українства, отже провідних людей нашого суспільства 70-их, 80-их, 90-их рр. минулого століття, та перших десятиліть століття ХХ-го. Для кожного, хто тими питаннями цікавився, не є секретом, що поезія Шевченка в цім періоді звучала майже в суспільній порожнечі. Вона не знаходила відгуку. Вона залишалася в друкованій постаті коломийкових куплетів, майже нарівні з фольклорними записами.

Дух Шевченкової поезії блукав безпритульний. Сама Шевченківська емоція в психіці нашого провідного суспільства була паралізована. Розуміється, не маю тут на увазі наш люд, цебто „народ”, як тоді з російська говорили, — там Шевченко мав віддавна своє органічно-постійне і незаступне місце.

Пропаганди тоді, на щастя, не було. Але були — чужа школа, чуже державне життя, врешті — поліційний апарат старої поліційної держави. А передовсім — вплив чужої і органічно — чуждої культури, вплив тим більш згубний, що культура та не була національною, була бо вона вибуховою сумішшю відумерлих культурних фрагментів, накопичених за пару століть існування єдиного в своїм роді імперського режиму.

В результаті Шевченко в очах навіть ос-

вічених земляків кінця XIX-го, початку ХХ-го століть був істотою в кожусі і шапці, що, розуміється, була ще потрібою „хоч із застеженням” (Драгоманів!) для т. зв. народу, але була зовсім безвартісна, перестаріла і либо трохи смішна для них, освічених людей з т. зв. інтелігенції (до речі — поняття чисто російське, хоч слово і неросійського походження). Істота та стояла в певнім ряді інших, приблизно десь поміж Кольцовом і Нікітіном, була „народним співцем”, очевидно, самородком і самоуком, понадто сином кріпака, що особливо модно було тоді підкresлювати (а не, скажім, безсумнівно-козацьке походження поета).

Коли б тоді комусь спало на думку поставити тему „Шевченко як поет державний”, то, поза всяким сумнівом, на такого дивака подивилися б як на буйного божевільного. Це — не пересада. В одній з культурних європейських столиць пригадую собі тему реферату на емігрантській Шевченківській Академії „Шевченко як народолюбець” в році либо 1931, ц. т. в часі, коли вже мусіли бути знані епохові для Шевченкознавства праці бл. п. Степана Смаль-Стоцького і інших, що здемаскували позірну простонародність скомплікованого Шевченкового віршу, і навіть показали філософічне коріння хоча б поеми „Марія”, як відомо ніби то блюзірської і безвірницької.

Так. Ми знайомилися з Шевченком надто пізно. Фатальне припізнення нашого культурного процесу у відношенні до історичного дало свої фатальні наслідки. Шевченкознавство, як наука, налічує яких три десятки літ існування. Шевченкознавство, як наука, з'явилось вже по бурхливих політичних подіях 1917-1920 рр. І єдиною нашою потіхою могла б бути приповідка що „ліпше пізно, ніж ніколи”.

III.

Хотілося б звернути увагу на одну проблему, яку наше Шевченкознавство ще не поставило виразно і на повний зріст. Це — проблема Шевченкової особистості. Шевченкознавство показало нам багато нового, висвітлило багато неясного, ба й розкрило багато таємниць. Образ Шевченка тепер дуже далеко відбігає від тієї ікони з просвітянських сяятощів, що її нам переховував час, коли то селянство було, як могло, єдиним носієм нашої національності. Не є вже Шевченко ані селянським співцем, ані навіть, як здавалося Ю. Липі, селянським королем, ані навіть, мовляв, тим „кобзарем”. Є він складним виразом нашого всенаціонального творчого духу і є він дотеперішньою вершиною нашої національної культури в якнайширшім значенні цього слова. І як би не поточилася далі наша історія, з цієї висоти вже нікому не пощастило Шевченка

стягнути до найвно-простацького та фальшивого минулого.

Але шевченкознавство наше, скероване переважно на певні формальні цілі, — стиль, тематика, філософічні основи, історичне оточення, окрім комплексів ідей і т. д. — мало зупинялося на змісті самої особистості поета. А це прикрай брак і немала шкода, бо ж в історичній галерії видатних українців, коли шукаємо в ній повноти і довершеності „Української Людини”, надто мало знайдемо так повну і довершену національну особистість, як Шевченко.

Броджені складники нашого національного характеру, в якого осередку завше стояло і стойть „серце”, а не „розум”, плюс набуті в тягу тисячелітньої історії риси (а серед них на перше треба поставити місце те, що називаємо „бароковістю”, цебто нахил до „здаватися а не бути”), плюс сліди в ріжких добах одержаних і невілікуваних історичних хороб — все це навіть на постаті найвидатнішого українця залишає печать певної надщербленості, понівечення, часом каліцтва.

Великим, може на міру Олександра і Цезара, полководцем був Святослав Завойовник, але не менш певно, надто слабим був політіком і дипломатом зі своїм найвно-лицарським „Іду на ви”. Великої душі і орлього ока був гетьман Дорошенко, „Сонцем Руйни” названий, але палке українське серце згубило і його і батьківщину, бо зрада жінки те серце зламала в час рішального бою. Великим політіком був Мазепа, певно таким великим, що розум політика заморозив в нім серце войовника і навіть ...коханка.

І коли зважуєш контрапунктичну гармонію Шевченкової духовності, в якій співжили найскрайніші і найрізноманітніші складники психічної повноти, і намагаєшся знайти подібного роду повноту, то приходять на думку хиба дві постаті: це Мономах, що єднав в собі варяга й християнина, войовника і гуманіста, князя і філософа, та ще, ненависний Шевченкові і все ж дорогий йому, великий і трагічний Богдан.

Від ідилічного „Садок вишневий коло хати” до громопророчого „Погибнеш згинеш Україно”, від зрівноваженого Підкова до нещадного Гамалії, до лютого Гонти, від стилізованих побутових пісень до величної симфонії „Кавказу” і від інтимного трагізму „Дівочих ночей” до півшаржованої і якби цінічної поради „Хоч раз, серденько, соблуди” — який розмах! Яка широчина чуттєвої скалі, яка ріжноманітність і яка в тій ріжноманітності суцільність! Словом, яка повнота повноцінної, нескаліченої української людини, що ціле життя благала у Бога одного — „А дай жити, серцем жити і людей любити”, ц. т. жити пов-

БУДУТЬ РАДИТИ ВП'ЯТЬОХ

Про берлінську конференцію Чотирьох написано багато. Була вона, як знаємо, на колесах — що тижня переїздили з советського Берліну в західній. У західних журналистів, а вони ж якийсь вплив мають на формування суспільної думки, і в деяких політиків, з'явилася була надія, що Молотов в чомусь змінився.

Московський міністр привіз в Берлін чисельну світу і вона, як і він, під час Конференції була дуже гостинна і ввічлива. Молотов, на прийнятті в американському посольстві підніс чарку німцеві з обслуги і сказав: „Вилийте зі мною”. Про це широко писала преса. На всіх прийняттях, а їх було багато, советський міністр завж-

но, повним життям цілковито вільної людини у цілковито повному організмі вільної нації.

З якою неймовірною, якби не людською жадобою повноти і завершеності, він, письменник з кріпаків, цькований, засланий, нещасливий в особистім житті, віддає себе всього батьківщині, щоб ніби розплинутися в ній і в цім творчім пориві віддати тій батьківщині одночасно ту свою повноту і завершеність. Він інтересується всім, до що започаткованої тоді фотографії-включно. І інтересується не поверховим заінтересуванням аматора. „Не було книжки, якої б він не прочитав” — свідчить Куліш. Він утримує близьку приязнь з великим нашим математиком Остроградським, але — одночасно — з простолінійно-вояцьким рубакою-генералом Кухаренком. Він може про дискутувати цілу ніч з професором-правником, як про це випадково записує в щоденнику, і одночасно він блискавично закохується в великім трагіку Олріджі, мурині, якого він вперше бачить.

Його приятельство з геніяльним актором Щепкіним — варте епічної поеми. Він однаково зруечночується в сальонах графа Толстого і в міщанській родині якихось Піунових, в княжім палаці Репніних і в шинку з селянами, яких вчить соціології при помочі зерен пшениці.

На слідстві перед страшим Дуббельтом він один веде себе як **суверена особистість**, як людина, що почуває себе нобілітованим без порівнання вищою за всіх їх баронські чи графські нобілітації.

Над цією отже повнотою і довершеністю його, над цим з'явленням сувереної української особистості, з'явленням, здавалося б, фактично на цвинтарі нації — варто зупинитися сучасному Шевченкознавству.

Регенсбург, 11. 3. 1947 року.

Е. М.

ди чокався з лакеями. Тільки не чокався у себе, вsovєтському посольстві, коли приймав гостей заходу. Засідаючи вsovєтському Берліні, в люстровій залі, міністри Заходу ввесь час мусіли бачити перед очима кремлівський краєвид (так було обладнане приміщення засідання), а входячи до залі обов'язково проходили перед бюстом Сталіна, біля якого стояли добрані гвардійці. На столах, за якими сиділи делегати розкладено було папір і підстругані олівціsovєтського виробу. А на кожному олівцеві відтиск фабрики Сакко і Ванцетті, покараних в ЗДА 1927 року. Оттак удекорували місце засідання майстри Кремля. Коли правдою є, що пропаганда, кінець кінцем своєрідний гіпноз, то про це подумали в Кремлі заздалегідь і належно.

Преса т. зв. вільного світа дуже любить всяки сенсації. Скільки їх було після смерти Сталіна, або після ліквідації Берліні. Дуже часто розважають про тойбічні відносини і в тих розважаннях вичувається моральне безсилия, духовна охлядість, брак належної політичної аналізи тамтешніх відносин. Погана ознака. В кінці конференції, коли всі побачили що Молотов недаром чокався на бенкетах, пущено ще одну сенсацію. Мовляв, Маленков навмисне погодився на розмови з західними державами, щоб в разі невдачі тих розмов, мати змогу покінчити з Молотовим. Про це навіть писала українська преса. Наївне заколисування. Міністри заходу на берлінській конференції мали всі карти, щоб розгррати московські ходи, а про те цього не сталося. Якщо б навіть припустити, що Маленков спрівді щось мав проти Молотова, то після конференції мусітиме нагородити його і то високою нагорою.

Становищеsovєтського міністра в цій грі не було легким, карти його всі знанні, і ходів не мав він нових, а справу виграв і то блескуче. Про що йшло кремлівським володарам на конференції? Відтягти справу об'єднання Німеччини, не допустити до мирової угоди з Австрією, а найголовніше, якось втягти Червоний Китай до нарад „великої п'ятірки” і посіяти чи посилити недовір’я народів, завойованих Росією, до Заходу. І всі ці завдання в більшій або меншій мірі Молотов осягнув. Німеччина залишилася поділеною і окупованою. Участь її в західно-оборонному союзі відтягується далі та й сам той союз виглядає в практиці як союз лебедя, рака і щуки. З Австрією вийшло ще інтересніше. Коли західні міністри погодились, несподівано для Молотова, прийняти його додатки до проекту угоди з Австрією,sovєтський міністр заявив, що він підпише її тільки при умові, що Австрія буде окупована аж до розрішення німецької проблеми. І від цього ні на міліметр не відступив, бо кремлівська політика є послідовною і знає чого домагається. Про-

мир у Кремлі не думають і не вірють в договори, а стан гнилого миру дає змогу Москві утримувати свої позиції в Європі і разом з тим поширювати і закріплювати їх в Азії. Безборона Європа з випадовимиsovєтськими базами в ній дає змогу послідовно просувати московсько-комуністичні впливи в Азії і закріплятись там.

Червоний Китай в плянах Кремля відограє величезну роля. Не дарма ж твори китайського диктатора Мао-тзе-Тунга друкуються величезним тиражем російською мовою, а „Правда” присвячує цілі підвальні китайським проблемам. Мрії про відрив Китаю від Москви у декого з політиків заходу далекі від дійсності, бо Кремль поставив ставку на Китай серйозно і на довго. Червоний Китай, щоб юридично стати великою світовою державою потребує визнання ЗДА. Тому то Молотов у Берліні, про що б не говорив, обов'язково вплітав Китай в різних комбінаціях „великої п'ятірки”. Та п'ятірка мала б зайнятися мировими проблемами, то загально-азійськими, то частинно-азійськими. Не без допомоги французького міністра Бідо Молотов таки добився того, що Червоний Китай буде брати участь в квітневій конференції вже „п’ятьох великих” у Женеві. „Правда” за 20 лютого пише, що „пропозиція СССР скликати нараду п’яти держав знайшла такий великий відгук у всьому світі, що західні країни не мали змоги не прийняти її”. Не відгук світу, а домагання французького уряду через Бідо мали віршний вплив на те, що Доллес, після довгої суперечки погодився на участь червоного Китаю в Женевській конференції 26 квітня. Франція потребує якоїсь відпруги, коли не замирення в Індо-Китаї і сподівається в Женеві його осягнути. Справу Кореї теж будуть уже розв’язувати в Женеві. Там буде вже не сам Молотов, а й Джо-Ен-Лай — від Червоного Китаю, і Кім Ір Сен — від північної Кореї, і Гочі-Мін від В’єтміну. А всі вони учні Леніна і Сталіна, вірні васали Москви. Участь червоного Китаю в Женеві збільшить впливи Китаю в Азії і послабить впливи Заходу і ЗДА. Уряд південної Кореї різко і рішуче засудив берлінське рішення засідати ще й з Червоним Китаєм, який разом з Москвою спустошив Корею, захопивши половину її території. Національний уряд Формози заявив, що участі в тій конференції не візьме. Примітка міністра Доллеса, що участь Китаю в женевській конференції не означає визнання Китаю, не зменшує успіхів Москви. І в Москві і Пекіні знають, що скрізь ту участь зрозуміють як перемогу червоного фронту, а це і є важливим для Москви, для її агресії і для усталізування внутрішнього становища. Берлінська конференція викликала невдоволення у Вашингтоні і Доллесові довелося запевнити конгресменів, що

I. В-к

В 25 РІЧНИЦЮ ОУН

В 25-ту річницю організованої боротьби українського націоналізму за Україну, більшовики повели наступ, щоб зміцнити дружбу українського народу з московським центром. Чи припадково то?

Чверть століття тому на І. Конгресі Українських Націоналістів покійний Евген Коновалець заявив: „Сьогодні ми покищо тільки окреслили наші завдання й прийняли добровільні зобов'язання. Але це ще не осяг. Спротиви, які зустрінемо на нашому шляху, будуть величеські. Бо ж віднова Української Самостійної Держави, сама собою однозначна з ліквідацією російської Імперії, як і польського історичного імперіалізму, спричинить таку докорінну перебудову сходу Європи й великої частини Азії, що це з конечності вплине не менш глибоко і на політичний вигляд усієї решти світу... Хочу вірити, що завдання, які в нашій програмі ми собі накреслили, зумімо як мужі виконати. Тільки в такому випадкові вільно буде сказати, що дата створення нашої організації зарахується будучими істориками, як одна з переломових творчих і позитивних дат на тисячолітньому шляху життя української нації”. Мету, яку поставила й чітко сформулювала 25 років тому ОУН в своїх постановах, нація ще не осягла. Змаг, який веде нація за осягнення тієї мети — УССД, нині вступив чи в не най-

ні за яку умову ЗДА не визнають Червоного Китаю.

Та вже сам факт, що представник ЗДА засідає з делегатами уряду Червоного Китаю, який, як ствердив помічник державного секретаря, за чотири роки своєї диктатури знищив біля п'ятнадцяти мілійонів населення, сам говорить за себе. Чого можна сподіватись в Женеві? Не миру і не визволення. Берлінська конференція облегчила Сов. Союзові поширювати торговельні зв'язки і за допомогою їх посилювати підривну роботу в країнах Заходу, а особливо на Сході. Недавно Москву відвідала делегація англійських ділових кол і уклала контракти на 16 міліонів фунтів стерлінгів. Торговельний наступ посилено і в Канаді. Новий советський посол в Канаді Чувашін на прийомі представників преси теж підносив чарку і випивав за поліпшення відносин між Советським Союзом і Канадою. Ділові кола Заходу хочуть торгувати з каннібалами, мріють про сировину з ССР, а Москва плянує вивозити в країни Азії і Африки машини і промислові вироби. В Москві м'ягко стелять діловим колам, аж спати буде мулько. Мало ймовірним, щоб і в Осніві розплутали хоч одну з проблем.

відповідальнішу фазу. Українська проблема, помимо всіх ворожих спроб її применити і звести до внутрішньо-національного питання в межах Советського Союзу, стає проблемою міжнародною. В постановах імперського Центру, мимо отієї водевільно-гротескової частини про „дружбу”, вичувається, що в Кремлі належно оцінюють вагу проблеми і розуміють небезпеку для московського Центру від того, коли Україна визбудеться московської опіки. Тому так і наголошують там „нерозривність українсько-московської дружби”. Не про розв'язку національного питання думають у Москві, а про те, як утримати Україну при московському Центрові. Цьогорічна маскарада дружби з нагоди трьохсотої річниці Переяславської Умови, то черговий етап імперської війни проти української національної ідеї, проти націоналізму, що ту всенародню боротьбу унарямлює.

Микола Бажан недавно сказав, що „основним напрямком зрадницької діяльності націоналістів завжди було й тепер є прагнення роз'єднати український і російський народи.” Цебто вирвати Україну з під опіки московського Центру. Важко повірити, щоб хтось на Україні повірив Бажанові, що зрадництвом є прагнення сорокамільйонової нації жити на своїй землі без комуністичної опіки російського народу, без обов'язкового примусового „животворчого” впливу культури „старшого брата”. Мабуть і сам Бажан не вірить в те „зрадництво”, коли клянеться організувати в Києві в травні декаду русської культури, щоб унаочнити її „багатогранний” вплив.

Боротьба українського націоналізму проти імперського большевизму є боротьбою двох протиставлених взаємновиключаючих сил в площині світоглядовій, політичній і соціальній — вона обімає всі сторони життя української нації. І це належно розуміють у Москві, тому її наказали проголосити чергову анатему українському націоналізму по всіх закутинах московського царства в ювілейні місяці. Хоч чисельно й технічно — матеріально перевага зараз на боці большевизму, але ідейно-політично він її ніколи не мав на Україні. Важливим у тій нинішній боротьбі є, і вирішним буде завтра те, що український народ ідейно-програмові залеження ОУН прийняв, вони стали його власністю і в практиці під советським тоталітарним пресом він оформлює на них себе до завтрашнього дня. Мимо своєї волі, „викорчовуючи” націоналізм, Москва вказує нації шлях до перемоги над большевизмом.

Колись у Росії вирізували язики тим, що висловлювали невдоволення, чи протест проти московського вандалізму. Тепер цього зробити

не можна, бо невдоволенням, спротивом проїнжектата вся Україна. І советський уряд намагається те заглушити своєю пропагандою, прищепити Українці, що, без опіки Москви, вона не збереже і не охоронить своєї державної незалежності від „зовнішніх загарбників”. Московські володарі змушені це робити, бо знають, що право на життя український народ ідентифікує з державною незалежністю, а революційна боротьба, яку веде організоване українське підпілля, стала обороною самого життя нації. За чверть століття своєї діяльності і боротьби ОУН здинамізувала, розбуркала сили українського народу й стала виразником найглибших прагнень нації. Тому-то останнє десятиріччя ОУН надає політичний тон, основний зміст політичному мисленню народу.

Оформившись в організовану політичну силу — ОУН, націоналізм зірвав з партійно-ліберальною тактикою українства. Замість плачу про недолю й благань ласки у ворогів, організація оформляє політичне життя в акціях, революційній боротьбі й безкомпромісних вимогах до ворога. Ця активна революційна стратегія не прийшла раптом, її треба було виборювати ціною жертв людей, відданих ідеї. Був час, коли безкомпромісні вимоги до окупантів, революційні акти і серед своїх вважалося донкіхтством, безумством. Закоренілий політичний коньюнктуризм в політичній думці й мисленні протиставився революційному активізмові, називаючи політику великих принципів безумством.

Окупаційна влада була далекозоріша. Вона бачила дальше і глибше розуміла небезпеку для себе від отої нової політичної сили. Року 1931 на судовому процесі проти 5-ти учасників Віденського Конгресу, польський прокурор сказав: „Не те страшне, що члени ОУН підпалиють скрити, але страшним є те, що ОУН підпалиє людські мізки, бунтує серця, ширить почуття покривдення серед українців: кожна їх летючка є набоєм, сповненим динамітом ненависті. В цей динаміт вони хочуть перемінити 45 мільйонів українців, які неначе, як вони твердять існують у світі. І це є причина, чому ми їх мусимо судити і унешкідливовати, це є причина, чому мусимо ОУН, поки ще час, знівечити, інакше одного дня вони знівечасть нас, наше сторіччями узаконене посідання й державне правління на цій землі”. Оборонець законів імперіалістичної Польщі добре бачив і розумів, з якою небезпекою має діло держава, що опанувала чужу землю. Тому так сувро карано та поборювано націоналізм. Не гірше це розуміють тепер і в московському царстві. Тому й ведуть невгаваючу війну саме противного там, тому так шалено виуть проти нього тут імперські слуги.

Націоналізм ріс, формувався, оформлював

себе в монолітну політичну силу, споюючи з собою народну гущу в боротьбі за визволення землі своєї від влади чужих зайд. Імперські мірники поділили між собою були землю українську, і заволодівши частинами її, накинули кожній свої закони. Націоналізм, що виростав, оформлювався з заповітів батьків, володарів землі своєї, оформившись в політичну силу, почав війну проти чужої займанщини. З невеликих підпільних гуртків, через різні організаційні форми, в умовах немилосердної ворожої нападки окупантів, формувалась Організація і в процесі того формування відбувалося активне становлення нації. Відрівані одна від другої частини її споювались, пізнавали себе, утверджувались у правді й вірі — ненависті до ворогів-окупантів. На зміну провінційній політиці благань і випрошувань приходила політика боротьби. Року 1929 на I. Конгресі в Удні оформлено ОУН. Ця дата не є початком націоналістичного руху в Україні. Ідеї ОУН століттями жили в народові й були рушіями української історії. Усвідомлення тих ідей оформило націоналістичний світогляд. Сила українського націоналізму в тому, що він став носієм ідей, глибоко закорінених в духовості народу. В різних історичних обставинах, в різних частинах розтерзаної імперіалізмами нації, націоналізм оформлювався в тій, чи іншій формі, але суть його була незмінною: „Існує єдина у світі гарантія політичної свободи — власна сила”. З цього окреслення М. Міхновського, даного далеко перед I. Конгресом, виростала конечність формування тієї сили, бо „свободу, рівність візьмуть тільки сильні народи, тільки ті, що ту свободу скріплюють кров'ю ворогів своїх”. Чверть століття бореться ОУН, змінюючи власні сили нації. Гасло: „Нам немає на кого надіятись і нічого озиратись назад”, проголошене 1900 р. в платформі „Самостійна Україна”, стало наріжним каменем у формуванні стратегії й політики Організації Українських Націоналістів.

Перший Конгрес завершив один етап оформлення націоналістичного руху, створив політичне ядро, навколо якого чверть століття відбувається процес становлення нації. Не надія на ласку окупантської влади і не на міжнародну справедливість, чи допомогу від чужинців, а концепція знищення чужої влади самим народом в революційній боротьбі була проголошена I. Націоналістичним Маніфестом на початку ХХ століття. І та концепція є найсуттєвішим елементом, що відрізняє український націоналізм від усіх інших українських політичних напрямків. За довгі роки окупації вороги намагалися прищепити в психіку українського народу почуття покори, вбити свободолюбивий дух його. Організація, прийнявши концепцію власних сил за підставу визво-

лення нації, чверть століття працює над тим, щоб нація позбулася і слідів окупантського намулу в своїй психіці.

Оглядаючись на пройдений шлях за чверть століття, можна сміливо твердити, що за цей порівньючи короткий час, сталося глибоке морально-психологічне й політичне переставлення народу, а, головне, його молоді. Політичний пасивізм похоронено. Процес морально-психологічного перевілення потребував і певних організаційних форм. ОУН вперше в історії визвольної боротьби зуміла розбудувати серед народу, в органічному зв'язку з ним діючий, усправлений організаційний апарат — систему. Без організаційної мережі, без отих ниток, що в'язали організацію з народом, неможливо є всяка цілеспрямована політична дія. Тому-то так шалено поборювали ту організаційну систему, людей її, всі окупанти, зокрема в час другої війни.

Деколи можна почути розмови про надщерблення, організаційні розриви в українському націоналізмові. Були вони, і були болючими. Коли судимо про це, то не сміємо забувати, що нова політична сила — ОУН чверть століття свого молодого віку перебуває в надзвичайно складній і великий боротьбі з ворогами, які знали небезпеку від неї і докладали всіх сил, щоб надщербити, звести з правдивого національного шляху, зопортунізувати, обкон'юнктурити. Не треба забувати, що довголітня неволя нації виплекала своєрідну політичну недугу в політиків доби переднаціоналізму, яка в практиці зводилася до того, що „просити можемо, а вимагати й боротись небезпечно”. Політики цього типу будували майбутнє народу не на перемозі над зовнішнім ворогом окупантам, а на перемозі одного „сусіда” окупанта над другим. „Нехай Бог тому помагає, хто нам добра бажає”. За такою політичною мораллю будували політику нейтральні „реальні батьки”. Така тактика „реальних політиків” в практиці була фатальною і в ній треба шукати причин всіх невдач і поразок. Вона зумовила згубну для нації орієнтацію на сильнішого, замість орієнтації на сили своєї нації. Не позбулися її ще донині деякі групки з еміграційного політичного акваріума.

В найкритичніші періоди національної боротьби, так звані реальні політики ховали голову в пісок і залишали визвольну боротьбу вести одній політичній силі — ОУН. Один тільки приклад. В час другої світової війни, де і в чому була ота їхня „реальна політика”? Хіба в тому, що всі політичні партії, які діяли легально, зійшли з поля політичного бою. ОУН залишилась одна на полі страшенної битви і не тільки витримала її, але зросла, зміцніла і вказала нації шлях під двома займанщина ми, в хуртовині війни, до спротиву, оборони й

I. Людим

НАРІЖНИЙ КАМІНЬ

Шевченко настільки нерозривний з багатьма проявами нашого збірного життя, що створюється небезпека замуміфікування його чи викривлювання до повсякденних потреб, до окремих смаків і світоглядів. З текстами „Кобзаря” роблять це саме, що й з євангельськими, — на кожночасне замовлення існує з десяток приготованих цитат — принагідно вирваніх не тільки з контексту твору, але й з світогляду автора.

Не так ще давно Шевченко був для нас лише „батьком Тарасом”, що плакав над недолею рідного краю, потім став лише прапором визвольної боротьби, а в совєтській займанщині зробили з нього лише борця за соціальні права кріпаків та приятеля Росії.

Сьогодні вже знаємо, що не знуціння пана, не приниження кріпака, що неплач над покрітками становлять Шевченка. Він давно вже перестав бути „батьком”. Найнovіші досліди зняли з його шапку й кожуха та показали Шевченка-европейця. Показали людину, що з нічого — самотужки, невгнутістю свого хотіння, став передовим поетом-мислителем. Знаємо його, що залишки читає Плутарха й Лібелльта, розуміє чужі мови і в оригіналах знає твори світової літератури. Поза мистецтвом цікавлять його найрізніші ділянки знання, вчившись в Академії мистецтв, він заглядає до університету й ми тепер дивуємося його енциклопедичному зацікавленню питаннями філософії і фізики одночасно. Мав велику схильність до минувшини своєї землі, зінав усі пра-

наступу. Несучи величезні втрати Організація не залишила поля бою, а міцніше, органічніше згуртувалася з народньюю гущею і з неї черпала нові сили, тому й могла утриматись і закріпитись революційно-визвольна боротьба підпілля в Україні.

А ідеологічна доктрина, світоглядове заложення, на якій оперла свою політичну діяльність ОУН, була і є найголовнішим елементом, що при всіх змінах і втратах в організаційній структурі діяла й діє серед народньюю гущі незалежно від того, як міняються людські кадри. ОУН — то перш за все ідея. Організаційні форми можуть мінятися, організаційна структура може переживати ті, або інші труднощі, але ідея завжди животворить і перемагає. Тому так і поборюють большевики націоналізм — формотворця національної ідеї. Ворог лютує і скажені, значить ідея живе й вона переможе.

ці з історії України, співпрацював в „Комісії для разбора древніх актів”.

У вибранім колі інтелектуалістів, — мистців і мислителів обертається не доступний усім „батько Тарас”, а новий, ще до кінця нерозгаданий геній.

І це, що цей геній усі свої таланти віддав на служіння народові, започаткувало відродження, яке не спинилося й досі, помінувши усі ворожі намагання біологічно підрізати націю. Ще за свого життя Шевченко став пропором нації і боз його постті, ще спізненіший був би 1918 рік.

Тоді, як народився Шевченко, давно відгримала князівська держава з її могутніми будівлями, з законодавством, дипломатією, торговлею і мистецтвом. Відійшла у непам'ять й недавня козацько-гетьманська держава з пишнотою барокко, з академією і наордними війнами. Пам'ять про минуле затерлася дуже швидко. За імперіялістичним московським звичаєм, провід переможеної країни винищено, аристократію вирвано, інтелігенцію здеморалізовано чи заступлено чужиною клясою урядовців. А селян закуто в кріпацтво.

Заглохла пам'ять про славні чини предків. Ще про Коліївщину хлопчик чув від свого діда. Це дало „Гайдамаків”. Ale ніхто не розповів ані про Ярослава, ані про Святослава, ані про Мазепу, ані про дійсного, — не „п'яного” Богдана.

Не було кому оповідати. Багатючий „край широкий — веселий” винищено до щенту. Очі хлоп'яти самі побачили:

... під тином

Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

Дяк навчив читати, інші малювати, дід оповів про Гонту. У безверхій хаті довелося покидати матір. Оповідають, що як Шевченка-юнака вели етапом у широкий світ, у Петербург, то він мав лише один чобіт цілий. Тож мусів — бо було дуже холодно, — увесь час перевозувати цей чобіт з ноги на ногу, за що й дістав по ший.

І ось сталося чудо. Дух безверхої країни втілився у босого хлопця:

Спасибі, дідуся, що ти заховав
В голові столітній ту славу козачу...

Широкий світ не виявився дуже непривітним для хлопця. Відкрив брами, запросив йти вище широкими сходами чужої столиці. Треба було лише забути про Гонту, про опухлу дитину, про матір, — так, як вчинили тисячі його земляків, з геніальним — Гоголем — на чолі. Ale дух країни вже був у хлопцеві Найіцько виявилися спокуси наук, мистецтв, добра, бути й веселого життя в чужій столиці.

Почалося моторошне безнадійне єдиноборство. Недавній кріпак виступив проти неісхо-

димої російської імперії. Виступив в імені країни, яка вже не існувала, про яку світ не знав, від якої лишились могили, про мову якої писались граматики, як про мову, що вимирає.

Ворожа імперія за Шевченкових часів виглядала більш-менш так, як і тепер:

Село неначе погоріло,
Неначе люди одуріли, —
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть.

Так само:

... люди, живі люди
в кайданах забиті
Із нор золото виносять...

Чи могли існувати гостинні сходи палаців Петербургу, коли люди „в раї пекло розвели”, коли „нічого нема святого на землі”, коли один одному „нишком у куточку гострить ніж на брата”? Передусім належало привернути землі втрачену святість, — тож Шевченко розпочав боротьбу не тільки за українську, а й за вселюдську правду. Не міг „дивитись, плакать і мовчатъ”.

Дійсна велич Шевченка саме у цій „прі” проти величезної потуги, на яку він станув сам один. Bo за правду він бореться поспідовно, — і в творах і в житті. Все умовне відпадає. Все, — ясне і просте, як в євангелії. Якщо „Перший розпинає”, а „Вторая доконала вдову сиротину”, то не вільно „з ворогом по-правді жити”. I він не живе з ворогом по-правді.

Лише тепер — у перспективі ста років, — видно нам, як ця людина торощила соціальний і політичний устрій імперії, хитала світогляди, бурила підвалини тиранії. З болот Петербургу закричала досі ніким невисловлена, невитримна кривда. Закріпощена країна брала свій реванш Встав той, „ким занялось і запалало”.

Знайшовсь таки один козак
Із мільйона свинопасів,
Що в морду затопив сатрапа...

Сьогоді ми дивуємося. Звідки у цього недавнього „свинопаса”, а теперішнього козака, горді слова про славу „голосну й правдиву”, про честь, про лицарські чини? Який вітер зперед століть війнув під прогнилу стріху похилої хати закріпщеного селянина? Відповіді на це надприродне явище не маємо. Ale знаємо, що серце Тарасове, напоєне вітром вимріяної справедливості, вийшло на розпуття велелюдній просило свою музи:

Вночі
І вдень, і ввечорі, і рано
Вітай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду!

На „правду” імперія відгукнулася засланням Тараса:

Проф. В. Гришко

ДЕПОРТАЦІЯ І НИЩЕННЯ ПРОВІДНОЇ ВЕРСТВИ, ЯК ТРАДИЦІЙНИЙ ЗАСІБ ПОНЕВОЛЕННЯ НАРОДІВ

Вікова імперіалістична політика Москви нині вже не становить проблеми. Московський імперіалізм, внаслідок наукової перевірки, для багатьох став уже незаперечно історичним фактом, визнаваним покищо лише частинно і західнім світом. Та число Ачесонів і Мінців уньому повомі зростає. З поняттям московського імперіалізму завжди асоціюється акція поневолення народів Москвою. Сміливо можемо твердити, що найбільше доказів поневолення народів Москвою дали й дають українці. Їхня наука дала світові немало доказового матеріалу, однак переконливо-атракційна сила його часто зустрічається в зовнішньому світі з певною дою скептицизму й байдужності до українських даних про самих же українців.

За більш об'єктивні й доказові часом вважається твердження, оперті й засновані на матеріалі іншонаціональнім.

В цій стислій статті можемо простежити за елементами вияву московського поневолення народів і на неукраїнській етнічності. Хочемо говорити не про цілий, завершений процес поневолення народів, що переростає в геноцид і що зрештою не є нашою темою, лише про початкову стадію поневолення, до якого Москва, як правило, одвіку вдавалася.

В цілому комплексі дій поневолення народа

дів, Москва особливу увагу звертала — часто в підступний спосіб, за методою „батога й медяника”, — на момент нищення провідної верстви народів, обираних в жертву її експансії. Москва віддавна засвоїла практику вдаряти передусім по голові народу з тим, щоб пізніше приборкати ціле населення.

Цей досвід Москва перевірила на тисячах історичних прикладів. Тому для Москви момент нищення провідної верстви народів набрав характеру сталої практики, історичної традиції у відношенні всіх поневолених і поневолюваних нею нині народів. Від нищення української провідної верстви в минулому, що є здивим доказом застосування тієї традиційної практики, ми абстрагуємося.

Застосування Москвою засобів нищення провідної верстви спостерігаємо ще на світанку історії, коли Москва вийшла на форум агресивної політики, скерованої проти земель своїх сусідів. Ця завойовницько-загарбницька, в цілях широкої експансії, поведінка Москви тоді ще принесла їй опінію безоглядно жорстокого наїзника, що, зокрема, знайшло своє відзеркалення у такій безсторонній літературі, як агіографічна.

Відомо, що московські книжки під 1327-28 р.р. зафіксували не без певного почуття гор-

— Ми навчім
По чому хліб і сіль по чім....

Сьогоднішній нащадок давнього російського жандарма часів Шевченка за це „сказати правду” розраховується досвідченіше: куля в потиліцю апостолові правди і Колима для його рідних та знайомих. Лише це змінилось за сто років, лише точніше діє ухоексота й фінка емведиста. А далі це саме: „у нас же світа як на те, одна Сибір неісходима. А тюрм? а людю? що й лічить!” А поза тим, як і за Шевченка:

Кругом бори та болота,
Туман, туман та пустота,
Людей не чутъ, не знать і сліду
Людської страшної ноги.

І так само:
Опухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

Сто років минуло і проти зненавидженого Шевченком світу туману, голоду, пустоти так само стоять тарасові нащадки. Боротьба УПА, — це ж ще одно втілення духа безверхої країни, це пряме продовження шевченкової боротьби за майбутній справедливий світ, за

здвигнення заобрійної будівлі, що її закінчення і тепер ще дуже далеке.

Ті, що в ім'я заповітів Шевченка ще й досі не склали своєї зброї, знають, як далекий шлях до тихого раю. Знають, що шлях провадить через сторіки крові. Але вірять, що таки довершиться, що таки, за словами нашого генія:

... пропадуть вони, лихі,
Що їх безчестіє, і зрада,
І криводушіє — огнем,
Кривавим, пламенним мечем
Нарізані на людських душах;
Що крикне кара невисипуча.

Витримувати у непереносній дійсності, яка триває на Батьківщині допомагає хіба сподівання, що надійдуть дні, коли злі не сковаються від невисипущої карі, коли досконалі, під омофором „золототканим, хитрошим, добром та волею підбитим” побачать давноочікуване диво.

... Коли у добі довершеного дива, наріжним каменем нові заобрійної будівлі, ляже він, — геній Шевченко...

дощів приєднання Ростова до Москви за Івана Калити.

Однак, з житія преп. Сергія Радонежського, уміщеного в Четиєї Мінєї митрополита Макарія, довідуємося, що на особливо тяжку психолого-гічну травму, впродовж цілого життя, склалися спогади цього святого про приєднання Ростова до Москви, пов'язані з гнітючими враженнями того загарбництва та з важкими наслідками для еліти рідної йому Ростовської землі.

„Отъяся — читаемо в житії — ст них власть и княжение, и именіе, и честь, и слава, и вся прочая потягну к Москве". Батько Сергія „со движеся и переселился от Ростова в Радонеж", всем домом своим и со всем родом своим возяк і безліч інших „ради нужа и злобы" (В. Малєнін: „Старец Елеазарова монастиря. Філіфей и его послания". Кіев, 1901, прим. ч.2782, стор. 768).

Ці в епічно-спокійному тоні, притаманному агіографічній літературі, подані окреслення: „отъяся от них власть... и честь... и слава...”, „со всем родом своим”, „ради нужа и злобы” містять в собі нерозкриті страхіття депортації ростовської провідної верстви, яка боляче переживала втрату влади, чести і слави з причини воювання Москвою.

Ще попередник московських князів — сузальський князь Всеvolod дав 1180 р. приклад для пізнішої традиції руйнувати непокірні міста й вивозити з них провідне населення — коли він, спустошивши Рязань, вивів звідти до Сузальщини значну частину провідної верстви рязанців. Точнісінько цю саму практику застосував Сузdal і вдруге, в 1208 році щодо тої ж Рязані. Про нищення Суздалем Києва в 1169 р. ми вже не говоримо.

А ось житіє св. Стефана Пермського, що жив в тім же 14 стол., переказує скаргу тубільного населення Пермської землі — зирян на зненавиджену Москву, яка в брутальний спосіб топтала їх права, нищила племінні традиції, предківську релігію, грабувала економічно, плюндруючи їх землю, звичай, духовість, нещадно розправляючись в першу чергу з провідниками зирянського народу. Москва старанно, як і в Ростові, ізолявала спершу провідну верству від зирян і видалила її в далекий Тобольський край, до Великого Алтиму. Сюди спроваджений був і сам шаман на ім'я Пам. Позбавлені своєї еліти, зиряни не змогли ставити більше опору Москві, про наступ якої красномовно, хоч і здергливо, промовляють рядки згаданого житія: „Братія, мужи Пръметії, отческих богов не оставляйте, а жрътв и требъ не забывайте, а старые пошлины (традиції — наше) не покидывайте, давная веры не пометывайте; ете твориша отци наши, тако творите; мене слушайте, а не слушайте Стефана иже новопришедшого от

Москвы. От Москвы может ли что добро быти нам? Не оттуду ли нам тяжести быша, и дани тяжкія и насильства, и тивуні, і довотици и приставніци? Сего ради не слушайте его, но — вкладає ці слова автор житія в уста зирянського ватажка Пама — мене паче послушайте, добра вам хотящого, аз бо есмь род ваш и единая земля с вами, и един род и единоплеменен, и едино колено и един язык; и подобаше вам мене послушати, старца суща и вам аки отца паче, нежели онаго...москви-тъяна" (Макарій, „Історія русской церкви", т.ІУ, ст. 347).

Можна тільки уявити, як би виглядала дійсна ненависть до Москви і правдиво відображені поведінка Москви супроти зирян, коли б на тему повищої цитати розказував зирянин, а не автор житія зі становища Москви.

Звертає на себе увагу деталь, що вказує на давно засвоєне Москвою рафіноване підступство, за допомогою якого вона розкладала народи. Москва з причин високої племінної територіальної свідомості (тепер би сказати: національної) зирян („аз бо есмь род ваш и единая земля с вами, и един род и единоплеменен, и едино колено и един язык..."). От Москвы может ли что добро быти нам?" вдалася до створення зирянської абетки і перекладу на зирянську мову потрібних завойовників книг, через які, як і через своїх агентів („и тивуні, і довотици, і приставніци") розвивала зирянську єдність та несла чужу московську духовість.

Рівно ж так Москва діяла і у відношенні лопарів, що жили в межах Північного моря, змушуючи своїх завойовників і місіонерів вичувати мову лопарів, яка метода улегшуvalа Москві розкладати інші племена й народи. (Філарет, „Іст. рус. церкви", III. 1802, ст.40-41). Що представники Москви проявляли не абиякі жорстокості у відношенні до згаданих лопарів, це видно з житія преп. Трифона Печенського. Нема сумніву, що і це житіє складено зі становища і в інтересах офіційної московської церкви, однак і в ньому міститься дещо, що могло б розкрити дійсну картину страхіт і знущань, зазнаваних лопарями від місіонерів Москви. Автор житія Трифона справу представляє так, що лопарі, в цілях прогнати від себе проповідника Трифона, завдали йому „неисповедимыя пакости: за власы торгаху и о землю метаху и бяху и пхаху" і зрештою зробили замах на його життя (Е. Голубинський, Исторія рус. церкви, т. II, пол. I, ст. 858, прим. I).

Можна тільки здогадуватися про те, що житіє промовчує, коли лопарі змущені були так ставитися до самого проповідника. Нищення лопарів Москвою на початках було переведене також у верхніх шарах цього племені, щоб

біля половини ХУІ ст. перейти до повного його поневолення.

Щоб скоріше зліквідувати впливи народньої тубільної еліти і розсадити зсередини черемисів, чувашів, мордву, карелів, калмиків, киргизів, Москва перекладала на їхні мови короткий катехизм, символ віри, заповіді й молитви. В Зилантовому монастирі заснувала для мордви на рідній її мові школу й замінила мордовську інтелігенцію московською, для калмиків створила мішану кальмицько-московську школу і водночас кожному дозволила купувати, в цілях хрещення, малолітніх калмиків (Філарет, Ист. рус. церкви, т. V, ст. 16-23).

Так званий в історії Москви процес „собирання земель” криє в собі ще не викриту демонічну систему жорстоких метод насильства збоку Москви. Від гніву на Москву не утримується навіть місцевий ярославський літописець, що під адресою москвина-намісника в Ярославі записав: „а інших его чудес не можно исписати, ни исчести, понеже бо во плоті суще дьявол” (П.С.Р.Л., т. ХХІІІ, ст. 452). В тім же Ярославі з’явився „новий чудотворець” — Іоан Агафонович Сущей, „собиратай” Ярославської землі — продовжує літописець, — „у кого село добро ин отнял, а у кого деревня добра, ин отнял да отписал на великого князя ю, а кто будет сам добр, боярин или сын боярский, ин его самого записал” (А.Е. Пресняков, Образованіє великорус. государства, Птгр. 1918, ст. 421).

В цей спосіб вдаряла Москва по зверхньому шару населення, щоб легше було підкорити собі пізніше ціле населення.

Цю практику винищування провідної верстви застосовано в 1489 р. у відношенні до новгородської провінції — Вятки, де, по тріумфові московської зброї, Москва — як фіксує літописець — „самих вятчан к цілованню приведоша... а вятчан більших людей всіх (еліту — наша) и с женами и с детьми изведоша... (депортувала — наше), а крамольников князь, великий смертью казнил” (П.С.Р.Л., т.УІ, ст. 239). Докладніше про цю нелюдську експедицію на Вятку, покарання смертю і депортацію вятської еліти записано в Архангелогородському місцевому літописі.

Широко відомі тяжкі репресії, застосовані Москвою у відношенні новгородської провідної верстви, що не раз потрапляла конкурувати з Москвою за впливи на Північному Сході Європи, що навіть старалася перебрати у Москви роль „Третьому Риму”. Це останнє виразно проявилося у новгородській повіті про „Білий клобук”, що мав символізувати перехід ролі Першого Риму через Візантію на Великий Новгород, поминаючи Москву. Претензія новгородської еліти вивищити Новгород понад Москву проявилася також і в створеній новгород-

ській версії про відвідини Волхова Апостолом Андрієм. Тому, власне, по щасливій військовій експедиції проти Новгорода в 1478 р., Москва вирішила зліквідувати всі прояви самостійного політичного життя Новгорода, заборонила функціонувати вічу, вічевого дзвона „на Москву свезоша”, а замість місцевих посадників і тисяцьких призначила свого намісника. Щождо новгородської еліти, то, як читаємо у псковському літописі, московський князь „иных мечем ізсече, а інших с собою живых свезе”. З літописних даних відомо, що Іван III Марфу Посадницю новгородську і шість чільних бояр вивіз до Москви. Та Новгород не зразу примирився зі своєю долею. До року Новгород уже відповів повстанням проти Москви. Іван III повстання придушив і вивіз з Новгорода до московських областей понад тисячу провідних осіб, головно боярських дітей та купецького промислу, спровадивши натомість москалів.

Заворушення і змови, спрямовані проти Москви, не вгавали. Москва платила новгородській сліті безоглядними репресіями. Особливо практикувалося традиційну систему згону з насижених місць провідної верстви. Так, за один тільки 1488 рік вислано з Новгорода до Москви понад 7 тисяч новгородців (Енциклоп. Слов. Брокгауза и Ефрана, кн.26, ст.680).

В цей спосіб Москва зліквідувала новгородську суверенність, його окремішну самобутність — вічевий устрій, народоправний лад, уряд посадника, компетенцію новгородського владики, прерогативи суду — перевівши Новгород на становище провінційної області Московії. Протягом майже цілого століття Новгород все змагав задержатись при житті, як суверенна одиниця, та цього для Москви було досить, і Іван ІІІ просто вислав каральну експедицію на Новгород, де все населення було винищено мало не доноги. Ця остання репресія Москви вже прийняла характер народовбивства, що його практикувала Москва пізніше стосовно багатьох поневолених народів. Та повного поневолення Москва осягала, як закон, тільки по знищенні мозку народного: провідної верстви.

Так діяла Москва і у відношенні до Пскова. Дуже чітку й яскраву картину депортаций й нищення псковської еліти подає псковський літопис за 1510 р., в таких словах: „Пріехал во Псков кн. великой Василей Ивановичъ... и обычай псковской переменил и старину порушил... да уставил свои обычаи и пошлины новыя уставил. А отчины отнял у псковичъ... и триста семей псковичъ к Москве свел и в то место привел своих людей; да с старого Застенья выпровадил псковичъ... а в Застенье было дворов 6500; и бысть во Пскове плач и скорбь велика, разлученія ради”. (Псковський I літопис, ст. 282). В четвертому псковському літопису після цих слів ще додано: „сему бо

царству (московському —наше) разширятися и злодейству умножатися. Ох, увы!"

В результаті підкорення псковичів „и нападе на них страх и трепет и туга, —каже літописець — и пресохша гортани их от скорби и печали, и уста их пресмягли; якожде многажды приходили немцы на них, и таковы им скорби и печали не бывало тогда, якоже ныне... Великий князь „емлет” 300 семей псковичів, які „начаша скручатися к Москве тое же нощи с женами и с детми и животы легкие взяша с собою, а прочее все пометаша и поехаша вборзе с плачем и рыданiem многим”.

Чи потребуємо в цім місці нагадувати читачеві і воскрешати в нам'яті знайомійому аналогічні образи страхіть нищення еліти поневолених народів з волі сучасної „прогресивної” Москви? Чи потребуємо доводити відсутність різниці в методах поневолення народів між „старим” і „новим” (у вигляді советського) московським імперіалізмом?

Чи не досить лише для ідентичного „старого” і „нового” московського імперіалізму подати уложену цілком в стилі давнього „Слова о полку Ігоревім” таку цитату псковського літописця: „И тогда отъятся слова псковская, и бысть плечен не иноверными, но своими единоверными людьми. И кто сего не восплачает и не возрыдает... правда их взлетела на небо и кривда в них нача ходити... псковичи бедныя не ведаша правды московскія... от их налогов и насильства многіе разбегошася по чужим городом, пометав жен и детей... ано не мочно во Пскове жити... ано земля не разступится, а вверх не взлететь” (Псков. I літопис, ст. 285-288). Літописцеві, як бачимо, пощастило не тільки намалювати в справедливих словах образ поневолюючої Москви в минулому. Ця опінія за Москвою лишається незмінною серед багатьох поневолених нею народів впродовж віків. Такою ж сатанинською потворою є й сьогоднішня Москва з її традиційною системою нищення провідних кіл, як уже підбитих народів, так і кандидатів до них.

Притаманна Москві система виведення із загарбаних міст і земель провідних верств населення і впровадження натомість своїх москвянів на широку скалю була застосована й до білоруського народу, про що сповіщав свого часу маніфест українського уряду гетьмана Виговського. В ньому читаемо: „200 родин шляхецьких, хоч їм зичливих, примусом до Москви вивезли, 12 тисяч вільних людей з Могилівського повіту і з решти Білорусії до пущ московських депортували, а на їх місце московських колоністів спровадили”. (В Липинський, З історії України, ст.590). Метою згаданого маніфесту було застерегти цілий культурний світ, що Москва готується до нищення і української провідної верстви за прикладом білорусь-

кої. Однак українській еліті не пощастило уникнути панування Москви над собою, тортур фізичних і моральних, депортациї й просто винищення найкращого цвіту України.

Москва ні на хвилину не задумалась в 1779 році примусово виселити всіх татар з Криму, що вона пізніше практикувала не один раз у відношенні тих же татар. Як знаємо, за прикладом „старої” і „нова” советська Москва після другої світової війни перевела над татарами ту ж саму операцію, лише з більшою дозою свавілля, горя, страждань і страхіть.

Не всілі були уникнути нищення та депортациї провідної верстви і німці. Знаний московський учений С. Платонов стверджує: „Так Лютий (Іван —В.Г.) вчинив 1565 року з Дерптом: звелів звідтам вивести „бурмистрів і посадників і ратманів усіх німець за їхні зради до Володимира, на Кострому, до Нижнього Новгороду, на Углич” („Москва и Запад”, Берлін 1926, ст.23).

В. О. Ключевський, вичислюючи методи московської експансії, називає, крім інших, і колонізаційне загарбання, загарбання через насильство і загарбання дипломатичне за поміччю Орди. Про часи Івана Калити А. Е. Пресняков зауважує: „Крізь збиті й уривчасті відомості літописних зводів чути, як нагромаджується невдоволення з московського „насилення”. Відносно цілого періоду Московської держави, той же учений висловлюється: „Навіть нечисленні, уривчасті дані наших джерел дозволяють угадати широкі розміри і разочу інтенсивність „перегляду людей і земель” і практики „виводу”, коли людей цілими гнізда ми здіймалося з насидженого коріння і перекидалося на нові місця для „іспомещепія” (А.Е. Пресняков, Образ велик. государства, 1918, ст. 23, 156,455).

Знаний історик Мілюков писав відносно московських князів: „Вони, мабуть, не змогли б розвинути ніякої іншої програми, крім все тоїж старої, звичної, що стала інстинктом: ще більше „примишляти” і нагромаджувати, обманювати і гвалтувати — з одинокою метою добитися якнайбільше влади”. (Очерки по истории русской культуры, ч. III, вип. I, ст. 29). Ще один з чесних московських учених А.Н. Піпін визнав таке: „В крайніх випадках, як в Новгороді, московська влада допомагала об'єднанню, просто винищуючи непокірне населення, виводячи тубільців і переводячи на їх місце московських жителів” (Істория рус. отногр., ч. III, 1891, ст.2).

Московський історик С. А. Белов сконстатував, не вагаючись, що процес розбудови Москвської держави був перепроваджений „в немилосердій, лютій формі”, а Василія III, зокрема, потрактував, як „понуру безсердечну постать” (Русская история до реформы Петра Великого”, 1895, ст. 107,188).

До джерел державницької думки

ВІД РЕДАКЦІЇ

Подаємо прецікавий документ, який вичерпливо наскільку українсько-московські відносини на другий день після Переяслава. Аргументація і стиль Універсалу говорять про силу людей, що стали до боротьби проти підступствів Москви і її помічників — Барабаша з Пушкарем,

„Наши приватні справи ми відсуваемо далеко набік і живемо тільки для Божої слави і для добра загалу”.

Три слови в дужках (Ох, облудна надія!) говорять дуже багато і їх невільно забувати ні на хвилину. До них хіба треба додати: Ох, яка небезпечна барабанівщина! Лікуймо її, випікаймо.

Документ переклав з латинської мови проф. В. Стецюк.

КОПІЯ УНІВЕРСАЛУ ВІД ІМЕНИ ЗАПОРІЖСЬКОГО ВІЙСЬКА ДО ЧУЖОЗЕМНИХ ВОЛОДАРІВ, ЯКА ВИЯСНЮЄ ПРИЧИНІ РОЗРИВУ З МОСКВОЮ (ЖОВТЕНЬ 1658 Р.).

Ясновельможним, Високодостойним, Вельми-шановним, Визначним, Преславним, Славним, Благородним і Високоповажаним Панам: Королям, Електорам, Князям, Мраграфам, Воеводам, Графам, Баронам, Шляхтичам, Дідичам, і т. д. і т. д.

Ми, все Військо Запоріжське, заявляємо і свідчимо перед Богом та перед цілим світом цією нашою широю і правдивою заявю, що причиною підняття нами і веденої війни з Польщею, головним поштовхом до неї і її метою було не що інше, як тільки оборона Святої Східньої Церкви, як також і оборона нашої прадідівської свободи, що її ми з любов'ю держимося всі разом із нашим Начальним Вождем, безсмертної пам'яти Гетьманом — Богданом Хмельницьким і з нашим Канцлером Іваном Виговським.

Наши приватні справи ми відсуваемо далеко набік і живемо тільки для Божої слави і для добра загалу. I тому в першу чергу ми нав'язали наші дружні взаємини з татарами і з Ясновельможною Королевою Швеції та потім з Найяснішим Королем Швеції Густавом. З усіміними ми є в постійно-нерозривному союзі. Навіть полякам ми не дали ніколи нагоди до нарушення наших пактів, але

з усімін зберігаємо святу нашу вірність, умови і союзи. I не з іншої причини ми прийняли протекторат Великого Московського Князя, як тільки на те, щоб за Божою поміччю зберегти для нас і для наших майбутніх поколінь ту нашу свободу, що ми її здобули зброєю і освятили нашою стільки разів пролитою кров'ю. Тому наше Військо, заманене багатьома обіцянками і приреченнями, Великого Московського Князя, було перше при здобутті Литви Великим Московським Князем з нашим Начальником Нижинського Легіону-Золотаренком.

З огляду на зв'язок релігії і з огляду на те, що наше піддання було свободне і добровільне, ми сподівалися, що воно буде справедливе, привітне і добродушне, і буде спиратися тільки на добрій і щирій дружбі з нами, без плянів засідки на нашу свободу, ба навіть ми сподівалися, що та наша незалежність буде, згідно з їхніми обіцянками, щораз то більше і більше зростати. Ale (ох, облудна надія!) цей найдорожчий, святий і добродійний принцип державні міністри і московські вельможі довели до такого результату, що вже першого того року, коли йшли наради про перемир'я між поляками і москаліями, пертрактовано також, в надії на позискання собі Польського Королівства, і про способи захоплення в свої руки та цілковитого уярмлення нас. Москалі обіцяли полякам, що ми зірвемо союз з шведами і виповімо їм війну за воєвою Великого Князя. Цим саме вони скерували свої пляни на те, щоб, зайняти нас війною з шведами, вони могли легше здушити і закріпостити.

На це Богдан Хмельницький разом з нашим Канцлером не тільки не дали своєї згоди, але що більше, вони навіть старалися відрадити їх від того за допомогою Василя Петровича Кікіна, щоб не йти війною на шведів у Лівонії. Правда, в нас під руками були достовірні і безсумнівні копії листів вище згаданої комісії, але ми вірили, що це була помилка державних міністрів і що це був тільки зверхній позір вельможів, які хотіли підмінити свою володареві та що ласкавий Князь ніколи не дозволить натакий злочин, як також і не погодиться на це Святіший Патріярх, і тому в постійній нашій вірі ми старалися перемогти зусилля москалів.

Тим часом виповіджену війну нашему союзникові і приятелеві-Найяснішому Королеві Швеції в Лівонії, без ніякої причини, а тільки під тим одиноким претекстом, що Найясніший Король Швеції рішився заключити з нами союз. Перший документ цього злочину був ясний, бо король Швеції, прибітій воєнною диверсією, не міг уже прийти з поміччю в наших намаганнях. Через те нашему послові, Достойному Данилові Греканові Олівембергієві двічі відмовлено переходу через Московщину до Найяснішого Короля Швеції і змушені самого нашого Гетьмана з військом, що на його чолі стояв тоді його шурин — Пан Данило Виговський, пробиватися обережно аж під Люблин і на майбутнє звертати увагу на московські підступи. Таке переконання в слухнє підозріння скріпила в нас недавно збудована в нашій первісній Київській Державі твердиня, що в ній уставлено постійну кількадцячу московську залогу, про що навіть не думали ні-

Ось так висловлюються про поневолення народів Москвою країці з московських учених, служіння яких науковій правді було першою і основною вимогою.

Та всіх страхіть і плачу, що принали їй припадають на долю поневолених Москвою народів, ще не розкрито. Поневолені народи ще не мали вільної трибуни, ще не скористалися з вільного слова, щоб понести світові непідроблену правду про таємниці жорстокої, дияволсько-катанінської московської грішниці.

Байдужим і упередженім до тій іправди належалося б широко відкрити серце для тих, що тільки примхюю долі стали першими жертвами московського імперіалізму.

коли поляки в часі їхньої облоги. З такою тривожною дбайливістю клопоталися москалі над тим, щоб мати нас за союзників, злучених з ними невільничими способом. На це ми маємо певні документи і як найбільше наглядні приклади на Білорусі, що тоді саме, як москалі насильно і підступом переселили на Московщину майже двісті боярських родин, що добровільно перейшли на московську сторону, понад 12 тисяч громадян Могилева і інших білоруських земляків з різних міст і сіл, забезпечених москаовою опікою Великого Князя, виселили в московські стени, а на їх місце спровадили московських колоністів. Залишаю на боці трактат про передачу в їх руки Старого Бікова і інших місцевостей над Дніпром, щоб таким чином мати під своєю охороною цілий Дніпро. А коли це не вдалося, вони обернули свої підступні заходи в інший бік.

Після смерти безсмертної пам'яти Богдана Хмельницького — Верховного Полководця Запоріжського Війська вони вірили, що незабаром загинуть і наша і Біла Русь разом із Запоріжським Військом. Тому також затримано деяло довше наших послів в Московщині і там їх трактовано з дуже великою непривітністю та на наші домагання передано нам холодну відповідь. Незабаром під проводом Григорія Ромодановського прийшло московське військо аж під Переяслав, вислане нібито нам на підмогу, але воно не хотіло підчинитися Гетьманові. Ромодановський відмовився насамперед а з ним одночасно і Великий Князь від признання офіційного титулу для нововибраного незабаром після того Гетьмана Івана Виговського, який взяв на себе цей керівний пост як бувший Великий Канцлер Запоріжського Війська. Потім почалися поширювати властиві зародки незгоди, мовляв, що польський шляхтич і він буде більше відданій полякам, як Запоріжському Війську.

Як склонною до сваволі є натура воїків, що служать в війську, як охотники, і мають за собою багато перемог, так теж і тут жадоба влади спонукала деяких козаків, зокрема тих, що жили за Дніпровими порогами, що вони підбурені вибрали собі своїм начальником вождем якогось Барабаша. Вони то, доконавши цілий ряд різних злочинів, роблять письмові доноси і на нововибраного Гетьмана і на ціле Запоріжське Військо до Великого Московського Князя та обвинувачують їх перед ним через своїх післанців і запрошують та одночасно дораджують їм, щоб передовсім цілу Головну Управу Запоріжського Війська разом з усіми їх запасами переселено на Московщину, а з Московщини щоб прислано до наших окремих областей окремих губернаторів. Можна б признати, що ту справу так зручно поведено, що саме тоді, як ті послі переходили через територію полтавського полка, згуртувавши біля себе 30 всяків, полковник Полтавського Полка — Пушкар втасманичений учасник того самого бунту висилає до них, як тих, що їх треба нібито переловити, своїх сімох вояків, яких зараз скоплюють партизанські післанці, запроваджують їх аж на московську територію, але опісля випускають з тим, щоб перепросили Пушкара, що вони хотіли їх затримати, але не мали змоги. Довідавшися про це, з загального зібрання, що відбувалося в Корсуні (де також і Пушкар присягав на вір-

ність Гетьманові), Гетьман висилає до Великого Князя своїх послів з письмом, що в ньому просить не довіряти тим бунтівникам з огляду на вірність, що її доказало вже багато разу наше Військо Великому Князеві, і тому післанці повстанців хай будуть відслані, як полонені, до Запоріжського Війська.

Обставини так якось щасливо склалися, що наши послі випередили прихід повстанських післанців, а ті, як тільки прийшли до Москви, їх зараз потайки скріто. Запитаний нашими послами московський Канцлер Аламавз заперечив, що вони вже прийшли, аж доки вони самі до всього не призналися, коли їх по дорозі наші переловили і розпізнали. Та це нічого не помогло перед задуманим москалями підступом. Наших послів відправлено без ніякої розради, а московський патріярх навіть вважав за негідне дати свою відповідь на листи Гетьмана. Навпаки, бунтівників обдарував Великий Князь нагородами і вони також дістали письма та перед тим уже ухвалені привілеї для Запоріжського Війська, що їх мали передати в руки Барабаша.

В тому часі воєводою в Путівлі був дуже розважливий чоловік — Микола Олександрович Зюзін Палатинський, і він бачив, що справа йде поганим шляхом та що не добре трактується свободний народ, і тому він затримує тих повстанських послів та обіцяє віддати їх нам, якщо Великий Князь на це погодиться. В міжчасі Пушкар, без відома Гетьмана, приймає в себе і відпускає майже щодня потайки московських послів. Візваний сінома листами Гетьмана відмовляється прийти до нього. Врешті і робить несподіваний напад на деякі військові частини Гетьмана, що переходили недалеко без ніякого ворожого задуму, і одних з них вбиває, а других змушує до втечі. В тому самому майже часі приходить спеціальний відпоручник Великого Князя, Богдан Матвієвич Хітрово, начальник артилерії і московський сенатор. Він без порозуміння і згоди Гетьмана висилає до всіх полковників загальні письма, щоб ставилися на генеральну нараду до Переяслава. Григорія Ромодановського він нарочно відсилає з військом в Московщину, а сам в імені Великого Князя наказує, щоб на цю нараду з'явився особисто таож і Гетьман. Для Гетьмана було це великою образою, бо тим нарушувано його достоїнства і авторитет, зв'язані тісно з незалежністю Запоріжського Війська. Але для загального добра він (Гетьман) уступив і прибув на нараду.

Там подається Гетьманові до відома, що начальник московського війська — Григорій Ромодановський був двічі в Пушкарі і що там також відбулися вибори нашого начальства. Отже він мав змогу скопити бунтівника, присмирити його та вислати на вище згадану нараду. Так через вісім днів очікування Пушкар не з'являється на нараду, але посугуваючися щораз більше наперед, скріпляє свої сили. Тоді до нього вислано від усіх начальників полків і від Богдана окремих післанців з домаганням, щоб він відступив від свого задуму і щоб, забезпечений державною стороною, прибув на нараду та представив свої закиди. На це він відповів, що не може прийти інакше, як тільки з своїм військом, і тому замісць себе він посилає кількох своїх сотників, які були прийняті Богданом з як-

айбільшою пошаною та наділені подарунками зараз відійшли. В міжчасі Богдан заявляє під присягою разом з своїми дружинниками, що він зараз піде прямо до Пушкаря і змусить його до послуху, як не намовою, то одверто примусом, якщо тільки Гетьман обіцяє виконати такі два зобов'язання, а саме: 1.) що він під Святою Євангелією складе присягу для Великого Князя, 2.) що він упродовж вісімох днів вибереться разом з усіма начальниками Запоріжського Війська в Московщину на розмову з Великим Князем. Так Гетьман погодився на одне і друге. Після того нараду закінчено, а чотирьом полкам наказано уставитися в ряди і виrushiti до Пушкаря та опісля повернутися. В тому самому майже часі висилается послів Барабаша і вони приходять до Пушкара, показують йому письма і свікі привілеї від Великого Князя (бо цей Барабаш під впливом Божої ласки і завдяки запоріжській мудrosti Гетьмана признається до вини і просить в Гетьмана прощення та тим самим змиває з себе всяку провину і кару). Богдан, хоч має таку саму силу війська, що й повстанці, не дотримує слова, але змушує Пушкара до присяги і обіцяє йому безкарність. Чез те з московського підпалу вибухає полум'яна пожежа, і з рук повстанців під пильним московським надзором гинуть без розбору невинні люди. Між ними гине з їх рук у своїй хаті також невинний та спокійний шляхтич Бєглевський, свояк Гетьмана, разом з дружиною і з цілою сім'єю. Про цей злочин донесено Великому Князеві, та він його промовчує. Але кевдоволений з цього Пушкар, зібравши свій полк і багатьох козаків, що їх повстанці перетягнули на свою сторону, примує просто в сторону Дніпра, щоб захопити в полон Гетьмана з усіма начальниками Запоріжського Війська, що він обіцяв був передати в московські руки. Гетьман жде, правда, безуспішно на допомогу візваних на допомогу москалів, але одночасно, змушений зарадити своїм клонотам дещо інакше, визиває на підміну татарів з їхнім вождем Каракем Беєм і, злучивши своє військо, скільки там тільки могло бути, з паемними військами, заступає повстанцям дорогу і відганяє їх аж під Полтаву, бажаючи тільки одного, а саме, не пролиттям крові можна було втихомирити це заворушення. Тому він багато разів висилає послів до Пушкара і прирікає всім безкарність та обіцяє свое дружне відношення. Здавалося, що Пушкар був склонний до замирення і з обидвох боків вже вислано навіть закладників. Але Пушкар за намовою головно московських зрадників, що їх також небрачувало і в нашему війську, вживає найбільш обурдного обману і на сам святий Празник Пресвятої Тройці опівночі напав на наше Військо, думаючи, що наше Військо вже заснуло, підхмелене, твердим сном і що його легко можна розбити. Так, вдаливши по-тихо в саму середину табору, Пушкар напосить велику поразку, але з сходом сонця виходить йому назустріч Гетьман з своїм військом і з татарами та розбиває повстанців, вирізавши в пень всіх пушкаріянів разом з їхнім вождем. Одинокий Барабаш втечею врятувався разом з дуже маленькою горсткою вояків. Загальне число вбитих у цій битві, як результат московського злочину, враховуючи також тих вбитих повстанців, що

загинули в Лубнах і в Гадячі, виносило 50 тисяч вояків. Серед таких подій, коли вже є надія на мир в нашій Русі, по трох тижнях вступає на наші терени з військом Великого Князя Григорій Ромодановський і про свій прихід повідомляє Гетьмана, заявляючи, що він прийшов на поміч козакам, щоб покласти кінець оцім заворушенням. Його в відповідь повідомлено, що вже наступив у всьому спокій, і тому хай він вертається з своїм військом назад та хай перешле Гетьманові під арештом нашого Барабаша, який вдруге викликав заворушення. На це відповідає Ромодановський, що він відходить з поворотом, але без спеціального доручення Великого Князя він не може видати Барабаша. Краще, хай Гетьман сам прийде на розмову з невеличкою своєю дружиною. В міжчасі з іншої сторони заходить генерал Великого Князя — Шереметев і з шістдесятичною армією робить наступ на Київ, а за ним поволі насуває друга московська армія, що її число доходило до 15 тисяч. Він просить по-дружньому Гетьмана прийти до нього на розмову, спрямовуючи все до тієї мети, щоб схопити Гетьмана разом з усім військовими достойниками. Коли Гетьман відмовляється від тієї зустрічі, Шереметев вибухає вже одвертими наклепами, заявляючи, що Пушкар загинув як найкращий і найвірніший прислужник Великого Князя, а Гетьман є ворогом москалів. Звідомлення деяких московських втікачів до нас додають впевнення, що Шереметев хотів накоїти для Гетьмана і для цілого Запоріжського Війська якнайбільшого лиха. Те саме стверджують два втікачі з армії Ромодановського, що були втасманичені в злочинному заговорі. З свого боку не занедбав також свого завдання і Ромодановський. Він засуджує деяких відданих нам сотників на шибеницю, а Барабаша, що двічі викликав заворушення, нагороджує титулом Гетьмана Запоріжського Війська з відзнаками Великого Князя. Прихильного нам начальника Прилуцького полка звільняє з служби і на його місце вибирає іншого. В різні місця він розсилає загальні письма Барабаша для викликання нового повстання. Врешті вже починає виступати як отвертий ворог: нищить цілковито місцевості, що прилягають до нашого міста Веприки, і забирає в полон багатьох наших людей.

Так виходять назовні підступ і обман тих, що без ніякої нашої провини насамперед нашою домашньою і громадянською війною, а потім отверто вже власною зброєю приготовляли нам ярмо неволі. Для належного зrozуміння цього наводимо нашу невинність і з молитвою про Божу поміч заявляємо, що ми були і є тепер змущені далі твердо стояти при нашій законній обороні та просити сусідів про допомогу в обороні нашої свободи.

То-ж не наша вина ані за ту війну, що тепер розгорілася, ані не ми є причиною того, що, хоч ми були і хотіли бути вірними Великому Князеві, були змущені входити за зброю.

(Шведський Державний Архів: Козаччина)

А щоб збудити хиренну волю —
Треба миром, громадою обух сталить.
Ta добре вигострить сокиру,
та й заходиться вже будить.

Проф. др. Н. Полонська-Василенко.

ОСТАННІЙ КОШОВИЙ ОТАМАН ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Серед українських діячів XVIII ст. одне з видатніших місце належить, як діяльністю так і трагічною долею Петрові Калнишевському, останньому кошовому Січі Запорозької. Не зважаючи на це біографія його мало досліджена. Не відомо напевно рік народження (між 1690 та 1700), і ні звідки походив він. В. Липинський вважав, що він походив з правобережної шляхти, але не довів цього. Інші вважали, що він народився в Ромнах, де збудував і церкву (проте збудував він церкву і в Лохвиці). Невідомо, де він вчився. Існує припущення, що вчився в Київській Академії; безперечно, що Калнишевський був добре письменний, на це вказують його підписи на листах та власноручні листи, які зберігалися в неіснуючому нині Архіві Запорозької Січі. Писано їх тою мішаною мовою, яку вживала українська інтелігенція в XVIII ст.

Ім'я Петра Івановича Калниша, чи Калнишевського згадується з другої половини XVIII ст. В проводі Коша він виконує різні обов'язки: осавула, військового писаря і нарешті — кошового; на останньому посту він перебуває майже беззмінно останні 10 років (на один рік був кошовим Пилип Федорів). Таким чином, все, що робилося на Запоріжжі за останні 20 років його існування, було тісно зв'язано з Петром Калнишевським.

Друга половина XVIII ст. була трагічною добою в історії Запоріжжя. Коли р. 1734 запорожці повернулися на свої старі місця з під протекції Кримського хана, вони були переконані, що мають володіти всіма своїми „вольностями” — землями. Дійсність була інша: з перших років запорожці зустрілися з мешканцями сусідніх Полтавського і Миргородського полків, які оселилися на їх землях. З 1751 р. на запорозьких землях російський уряд оселив сербські колонії: Нову Сербію, а незабаром слов'яносербів. Справа ще погіршала, коли російський престол посіла Катерина II: року 1764 вона знищила козацький лад слов'янських полків, скасувала гетьманство, замість сербських полків заснувала Новоросійську губернію, під яку було знов захоплено велику площа запорізьких земель. Становище Запоріжжя було складне: ясно було, що наближається його черга. В ці тривожні роки провід його перейшов остаточно до П. Калнишевського.

Оборона інтересів Запоріжжя провадилася ріжними шляхами, і легальними, і революційними. З 1765 р. до кінця існування Січі в Петербурзі перебували делегації від Коша, завданням яких було дипломатичним шляхом пе-

реконати російський уряд в правах запорожців на землі, які захоплено було під сербські колонії і Новоросійську губернію. Уряд вимагав оригіналів грамот Стефана Баторія та Богдана Хмельницького, але оригінали загинули в 1709 р., а в архіві Коша залишилися лише копії. В складі цих делегацій здебільшого був Петро Калнишевський. Він докладно інформував Кіш про перебіг переговорів: в звітах та листах його встає вся картина перебування делегатів в Петербурзі, коли, де, з ким розмовляли вони (ці звіти й листи видав А. Скальковський в „Історії Нової Сечі”). Зокрема важливі були засідання надзвичайної комісії в справах Запорожжя, членами якої були найвищі вельможі Російської Імперії: графи Микита Панін і Захар Чернишов, князь О. Вяземський; запрошений був і Калнишевський. Панін заявив Калнишевському про рішення комісії повернути запорожцям землю, взяту під Лисаветградську провінцію, а мешканців її перевести на Лівобережжя, на річки Орель та Самару. „Обряд переведення мешканців Лисаветградської провінції” — офіційний документ, підписаний членами цеєї комісії, свідчить, як серйозно стояла ця справа в 1767 р., але вона залишилася лише проектом. Яка ж була причина такої ласкавої уваги російського уряду? Звичайно, вона викликана була не перевонанням в правах запорожців, а тими великими труднощами, які мала адміністрація країни в справі заселення, охорони цієї провінції. Я спиняюся на цих фактах, щоб висвітлити роль Калнишевського в Петербурзі, підкреслити, що він посідав становище поважне, порівнюючи з російськими дипломатами.

Сам Калнишевський не вірив в ширість своїх партнерів; не дурно вирвалися йому слова, коли переговори затягувалися — що залишається єдиний шлях — перейти під владу турецького султана . . .

Поки в Петербурзі шукали оригіналів грамот, заспокоювали Кіш надіями на визнання його прав на землі, на місці уряд захоплював все нові смуги землі в запорожців, і просувалися все далі в степ форпости, слободи.

Щоб зрозуміти ясніш обставини, в яких доводилося діяти Калнишевському, треба мати на увазі, що Запорожжя XVIII ст. не було подібним до Запорожжя часів Сагайдачного, чи навіть Гордієнка. Всі умови змінилися і Військо Запорозьке фактично втратило характер твої військової сили, якою воно було в XVI-XVII вв. В XVIII ст. воно втратило можливість вести війни, які давали сенс козацтву, а разом з тим і геройку життя, а з другого

боку — матеріальні ресурси, завдяки яким військо утримувало численну „сірому” — рядове козацтво. Воно перетворилося на заслону, яка ороняла російські кордони на випадок нападу татар. В той же час російський уряд ретельно стежив, щоб козаки самовільно не порушували миру з татарами, не нападали на татарські торгові валки, не грабували худоби тощо. Військо діставало від російського скарбу „жалування” грішми та продуктами, але не велике, діставало мито з купців, мостове. А в той же час населення запорозьких степів зростало, через запорозькі кордони невпинно переливали хвилі втікачів зо всіх частин України, які прагнули вільного життя „без панів”. Калнишевський зрозумів, що нові умови життя вимагають нових форм його і зробив спробу перевести реформу всього ладу Запоріжжя й пересунути його з анахроністичного вже життя XVII ст. на рівень середини XVIII. В цьому полягає найбільше значення діяльності Калнишевського.

Головну увагу приділяв Калнишевський збільшенню населення степів. Якраз тоді, коли дипломатичні переговори в Петербурзі йшли повним ходом, все більш напружене велася боротьба на кордонах Запоріжжя. В цій боротьбі з самовільним захопленням земель можна бачити певну систему: Кіш, за ордерами Калнишевського, ріжними засобами намагався збільшувати людність прикордонних районів і перетягувати населення з-за кордонів. Ця діяльність мала величезний успіх: на сході „вольностей” число втікачів з Ізюму, Тору, Царичанки, з їх околицями було таке значне, що Кіш заснував нову паланку — Барвіностінківську. На півночі населення з Лисаветградської провінції переходило цілими слободами. Зберіглися відомості про тактику переходу: загін запорожців чоловіка в 30 „виводив” з собою чоловіка 200, з худобою, інвентарем. Цікаві спостереження мудрого мандрівника — академіка Гільденштедта, який подорожував в 1774 р. по Лисаветградській провінції. Він оповідав про переселення цілих слобід, як Жовтенька, Зелена тощо, і додавав, що слободи москалів залишалися недоторканими: запорожці цікавилися тільки українцями.

Року 1765 Калнишевський надіслав з Петербургу дуже цікавого ордера: він довідався про намір російського уряду оселити на запорозьких землях Самарський гусарський полк, і наказував негайно заселити призначенні для того землі зимовниками козаків. Року 1768 він знов наказував оселити одружених, родинних козаків по границі Лисаветградської провінції, в слободах Петрівці, Верблюжці, Жовтій, Зелений. Ще виразніший ордер його заселити густо слободами родинних козаків над річкою Інгульцем, біля гирла річки Берсніговатої, щоб

не було можливості чужинцям „влазити до таких місць і захоплювати грунти”. Так за 30 років змінилося ставлення Коша до земельних справ: в 1736 р. Кіш поблажливо писав — землі багато, на всіх вистарчить. Тепер він намагався залюднити всю землю своїми підданими й вважав, що в боротьбі за землі з російською адміністрацією найкраща зброя — добре залюднені слободи.

Надзвичайно цікаве ставлення Калнишевського до населення цих слобід. Тоді як в Січі концентрувалося Військо Запорозьке з його куренями, в паланках, слободами жили „піддані” цього війська, які звалися так, як і не козацька людність Гетьманщини — посполиті. Вони скотарили, обробляли землю й платили податки військові натураю, себто продуктами, а також працею — косили сіно на військових землях, тощо. Переводячи Запорожжя на новий економічний шлях, Калнишевський звертав велику увагу на економічне становище посполитих: він наказував паланковому начальству стежити, щоб всі землі слобід були своєчасно засіяні так, щоб посполиті могли прогодувати себе й продавати частину врожаю. В випадках браку худоби він наказував позичати посполитим „казенних” волів для роботи.

Поруч з поспільськими слободами розгорталося козацьке господарство — зимовники самітніх козаків. В них плекали коней, худобу, провадилося рільництво. Відомі великі господарства, де працювали наймити, де стояли десятки скірт хліба. Такими були господарства полковників Рудя, Ковпака, деяких старшин. Матеріали, зібрани під час конфіскації майна старшин в 1775 р., дають яскраву картину: у Калнишевського було в 7 зимовниках з хатами, стайнами, млинами — 15 880 голів різної худоби, у писаря Глоби — 13774 голови, у старшин Гараджі 2910, Нагая 2551 голова. Року 1775 Глоба продав 1000 четв. борошна, Калнишевський 14 000 овець по 2 карб. штука. Козаки та посполиті брали участь в торгівлі: ганяли гурти коней та волів на ярмарки Новоросійської губернії, на Польщу, чумакували — відправляли валки з сіллю та дніпровою рибою. Не дивно, що наслідком цього піднесення господарства змінявся побутовий рівень: в будинку Калнишевського стіни були оббиті шпалерами, він мав дрезденську порцеляну, ікони в коштовних шатах, дорогоцінну зброю. Серед старшини були люди, що мали великі суми готівкою: у Калнишевського знайдено в 1775 р. на 42 520 карб. ріжних грошей, у Глоби — на 27 648 карб., не рахуючи боргових обліків — у Калнишевського було таких записок на суму понад 5 000, у Глоби — на 5 618 карб. Були значні суми у козаків: Потапенко мав 4.400 карб., Смоля — 2.000; козак Лукіян Великий, ідучи в похід 1769 р., залишив по-

паді Акилині 2 000 карб. з наказом давати їх під відсотки.

Року 1775 делегати писали Калнишевському з Петербургу, що Потьомкін закидав, „буцімто Ваша Ясновельможність обзаводите себе модніє покої такіє, каких никогда не било там (на Січі) и весьма богатими всех запорожцев ставят”.

Зміна економічного ладу Запорожжя викликала незадоволення не лише в столичних сферах, що було цілком зрозумілим, бо збагачення його йшло за рахунок тих втікачів, що тікали з панських маєтків. Були незадоволені ті самі рядові козаки, „козаки-нетяги”, чи сірома, люди, які не хотіли братися за роботу, а жити життям XVII ст., і перебували в Січі, в куренях, на утриманні Війська. До них приєднувалися найбільш революційні елементи з гайдамацьких загонів, які, потерпівши поразки в Польщі, знаходили притулок на Запоріжжі. Посилена економічна диференціяція на Запорожжі, заможнє життя старшини й значної частини посполитих викликали протест з боку козаків — сіроми, що жили за рахунок військової карнавки. Виявом такого протесту були повстання проти старшини, в тому числі Калнишевського; в середині 1760-х років на нього був атентат, року 1768 він ледве врятувався під час повстання.

Калнишевський опинився між двох огнів: він добре розумів, що з російським урядом не може бути порозуміння, хоч примушений був шукати захисту у нього під час повстання. Ті гіркі слова, що вирвалися йому під час перебування з делегацією в Петербурзі, — про перехід Війська під владу султана — не були тільки виявом хвильового настрою. Про це свідчить справа полковника Висоцького, що листувався з польськими „мятежниками” — треба гадати барськими конфедератами. Цікавий приїзд запорожців до Райневала де Жерара, французького резидента й консула в Гданську, в 1775 році: вони просили допомоги в справі переселення запорожців до Туреччини. Нарешті, не можна забувати, що слідство над учасниками повстання проти старшини запорозької в 1768 р. виявило пляни багатьох з них перейти під турецького султана, забравши скарбницю та гармати. Таким чином, думка про вихід знову з-під російської влади була дуже поширенна на Запоріжжі. Стосунки з „мятежниками”- поляками теж характеризують ставлення Калнишевського до російського уряду. Це в значній мірі пояснює слова Потьомкіна в листі до Катерини II, де він писав, що „злочини старшини такі великі, що він не сміє образити її слуху самим найменуванням їх”. Але про цю ділянку політичної діяльності Калнишевського ніде не було згадано, крім наведеного листа.

Проте в маніфесті про скасування Січі Запорозької, датованому 3 серпня 1775 р., в якому подаються до відома „всього світу”, як любила висловлюватися Катерина II, мотиви, які викликали цю подію, читаємо таке: запорожці перебували в „совершенної праздности, гнуснейшем пьянстве и презрительном невежестве”, а далі їх обвинувачено в протилежному: вони засновували зимовники, переселяли людей з гусарських і пікінерних полків, захоплювали землі, приймали сімейних людей, завели власне господарство і досягли в ньому великих успіхів; в степах оселилося до 50 000 селян. „Кожен, — закінчується маніфест, — може зрозуміти намір козаків і велику небезпеку від того державі: засновуючи власне сільське господарство, нищили вони тим самим основи залежності від нашого престолу і хотіли заливати область, цілком незалежну під власною своєю владою... Наслідком цього було б нібито вилоднення сусідніх земель і велика загроза для торгівлі, яка мала б розвинутися на здивування всього світу.

Року 1774 Кучук-Кайнарджійський мир віддав Росії Чорноморське побережжя. Запоріжжя перестало бути потрібним, як бар'єр проти татар, воно врізуvalося клином в землі Російської імперії й було гальмом для її дальнішого розвитку. На „Зелені Свята” 1775 р. Січ було зруйновано, без жодного опору. Не зважаючи на це, старшину її було заарештовано й заслано: писаря Глобу та суддю Головатого до Тобольська, а Калнишевського до Соловецького монастиря. В тяжкому ув'язненні прожив Кальнишевський до 1801 р., коли його звільнинив Олександер I: йому було понад 100 років, він був сліпий, і побажав вільно залишитися в монастирі, де й помер в 1803 р.

КРИМ ПРИЛУЧЕНО ДО УКРАЇНИ.

Москва розцедрилась! Уряд СССР видав постанову, про приолучення Криму до УССР. Цей „подарунок” зроблено з нагоди 300 рокогодин Переяславської Угоди. На відзначення цієї постанови в Москві відбулися урочистості, на яких голова Верховної Ради ССР К. Ворошилов сказав: „Вороги Росії завжди намагались відокремлити Крим від нас, щоб мати змогу використати його, як плацдарм для дій проти Росії і України.”

Ще одно потягнення уряду для „зміцнення дружби” України з Росією. Ним московський уряд хоче заспокоїти національну гордість українців і послабити український сепаратизм. Крім цього має значення й стратегічне значення Криму в майбутніх подіях.

Року 1945 Московський Уряд спеціальним декретом ліквідував кримську республіку, татар вивезено і винишено за „співпрацю з німцями”, а Крим включендо складу РСФСР як область.

В окупованій Україні

З СОВЕТСЬКОЇ ПРЕСИ

Московська „Правда” повідомляє про Пленум ЦК Партиї на Україні. Доповідь, чи звіт зробив секретар Полтавського Обкуму Партиї. Про що він говорив „Правда” не пише. А про ухвалу написано так: „Пленум відзначив, що в Полтаві не виконуються рішення Партиї і Уряду про дальніший підйом сільського господарства. Область з року в рік не виконує завдання щодо підвищення урожайності зернових і технічних культур, а також не підноситься продуктивність тваринництва”. Крутій узвіз, на який наказано витягти сільське господарство! Не йде. В Києві радять, підганяють, а справа, як бачимо не посувается. Циркуляри пишуться, рішення виносяться, а продуктивність тваринництва не підноситься, не підвищується й врожайність.

З міст, як пише „Правда” за 19.1. відправлено на роботу до МТС 2785 інженерів, 1900 техніків-механіків. Повернулись до МТС і приступили до праці за своїм фахом понад 6000 трактористів. Крім цього на роботу в МТС відряджено 4400 агрономів і 8600 зоотехніків. Людей, як бачимо, переселяють з міст на села. Одних відправили, а другі, либонь, самі повернулись. Це ті, що повтікали з МТС до міст, їх найшли і повернули. В тій же „Правді” за 24. січня довідуємося про те, як працюють фахівці сільського господарства. Читаємо: „Фахівці МТС почали складати перспективні плани своїх колгозів на три роки. Важлива державна робота! Вони засіли за неї і поволі почала вирисовуватись картина крутого підйому, картина піднесення. Отож треба йти карабкатись на великий узвіз і підноситись вгору самовіддано. І ось тут з'явилася у фахівців нерішучість. В кабінеті директора МТС іде нарада фахівців, МТС. Це всі молоді люди. Багато дівчат. Кожен повинен розповісти чим зайнятий, як ідути діла в його колгозі і бригаді. І ось — сидиш, слухаєш і становиться страшно: промовці — учасники говорять чомусь про робоче місце фахівця в колгозі, — про стіл в конторі, про шуфляди, про папери, які треба скірнати. Зрозуміло, робоче місце фахівця в колгозі діло рішуча, але чому розмавляють тільки про канцелярію, чому канцелярські мотиви такі важливі у виступах цих товаришів. В чому тут справа?”

До картини поданої в „Правді” нічого не треба додавати. В ній не перебільшено становища, в яке попадають фахівці, відряджені з міст і промисловості підносити господарство. Безсумнівним є, що „Правда” не згустила фарб, а подала дійсність зм'якшено. Фахівці плянують, але несміливо, боязно, більше говорят про свої робочі місця. Армія їх чимала, але вона безрадна, бо творець урожаю — селянин стоїть останньо. Він ніби не виступає на зовні проти влади і системи, але не творить, а відбуває повинність. Так само працюють і фахівці.

Тому секретар КП України, А. Кириченко, закликає в довгій статті („Правда” 6.1.) „Підвищувати рівень організаційної роботи в масах колхозного села.” — (такий заголовок статті). А. Кириченко пише, що „для зміцнення партійних і советських установ на селі, послано з міста

4550 комуністів”, як виходить із статті секретаря, всі вони вже розмістилися й працюють, керують. А всього „в сільському господарському виробництві Республіки працює 180.000 комуністів і 500.000 комсомольців”. Чим цікаві й важні ці цифри? Вони показують, що осягла Москва. А осягла вона не багато за 35 років своєї окупації України. При всіх намаганнях “пенетрувати українське село її вдалося насадити лише 180.000 комуністів на 25 міліонів сільського населення України.

Комуністична плівка дуже тонка, комуністів до загального населення на селі, менше як 0,7%. Кириченко ще раз підтверджує, що українське село цупко тримається своєї національної віри й не піддається московській пенетрації. „В 13.000 колхозів із 15.770, в усіх МТС і Совхозах є первісні, партійні і комсомольські організації”, біля 3.000 колхозів не охоплені ще комуністичною сіткою і то після укрупнення, а воно ж було одним з основних політичних завдань советської Аракчеївщини у виданні Хрушчова. А. Кириченко поминув одну найважливішу деталь. Серед отих 0,7% комуністів на селі, значна частина є з „старших братів”, які виявляють і здійснюють „всеобоймаючі” впливи „великого російського народу”. Їх приступами посилається за нарядами з центрів, щоб обплутати московсько-комуністичною сіткою його, а в практиці виходить, що комуністична плівка не зростає, а лишається такою, як була і в 30 роках, коли Москва кинула свої робітничі, комуністичні кадри на завоювання українського села.

В Америці видають „наукові книжки” під наголовком „Український Комунізм”, а дійсність, яку наслідлив сам секретар партії на Україні, показує, що українського комунізму, як не було, так і немає. Чудні сині сняття деяким землякам в Америці. А може то не син?

З літератури підпілля

„СЛІДАМИ ГЕРОЇВ”

(Серія випусків для молоді)

ПОЛКОВНИК ІВАН БОГУН

Під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, тому 300 літ, український народ підняв повстання проти Польщі, яка поневолювала його, і в часі боротьби створив Українську Державу.

Гетьман Хмельницький мав біля себе широкий гурт людей, що допомагали йому творити його велике діло. Ці люди походили з різних верств українського народу: з селянства, міщанства і інтелігенції. Це був новий політичний провід козацької України, це були ті славні Богданівці, які своє життя віддали на службу своєму народові, і боролися так проти Польщі, як і проти Москви, бо не хотіли бути рабами, лише господарями своєї землі. Серед цих Богданівців, як: Кривоніс, Кричевський, Даніло Нечай, Виговський і другі, стрічаємо найславнішого

полковника тих часів — Івана Богуна, що часто також виступав під прізвищем Івана Федоренка.

Про нього писали поляки, що був він „лицарський, а при тому незвичайно зухвалий”. Богун був улюблеником Гетьмана Хмельницького, був вірний йому і Україні до самої своєї геройської смерті, не хотів бути в підданстві ні під польським королем, ні під московським царем, а всю свою енергію і повне воєнних пригод життя віддав на службу своєму народові. Про нього скрізь говорили, укладали пісні — думи, звали його характерником, його куля не чіпався, про нього ще за його життя писали чужинці.

Він був безоглядний у боротьбі з ворогами свого народу, жодному з них не вірив, зате глибоко вірив у силу українського народу, якого сам був славним сином. Він був побратимом славного лицаря полковника Данила Нечая і оба вони рівночасно обороняли з честю границі козацької держави перед нападами поляків.

Свою козацьку славу розпочав він, як і кожний козак, на Запоріжжю, ходив походами на Чорне море, а закріпив її у вірі визвольної боротьби, під рукою Великого Гетьмана. Він був одним з тих, що разом з Хмельницьким підготували повстання проти Польщі, а терени тодішньої України він знов так докладно, що то знання та його очайдущна відвага і воєнне знання стелили йому дорогу самими побідами. Де командував військом полковник Богун — там мусіли козаки побідити, він не тратив голови навіть у найважчих обставинах і потрапив врятувати те, що іншим було б тяжко.

З самих початків повстання бачимо його при гетьманові, він разом з ним розбиває поляків під Жовтими Водами, під Корсунем, під Пилявцями. Де треба було найбільш очайдущих лицарів, де був найбільш загрожений відтинок фронтової лінії — туди вісилав гетьман полковника Богуна, і Богун ніс на вістрях своїх шабель смерть і страх для ворогів.

Зимою 1650 року, Богун і його побратим полк. Нечай боронять границю козацької держави перед наскоками поляків. Даніло Нечай гине геройською смертю в боротьбі з поляками під Красним, а полк. Богун боронить в місяці беєзіні 1651 р. місто Вінницю, що її обложив польський гетьман Калнишевський. Сили поляків були великі та Богун частими наскоками, переважно нічними чи підступами — от як: проломив лід на ріці і, заманивши туди поляків, потопив їх, а вкінці бравурним наскоком на здеморалізованих поляків розгромлює цілковито сильне польське військо, яке з соромом мусить відступати. Богунові помагав при обороні Вінниці Семен Височан, той, що на поклик Богдана Хмельницького зорганізував був у 1648 р. 15-тисячну повстанську армію в Галичині і громів нею поляків.

В місяці червні 1651 року в бою під Берестечком кримський хан, підкуплений поляками, втік з поля бою та ще забрав зі собою сплою гетьмана Хмельницького та писаря Виговського, які поїхали були до нього, щоб завернути його від зради. Козацьке військо знайшлося в такому положенні, окруженні з однієї сторони поляками, а з другої неприходимими багнами, козаки готові битися до загибелі. Та наказний гетьман Іван Богун знов, що гетьман потребує свого війська для дальшої бо-

ротьби з поляками і він мусить те військо врятувати. Він залишеною рукою охоплює хвилевий недад в таборі і наказує виносити все майно — кожухи, килими, убрання, наказує розбивати вози й мости тим всім дорогою через багна. Цілу ніч працювали, але раненько гребля була готова і козацькі війська почали відступати. Для охорони відступаючих залишається частина дровольців з Богунового полку, яка рішилася навіть загинути, щоб тільки дати можливість врятувати армію. Козацьке військо майже в цілості було виведене за болота, коли поляки зоріентувалися і почали наступ. Та завзяті оборонці завзято боронили доступу до цієї дороги. З пірами був і київський митрополит, що загрівав їх до боротьби словами, благословив хрестом і сам впав від кулі. Коли поляки окружили цих мужніх оборонців, вони скривилися на поблизу кількох острівів і там боронилися через кілька годин. Польський король, що приглядався тій геройській обороні, запропонував козакам здатися, а він за їх лицарськість дарує їм життя і нагородить золотом. Козаки у відповідь почали кидати золото, яке мали при собі і заявили, що волять з честю померти, як прийняти ласку з рук ворога. Тих 300 козаків погинули всі, а не посorомили козацького імені, не посorомили Богунових прaporів.

В місяці липні цього року Богун далі веде успішній бой з поляками, що виrushili на Подніпров'я, а в березні 1653 р. під мурами Манастирища, на Поділлю, розбиває на голову сильну польську армію, що її очолював найкращий полководець тодішньої Польщі — Степан Чарнецький.

Його бачимо у походах козацьких на Молдавію разом зі сином гетьмана Тимошем, та в бою під Жванцем, де знова татари зрадили козаків і через те не прийшло до рішальної битви. В битві під Охматовим, коло Білої Церкви, зимою, з 1654-55 рік у важку хвилю наспів полк. Богун і вирішив побіду на користь козаків.

Коли Хмельницький, змушений подіями, уклав військовий договір з Москвою в Переяславі, в 1654 році, Богун був проти того договору, бо москалям не вірив. А коли московські послані зажадали, щоб гетьман і козацька старшина присягали на вірність цареві, — полковник Богун зломив свою шаблю і кинув під ноги московським боярам та заяви, що він може присягати на вірність лише Україні. До цього його виступу таку велику вагу присягували, і такий він мав вплив на козаків, що про це доносилася під датою 12-го березня 1654 р. французька газета „Газетте де Франс”, яка писала, хоч в тій справі цар видав окремий наказ.

Але, одночасно не скилився Богун і на польську сторону і на польські залишки відповів серпневими воєнними діями проти поляків. До нього писав старий його знакомий Станіслав Потоцький, а Павло Олекшицький — український шляхтич на польській службі — обіцяв йому в імені короля амнестію, гетьманську булаву та найкраще старство в Україні, щоби він тільки відступив від гетьмана Хмельницького. Богун відіслав ті листи Хмельницькому і до кінця життя не став ні сторонником Польщі, ні сторонником Москви.

Коли фальшиві союзники — москаля, зрадили Хмельницького і заключили з Польщею договір у Вільні 1655 р.,

звернений проти України. Богун всіма силами сприяв новому союзові гетьмана зі Швецією, зверненому проти Польщі і проти Москви, і йдучи вірно по лінії твоїх політиків, вже по смерті гетьмана, у жовтні 1657 р. підписав Корсунську умову зі Швецією, яка признавала Україну самостійною державою.

Він скрайньо ворожко ставився до Гадяцької умови з поляками, яку заключив гетьман Виговський, так, що поляки під час підписання цієї угоди, потішали себе хибними чутками, що „буунтівники” Богуна вбито на палю, але за те Богун помагав гетьману Виговському громити московське військо під Конотопом в 1659 р., а в липні цього ж року так писав до сторонників Москви, разом з другими Богданівцями: „Дивуємося тому дуже, що Ваші Милости, уродившись разом з нами, народом вільним, і спільно вирісши в Україні, отчизні нашій, та проливаючи довший час кров свою за волю всього Війська Запорозького, — тепер самі, добровільно, в неволю піддаєтесь, і з нами, своїми братами, з котрими разом хліб їли і проти кожного непріятеля ставали — війну ведете та на нас, кров свою наступаєте..”

По смерті гетьмана Хмельницького, Богун, як і другі вірні помічники гетьмана, не міг довго вдергатись на Україні. Два одвічні наші вороги Москва та Польща почали спільно винищувати найсвідоміших представників українського народу, щоби його в той спосіб обезголовити і тоді скорше запрягти у своє ярмо. Одних почала фізично нищити Москва (пр. наказного гетьмана Івана Нечая, закатували москалі в жахливий спосіб, знаного організатора повстанської армії в Галичині Семена Височана заслала в Сібір, де він загинув і багато інших) — других винищувала Польща.

Полковника Богуна арештували поляки у 1661 році і заслали у Вальбігорську твердиню в Прусії, де сіноволосий вже тоді полковник просидів два роки. По виході з польської тюрми Богун ще з більшою ненавистю виступає проти гнобителів України і підготовляє повстання проти Польщі. Поляки донідалися про це, підступом його зловили і розстріляли під Новгородом Сіверським 27 лютого 1664 року.

Так по-геройськи скінчив своє життя славний син українського народу, непримиримий борець за волю і щастя свого народу. Його світла постать стала дорогою козаком для української молоді у її боротьбі за волю, що сьогодні перейняли бойовий клич, що маяв на прапорах Богунових полків: „Добути, або дома не бути!“.

* *

*

„Коли за всяку кров пролиту на землі впімнеться її рід, то яка помста буде за кров українського народу, пролиту від гетьмана Наливайка досьогодні, політу величними потоками тільки за те, що він шукав волі, країщого життя на своїй власній землі і думав думками продженими всій людскості?...“

З „Історії Руссов“

...Благословен хто впаде в бою
За вітчизну, за справу люду, —
Його во віки не забудуть...
Б. Лепкий.

Воля народам і людні!

ПОЛКОВНИК ГРЕГІТ — РІЗУН

Як полковник Іван Богун став легендарною постаттю великої доби Хмельницького, так з геройкою сучасних Визвольних Змагань назавжди зв'язане ім'я полк. Грегіта-Різуна, овіянного славою повстанчого командира з Чорного Лісу.

Від власних літ мріяв Андрусяк Василь, пізніший Різун, про це, щоби зі зброєю в руках стати до боротьби за визволення Батьківщини. Ще юнаком заправляв до цього свое тіло участь в спортивних товариствах і здобував теоретично військове знання, щоб потім у відповідний момент його використати.

За першої більшевицької окупації на ЗУЗ попадає в тюрму, де перебуває пів року. По виході з тюрми переходить на еміграцію, де віддається своїму улюблениму військовому ділу. Щоб доповнити військовий вишкіл, вступає до легіону, а коли легіон відмовляється йти на услуги німецькому імперіалізму і стрілецтво розходиться по домах, Андрусяк повертає в свою Снятинщину. Там стає повітовим, мріє ввесь час про організацію збройних сил, „Войско мусить бути“ говорить часто.

В 1943 р. приходить довгождана Різуном організація відділів УПА. Різун, як член штабу, Військової Округи, починає організовувати відділі. У нього спочатку тільки 17 людей, в яких немає ані зброї, ані військового знання. Всю свою душу і турд вкладає Різун в цих перших охотників і вони стають основою пізніше овіяніх славою „різунівців“. Незламна віра і запал командира та його стрільців поборюють всі труднощі. Одна за одною складають німецькі станиці зброю до стін українських повстанців, яких сила зростає з кожним днем. Перша „сімнадцятка“ через півроку розростається до сили одного куреня.

Всі намагання німецького окупанта розбити українські повстансько відділі і вибити Різуна з Чорного Лісу не досягають нічого. Чорний Ліс стає територією українських повстанців і німці зі страхом ставлять на його шляхах остерігаючі таблиці: „Ахтунг! УПА-гебіт!“ (Увага! Терен УПА!).

Відділі Різуна хоронять українське населення не тільки від німецьких загарбників, але і від більшевицьких партизанських банд, які вогнем, грабунками та мордами значили свій рейд по Західній Україні. Повстанці в кількох днях розгромлюють сталінських бандитів зі загону Іскри, який нищив села в околиці Чорного Лісу.

З кожним днем зростає слава командира Різуна та його стрілецтва. В переможних боях з гітлерівцями, в рейді на Бойківщину відділі загартовуються, набирають вояцької пружності. У важкі обставини попадають в часі переходу фронту та командир Різун виводить їх щасливо в більшевицьке запілля та вертає до Чорного Лісу.

Тут зустрічається з новим окупантам — більшевиками, яким вже добре здана слава Різуна. Вони постановлюють за всяку ціну знищити грізного командира. Великі сили кидає ворог на часті облави, переводить ряд наскоків, організує спроби індивідуальних атентатів та

Різун виходить все переможцем. За те повстанці добре платять большевикам. Больщевики бояться Чорного Лісу не менше, як колись гітлерівці. Переможні бої зі стаїнськими бандитами, вдалі засідки, наскоки на районові та обласні центри розносять славу командира Різуна по всій Україні, а ворогові наганяють немало страху. Чотири рани одержує Різун в боях але своєї боової не припиняє. За свої воєнні заслуги одержує найвищу нагороду — Золотий Хрест Бойової Заслуги.

Безмежна віддана любов до нього його стрілецтва є найкращим мірілом духових та вояцьких вартостей командира, але він є для них не тільки командиром, а найближчим другом, опікуном та оборонцем. Суворий і вимагаючий в службі, у вільних хвилинах є товарицький, приступний та веселий. Найбільш безжурний сміх лунає біля ватри, де майоріє висока, дещо похила постать Різуна. „Літом і зимою, в сніг, бурю і негоду — інше один з його товаришів зброй — не зважаючи на труди й небезпеки, не встигнувші навіть вилікуватися з важкої рани, командир Різун все і безперервно був біля стрілецтва і піколи своїх хлопців не кидав. В найважчих хвилинах Він був там, де його найбільше потребували”. Не дивно, що стрільці йдуть за ним в найбільш небезпечні бої та вірять в перемогу, коли з ними є їхній командир.

До очайдушності відважний, відважній стратег партізанських боїв, виходить все найбільш переможно з найбільш важких ситуацій.

Але в кінці зрадою, цією підлою і випробуваною зброєю Москви, вдається ворогові його знищити. Дня 25 лютого 1946 р. не стало між живими полк. Грегіта-Різуна.

Тіло сл. п. командира Різуна держали большевики чрез чотири дні в Станіславові, де оглядали його большевицькі вельможі з укритим страхом, та свідомістю, що вбиваючи тіло не вбили його великого діла і геройського міту. Загартовані в боях відділи УПА даліше б'ють ворога-окупанта і метяться за смерть своєго улюблена командрів. І пригадуються часто його слова: „Я хочу чутти велику війну. Война мусить бути”. Словняючи це бажання командрів Різуна, стрільці і командири УПА святять свою зброю в усіх нових боях і підготовлюють день, коли цілій народ завдасть останній удар большевицько-московському наїздникові.

—ooOoo—

„АБО ЛЯЖЕМ ГОЛОВАМИ — ВИБ'ЄМ ВОРОГІВ!”

(Іван Франко)

ПІСНЯ ПРО ПОЛК. РІЗУНА

Гей у лісі, у темних борах,
Грають сурми бойові,
Там гуляють Різунівці
Славні лицарі — грізні.

Там вперед веде Провідник,
Славний лицар бойовий,
На його наказ щохвилі
Всі готові йти у бій.

Як заграють скоростріли,
То до бою всі як льви,
Б'ють комуну з України —
Це Бандерові орли.

Б'ють комуну з України,
Розгорівсь народний гнів;
Леться кров ворожа всюди,
Де йде відділ Різунів.

Не журися Україно!
Ми за тебе підем в бій.
Над степами України
Грають сурми бойові.

МИСТЕЦЬ І ЙОГО ВІТЧИЗНА

Далека Ти, а з близька нам,
Кохана Вітчизно...

(З гімну Амер. Українців.)

Далека ти, розкішна писанко, мережано барвистий узор, принадо Землі Української — горда та пишина Гуцулів!

Далеко ти від нас, посестро-Чорногоро, і ти, Черемош-брате, що котиш сплав тяжкий — тугу поколінь, ліси дрімучі, карпатські звори, сонцем розписані полонини!

Далеко ти від нас, донбушівський роде, роде верховинський, завязтий та химерний, що в тебе дівчата, як пави, а легіні — як молоді князі, а газди — як біблійні патріархи!

Далека Ти від нас, кохана Вітчизно!.. А стаєш нам близька хіба у споминах і в снах, та й ще тоді, коли заговорить до нас про тебе віще слово поета,

Та й ще тоді, коли на клантеві полотна розпише твої чарі чудотворна, Господом благословенна рука мистеця.

Славну нашу Гуцулію оспівали в своїх творах великі майстри слова: Воробкевич, Федькович, Кобилянська, Коцюбинський, Черемшина. Малювали її свої та й чужі мистеці-малярі. Та є в нас один мистець, з ім'ям якого зв'язана нерозривно і навіки легенда Гуцулій:

Це Михайло Мороз.

Сам він — син подільської землі. Молодим юнаком покинув спокійні береги Золотої Лінні і поклав свою середину тугу на рвучкий хребет Черемоша, а серце і палітру віддав прибраній матері — Гуцульщині. Великий Майстер, Олекса Новаківський, навчив його молитися красі цієї землі всімі барвами веселки, що неначе спилила просто з неба на Михайлова палітру. Так Михайло Мороз став співцем Гуцульщини у кольорах.

Він залишився вірним її сином і під час скитання чужими світами. Малював широкий, розлогий Дунай, а з під пензля вискачували грайливі, піністі бризки Черемоша. Очі мистеця вдивлялися в сірого короля Альп — Вацмана, його ж рука вичаровувала на полотні задуману красуню Чорногору.

А приглянеться його сучасним кольористичним чудам — краєвидам з гір Кетскілі! Чи не пригадують вам ці сріблисті водопади, або ці зарінки, зруби, галівини, незабутнього нашого Космача?..

...Дивними-невидимими каналами протікають в істоті

М. Мороз

Гуцульське весілля в Космачі. Олія

мистеця соки творчої наснага а сила його візії єднає дійсне з уявним, сучасне з минулим у єдине-вічне, і вона єдина знаходить шлях до рідних джерел, навіть через залізні заслони!

Через всі заслони і кордони, через моря-океани, мисте-

цво Михайла Мороза зв'язане павіки з його омріяною Карпатською Вітчизною.

Бо він поклав свою велику тугу на хребет Черемоша і другої туги йому не знайти.

I. Кер.

З супільно політичного життя

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРОВОДУ ЗЧ ОУН

У зв'язку з повідомленням в „Сучасній Україні”, від 21. 2. ч. 4 (81), Провід Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів подає наступне до відома:

1. Провід ЗЧ ОУН і всі інші керівні органи ЗЧ ОУН, вибрані 4. Конференцією, діють далі нормальним порядком.

Дія т.зв. Колегії Уповноважених в характері керівництва Закордонних Частин ОУН в двоособовому складі (Лев Ребет і Зенон Матла), є неправильною і суперечкою з інтенцією Проводу ОУН на Українських Землях полагодити конфлікт.

2. Переговори між Трьома Уповноваженими Проводом ОУН на Українських Землях перервані сепаратною дією Л. Ребета і З. Матли ще залежна було передбачити вислід цих переговорів.

3. Вибраний 4. Конференцією Голова Проводу ЗЧ ОУН, як один з Уповноважених Проводом ОУН на УЗ, і Провід ЗЧ ОУН готові далі вести ще переговори в справі полагодження конфлікту закордоном, якщо Л. Ребет і З. Матла припинять свою сепаратну дію та повернуться на шлях нормального ведення переговорів.

4. Провід ЗЧ ОУН, як і все членство ОУН закордоном стояли і стоять в нерозривній єдності з ОУН на Українських Землях, уважаючи себе складовою частиною однієї і тієї самої Організації та визнають примат ОУН в Батьківщині.

5. Закордонні Частини ОУН, як складова частина всієї ОУН, мають обов'язок і право відстоювати респектування Колегією Трьох Уповноважених устроєвоправних норм, ухвалених Конференцією ЗЧ ОУН та визнаних Президентом ОУН на Українських Землях.

6. У зв'язку з ситуацією, що постала в наслідок перервання переговорів, Провід ЗЧ ОУН вважає конечним в проглядному часі скликати Конференцію ЗЧ ОУН, яка здійметься полагодженням усіх справ, пов'язаних з переговорами.

7. Провід ЗЧ ОУН закликає все членство зберігати й надалі організаційний порядок, який єдино може забезпечити правильну розв'язку справ конфлікту, згідно з інтенціями Проводу ОУН на УЗ, та внеможливість встравати стороннім чинникам у внутрішні справи Організації Українських Націоналістів. Провід апелює в ім'я єдності революційно-визвольного руху закордоном до Л. Ребета і З. Матли завернути з неправильного шляху сепаратної дії.

Визнаючи потребу поладнання конфлікту внутрі революційно-визвольного руху закордоном та докладаючи надалі старань в тому напрямі, Провід ЗЧ ОУН відстоює засаду, що єдність не окуплюється ціною ідейного чи політичного схилення, ані організаційного й дієвого розхитання.

8. Провід ЗЧ ОУН послідовно відстоює ідеологічні позиції українського націоналістичного, революційно-визвольного руху та обороняє незалежність Закордонних

Частин ОУН на моральній, політичній і матеріальній підтримці українського громадянства.

16. лютого 1954.

**ПРОВІД ЗАКОРДОННИХ ЧАСТИН
ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ.**

ЧОМУ ТАКИЙ ПОСПІХ?

Другий тиждень говорить українська спільнота про остані події в Мюнхені, довідавшись про них з матеріалів (11 документів), різ slаних Др. Ребетом і п. Зиновієм Матлою 13 лютого ц.р. на різні адреси по всій Америці. Вражає поспішність, з якою ті документи добиралися, друкувалися на цикльостилі і розсидалися. В збірці надіслані від Др. Ребета і п. Матли є документи, помічені датою 13. лютого, а вся та документальна збірка на шіснадцять сторінках цикльостилевого друку 16.2. вже була в ЗДА і про неї повідомили деякі газети на першій сторінці. Оперативність надзвичайна! Чому такий поспіх? Нашо було перебивати те все на цикльостилі, розсилали, а потім те саме через три-четири дні передруковувати на першій сторінці „Сучасної Україні”? Невже цього вимагає Край, на який так часто покликаються в цих документах?

На першій сторінці того збірника документів видруковано ствердження за підписом голови Проводу ОУН в Україні, в якому говориться, що „Степан Бандера ні формально, ні фактично не є Провідником ОУН.” Документ без дати, адресований Бандері через Закордонне Представництво УГВР, його й переслано адресатові за підписом Др. Ребета і о. Др. І. Гриньоха від ЗП. Поминаючи формальну сторону в листуванні, вражає те підкреслення, що „С. Бандера ні формально, ні фактично не є Провідником ОУН”. Адже всім відомо, що літом 1952 року Степан Бандера склав обов'язки Провідника ОУН і передав їх Провідникові ОУН в Україні. Нашо ж оте підкреслення, невже і воно в інтересах Краю? Незрозумілим є настирливе твердження, що С. Бандера „відійшов від постанов III. НВЗ ОУН”. Незрозумілим тому, що на трьох Конференціях ОУН закордоном підкреслювалося, що Організація ті постанови визнає і згідно з ними розвиває свою діяльність. Про це записано і в постановах ІУ. Конференції в Лондоні червень 1953 року. Незрозумілим той закид ще й тому, що та ж „Сучасна Україна”, яка тепер управлює поспішну дію двох постановами ІУ. Конференції, в свій час писала, що Конференція, покликавши на Провідника ОУН закордоном Степана Бандери, підкреслила свою згідність з постановами ІІІ. НВЗбору. І нарешті

Степан Бандера, який не раз підкреслював правоносильність, законність і зобовязуючий характер III. НВЗ ОУН, підписавши „Плян до діяльності Тимчасового Керівництва ЗЧ ОУН” (Трійка Уповноважених) ще раз ствердив в роздлі третьому це саме. Нарешті — чому автори розісланих документів не говорять, в чому саме те розходження, а тільки твердять: „відійшов”, „відійшли”, розійшлися.

На останній, шіснадцятій сторінці, надісланих документів написано, що Др. Л. Ребет і Зиновій Матлу об'явили себе „Закордонними Частинами ОУН” і, як Колегія Уповноважених, в листі до Проводу ЗЧ ОУН заявили, що „Колегія Уповноважених у згаданому складі є тепер найвищим керівництвом для всіх членів ОУН закордоном”. Вона (Колегія з двох) „розв'язує з днем 12 лютого 1954 року дотеперішній Провід ЗЧ ОУН” і „з членів ОУН на еміграції знято обов'язок виконувати накази і доручення від імені дотеперішнього Проводу ЗЧ ОУН”, а „легальними органами ЗЧ ОУН є Колегія уповноважених і покликані нею Політична Рада і Екзекутива ЗЧ ОУН” (теж саме видрукувала „Сучасна Україна”). Хоч і сміливо сказано, але не переконливо, бо те казання є протизаконним і протиустроєвим. Воно є протилежним до суті інтеції рішень Організації в Україні — поладнати конфлікт. До речі: ІУ. Конференція в Лондоні відзначила в пункті 46-му, що „у полагодженні конфлікту із ЗП УГВР Провід ЗЧ ОУН поступив згідно з інтенціями проектів Проводу ОУН на УЗ та дотримувався постанов III. Конференції ЗЧ ОУН”.

Лондонська (четверта) Конференція ніякого нового рішення в справі конфлікту не виносила, а тільки відмітила в параграфі 47-му, на який посилається Колегія Уповноважених, таке: „Виконуючи постанови III. Конференції ЗЧ ОУН, Провід ЗЧ ОУН передав справу конфлікту з т.зв. опозицією і ЗП УГВР до зобов'язуючого обидві сторони вирішення Пров. ОУН на Українських Землях”. І оцей пункт з ухвал Конференції взяла Колегія Уповноважених (з двох) за підставу, закон для того, щоб розв'язати Провід закордоном і закликати членство до непослуху йому. В поспіхові не згадали, що в тому ж пункті далі написано: „Конференція стверджує, що ЗЧ ОУН досі не одержала рішення Проводу на УЗ в цій справі”. Не згадали й про те, що Конференція зобов'язала Провід ЗЧ ОУН, ведучи переговори, керуватись „добром і інтересами цілості українського визвольного руху”, а цілість то понад все і перш за все принципи та устроєві норми. Виконуючи волю Конференції Провід ЗЧ і його Голова С. Бандера поставили перед „Трійкою”, що мала б унормувати відносини, між іншими такі уточнення: в) „Члени групи

УРДП „Вперед” не можуть брати участі в пресовій і видавничій діяльності революційного визвольного руху”. г) „Зовнішня політика всіх чинників українського революційно-визвольного руху спирається на засадах власнопідметності і її повної незалежності”. Останнє не раз і не два декларувала ОУН в Україні і на них розвивала свою діяльність.

В усіх уточненнях, які подав Провід ЗЧ ОУН до „Плячу дії...” двоє з Колегії вбачили намір повалити Колегію Уповноважених і вирішили розв'язати Провід. А щоб мати більше підстав для такого свого самочинного потягнення Др. Л. Ребет запропонував Степанові Бандері підписати „декларацію”, в якій сказано таке: „І. Приймаю до відома ствердження Проводу ОУН на УЗ, що його отримав я 20 серпня 1953 року про те, що я ні формально, ні фактично не є Провідником ОУН. 2. В з'язку з ствердженням Проводу ОУН на УЗ від цієї самої дати, що я (С. Бандера) відійшов від постанов III. НВЗ заявляю, що я визнаватиму беззастережно ці постанови, зокрема, що ОУН бореться за Самостійну Соборну Українську Державу і за демократичний лад у ній... (Мюнхен 28 січня 1954 року). Проект „декларації” п. Ребета, який відмовився підписати С. Бандера, більше ніж промовистий. Він є проєктом вироку політичної смерті для Голови Проводу, а разом з тим і для Закордонних Частин ОУН. Тому й не підписав його С. Бандера, давши проєкторавцеві холоднокровну і гідну відповідь. Ця „декларація”, як і інші документи, найкраще дає відповідь хто хотів поладнання, а хто розладнання. Бо ж не може бути поладнання конфлікту ціною обезголовлення Організації для ліквідації її. Справді ж бо, який змисл вкладав п. Ребет, вимагаючи підписати 28 січня ц.р. що „ОУН бореться за Самостійну Соборну Українську Державу”? Тільки один: співпрацюючи з Майстренком і його групою, ОУН бореться за самостійну державу і демократичний лад, а до того часу, виходить, не боролася...

Невже така декларація теж в інтересах Краю і цілості ОУН? Відмова С. Бандери підписати таку декларацію і уточнення Проводу ЗЧ до діяльності „Трійки”, зокрема те, що Провід цілком законно домагався передачі Керівництва ОУН через Конференцію, яка той Провід покликала, так вплинула на Д-ра Ребета і З. Матлу, що вони вирішили негайно „закрити” Організацію. І тим показали своє розуміння демократії. Поспішили і даром, бо ж і приказка наша каже: „Поспішиш — людей насміши”.

КІЛЬКОМА СЛОВАМИ

про річну роботу Головної Управи ООЧСУ.

Проминув рік роботи Головної Управи. Кардинальних змін в міжнародній політиці майже не сталося, не заіснувало істотного, творчо-позитивного на дальшу мету і в українській внутрішній політиці. Всі ми були певні, що український політичний світ не піддається отому тискові сусідніх політичних кол, тим більше, що 27 грудня 1952 р. одноголосно всі політичні сили підписали національні суверенницькі позиції в Мюнхені. А в практиці виявилось інакше. Через місяць після обрання Головної Управи в Парижі деякі політики з Виконного Органу підписали Паризький моморіял, а організаційно створили бльок, політичне вістря якого скероване було проти АБН. В згаданому меморіалі слова самостійність і незалежність відмінюються кілька разів, але коли заходить мова про базу, то автори меморіялу твердять, що національне питання не можна розв'язувати на менший базі, як її дав Советський Союз. За цим прийшло схвалення представниками Виконного Органу статуту МАКЦ, що був подуманий російськими імперіалістичними колами, як тактичний засіб з позицій „непередрішенства.” Так сталося те, що люди з Виконного Органу виломилися з єдиного національного фронту.

Головна Управа заініціювала конференцію Голів Відділів, які видали звернення до української спільноти в Америці, щоб вона своїми протестами стримала, остерегла легітимних політиків від фальшивих і згубних кроків непередрішенства. В більшості відділів ООЧСУ відбулися віча, на яких прочитано доповіді про політичну небезпеку манівців, а в 10 громадах схвалено резолюції остороги, звернені до політичних діячів Європи. Піднявся гвалт, лемент, крики про нетолерантність, про сторонічність з табору товариства сприяння Національній Раді. Хоч ніхто не збирався валити того, що само валилося, але остороги, протести використовували й заявляли, що ми валимо Національну Раду. Екзекутива УККА, щоб якось затримати рівновагу, додатково асигновує дві тисячі доларів для української репрезентації ДЦентру, це нещасливе потягнення схвалює Політична Рада УККА. Організація Оборони Чотирьох Свобід займає становище проти такого однобічного розподілу коштів Народного Фонду, бо він незгідний з ухвалами V Конгресу. Знов лемент, лайки, які закінчилися летючками в Нью Йорку проти ООЧСУ, підписані членами УККА з так званого демократичного бльоку.

Ті, що атомізували спільноту, творячи чисельні товариства без членів, щоб утриматись на поверхні, побачили, що собі

сили не здобули, а спільноту знеселили. Тоді заговорили про паритет. Управа ООЧСУ, до отих нездорових проявів в суспільному житті тутешньої спільноти, зайняла становище, в якому визначила, що органічна національна громада, в містах поселення українців’є запорукою збереження себе і гарантам здорової конструктивної демократії, бо тільки така органічна структура гарантує силу нашої політичної презентації — УККА. Рано, чи пізно до цього прийде і то дасть оздоровлення внутрішньоукраїнських взаємин і забезпечить спільноту від деригованого розсаджування її знутра федерацістичними течіями й течійками. Нинішня структура не витримує критики, вона себе вже пережила. Так уже в нас повелося, що крикливи діячі лементують про двоподіл, а самі ж його творять, і то по фальшивій і шкідливій для спільноти стежці, якою ділять українську спільноту на демократичну й недемократичну.

Разом з Лігою Визволення України в Канаді Головна Управа заініціювала політичну акцію 700-ліття Львова під лозунгом: „Львів був, є і буде українським”. Більшість Відділів стали ініціаторами й організаторами цієї акції. В Ньюарку, Дітройті, Чікаго, в Клівленді та в інших містах акція переведена добре, а зустріч українців Америки й Канади в Торонто з нагоди 700-ліття Львова при великому вкладі праці Відділу в Бафало, Нью Йорку, перетворилася у величаву політично-національну маніфестацію остороги сусідам, які марять на еміграції про польський Львів. Не буде перебільшеним твердження, що демонстрація протестів проти московської облоги України голodom в 1932-33 рр. в більшості міст була заініційована й переведена відділами ООЧСУ разом з іншими організаціями під протекторатом УККА. В Нью Йорку Управа ООЧСУ, беручи участь в маніфестації, висловила свої застереження проти одноконфесійного характеру, якого їй надано, не зважаючи на осторогу УККА. Коротко кажучи, цей рік можна назвати роком маніфестацій українства в Америці, умасовленням політичної роботи. Декому здається, що політичний масовізм не дає належних осягів. Так воно не є. Коли губернатор стейту в Нью Джерзі проголосив день 35-ої річниці з’єднання Українських Земель в Українській Державі — Українським Днем і в інших стейтах це сталося вліті минулого року, то такі речі самі не приходять, в усій отій масово-політичній роботі Відділі ООЧСУ разом з ООЧСУ-івською громадою не стояли осторонь, а в більшості ініціювали їх і переводили разом з іншими організаціями.

Підтримка Резолюції ч. 58 Лоренса Сміта про встановлення зв’язків з Україною і Білоруссю

не знайшла належного зрозуміння і підтримки серед тих, що називають себе демократами. Організація Оборони Чотирьох Свобід проробила поважну роботу, щоб підтримати цю резолюцію. За неповними відомостями, сотні листів і резолюцій відправлено з Відділів до впливових американських політиків в тій справі. Найкраще це зробив Нью Йоркський Відділ. Недарма ж бо так розігнався пан Даїн на сторінках „Нью Лідер” на Нью-йоркський Відділ, називаючи УПА фашистівською. Скаженість ворогів є найкращим доказом, що ми робимо те, чого вимагає справа визволення України. Управа ООЧСУ відкидає фальшиву думку про відполітизування суспільної діяльності. Навпаки, вважала й вважає, що громадсько-політична робота в її найрізноманітніших формах має служити визвольній ідеї. Про це доводиться говорити тому, що були спроби деяких організацій без членів відполітизувати навіть 700 літній ювілей Львова, щоб не дратувати наших сусідів. А сусіди не бояться, що чи ж читати в Нью Йорку доповіді про „єдину неподільну”, не бояться й говорити, що Львів їхній, хоч в ньому їх і немає.

Цього року Організація Оборони Чотирьох Свобід разом з Спілкою Української Молоді організували в Нью Йорку Український Народний Університет. Були побоювання, чи будуть слухачі, чи витримає бюджет. Чотиримісячна систематична робота Університету показала, що витримає, і існування його стало доконаним фактом. Даремно „Українські Вісти” з Німеччини пробували глузувати з цього задуму. Характеристичним є, що українська преса ново-

створеного Народного Університету не запримітила, хоч дуже скрупульто інформує читачів про те, хто виступає в ролі конференс'є, на різних чисельних академіях. В Університеті вже прочитано 15 лекцій на теми історіософії, культури, літератури і політики. Більшість лекцій будуть видані друком.

Головна Управа в травні місяці минулого року схвалила плян видавничої діяльності і його послідовно виконує. Щомісяця, починаючи з травня, виходить місячник „Вісник”, до співпраці в якому заличено нові сили. Кажуть, що „Вісник” важкуватий, але Управа вважає, що він таким не є. Журнал знайшов читача і намагається стати суспільно-політичним місячником, який би відповідав завданням і вимогам українського визволення. Він ще не є таким, яким мав би бути, але Управа докладає всіх сил, щоб він таким став. Згідно з видавничим пляном, видано українською мовою працю проф. О. Оглоблина — „Українсько-московська угода 1654 р.”, незабаром вона вийде англійською мовою. Це видання є спільним з Лігою Визволення України. В роботі є монументальна праця „Історія Русів”, яка вийде з друку в квітні або травні. Коротко: за цей рік підготовано до друку біля сорока друкованих аркушів „Історія Русів” — 20 аркушів (320 стор.), „Українсько-московська угода” — 7 аркушів (100 стор.), 10 лекцій УНУ — 12-15 аркушів (200 стор.). Частина вже вийшла з друку, а решта вийде до середини року. Крім того, Головна Управа вложила певні фонди на англомовні видання.

Головна Управа

БАЛЯНС ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ООЧСУ

НА 31 ГРУДНЯ 1952 Р.
АКТИВ

Каса	—	23.29
Банк (поточні р-ки.)		719.85
Література		1803.20
Відділі (Кольпортери)		5621.18
Дебітори різні		2701.32
Майно (Інвентар)		861.31
Депозити та Уділі		525.00
 Баланс	 12.255.15	

ПАСИВ

Кредитори різні	732.84
Фонди Гол. Упр. ООЧСУ	11.078.38
Амортиз. фонд	443.93
 Баланс	 12.255.15

Голова Управи ООЧСУ (І. Вовчук)

НА 31 ГРУДНЯ 1953 РІК
АКТИВ

Каса	737.42
Банк (поточні р-ки)	2.086.99
Література	1.902.12
Майно (інвентар)	1.095.71
Дебітори:	
а) передплатники	1.692.50
б) Кольпортери:	
1. Відділі ООЧСУ	6.737.45
2. Інші	431.01 = 7.168.46
в) Дебітори різні	3.902.60
Депозити та уділі	3.443.28

Баланс

Кредитори різні	1.325.24
Фонди Гол. Управи	19.892.04
Амортиз. фонд	811.80
 Баланс	 22.029.08

Фінансовий референт (Г. Дудка)

ПОДИХ РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Враження з концерту колядок на залішеннів хору „Думка”.

„Далека Ти, а близька нам, кохана Батьківщино!” Ці слова із пісні найкраще відбивають той настрій, що його пережили Українці метрополії під час концерту колядок хору „Думка” дня 31-го січня, в українському народному дому в Нью-Йорку. Свідомість, що дохід із концерту призначено для наших залішеннів у Європі, стягнула на цю імпрезу велике число наших жертвених і патріотичних громадян. Не всім однак довелось послухати того концерту, бо заля народного дому не могла, на жаль, усіх їх помістити...

Перші могутні акорди привітальної колядки „Добрий вечір тобі пане господарю”, в якій сплелись дружньо голоси чоловічі, дзвінкі диксанди хлоп'ят та звуки оркестри під умілим проводом п. О. Микитюка, ввели усіх у той піднеслий, святочний настрій, такий характерний для української Різдвяної Містерії, а коли зазвучали невібагливі, але повні специфічного колориту хлоп'ячі голоси „Молодої Думки” під диригуванням п. Р. Степаняка, то перед очима присутніх виринали з минулого давно й незавжди пережиті в Ріднім Краю ті заєніжені Свят-Вечори, ті мерехтливі зірки на морозінім українськім небі і ті незабутні хлоп'ячі голосочки під ясно освітленими вікнами, що захлипаючи від морозу, дружньо звіщали Боже Народження...

Вірш Богдана Лепкого „Свят Вечір” у мистецькій інтерпретації п. Ліди Крушельницької викликав у всіх сердечні і теплі спогади про ті щасливі святкування в Ріднім Краю, коли ще уся сім'я жила разом під рідною стріхою, коли Сібір становила тільки мряковинне поняття, а незграбні океани не розділювали батьків від дітей і братів від сестер... І кожний повторював нишком слова поета, „Чи ще живий Тарас, Петро і мій сусід Зарічний, чи ще співають як тоді співали „Бог Предвічний”. І очі багатьох засклілись непрощеною слъзою, відповідаючи на це питання, а подих Рідної Землі доносив до їхнього напруженого слуху давно нечутній „коужухів шелест, скрині чобіт на морозі і ширу пісню ту, що хто її раз зрозумів до смерті не забуде”...

Незабутні враження пережили присутні, коли п. реж. Добровольська вичарувала перед їх уявою цілий ряд різдвяних картин, що наче фільмова стрічка пересунулась перед ними, заслуханими і задивленими в цю дивну містерію нову зворушливих традицій і прекрасного українського фольклору, в літературному оформленні М. Островерхи. Мистецький ефект цієї рецитації-оповідіння був посиленний вокальною ілюстрацією її найважливіших фрагментів, у прекраснім і тонко відчутий виконанню жіночого і мішаного хорів під мистецьким керівництвом п. Л. Крушельницького.

Концерт закінчився відспівуванням ряду колядок у виконанні „старої Думки” а „сарелла” і при акомпаніаменті оркестри, в музичній обрібці О. Микитюка. Вдячна і зворушена публіка не хотіла розходитись додому, доМагаючись повторення, а ті слізози радості, що тремтіли на очах старих батьків і матерів, котрі в той прекрасний вечір запричастились Рідної Землі та й багатий дар (300 дол.) на оркестру Думки нашого звісного доброго

РІЧНІ ЗБОРИ 2-го ВІДДІЛУ ООЧСУ в НЮ ЙОРКУ.

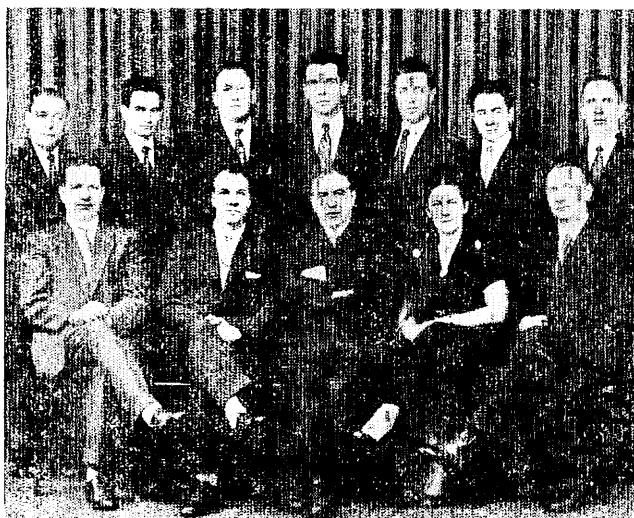
Сьомі Річні Збори Другого Відділу Організації Оборони Чотирьох Свобід України відбулися 30. січня 1954 р. Відкрив їх голова відділу Мик. Комарницький молитвою. Після привітів і схвалення порядку нарад та покликання Комісії Матки, відчитано і схвалено протокол останніх річних зборів.

В своїх звітах секретар управи Мих. Фурда та технічний секретар І. Шевчук подали про листування Управи з організаціями, Головною Управою та окреслили стан віконності. За час каденції вислано до Американських сенаторів і конгресменів 20 листів і на більшість одержано відповіді. Організаційний референт п. С. Чума брав активну роль в роботі філії УККА, організував пікетування проти „траурних” сходин комуністів після смерті Сталіна. За рік до відділу прийнято 24 нових члени. Культурно-освіт. реф. м-р. Ів. Хамуляк в своєму звіті зазначив, що „не з його вини” не все зреалізовано. Живі газети відбулася 3 рази. Відбулися доповіді: проф. Ів. Вовчука, др. Р. Борковського та др. О. Соколишина, організовано мистецько-вокальний вечір, присвячений 700-літтю Львова, з участю наших літераторів і мистецтв. Заплановані дискусійні вечори з ідеологічно-політичної проблематики не відбулися. Разом з реф. інформації перевів акцію підтримки 58 Резолюції Л. Смідта про встановлення дипломатичних взаємин між Україною, Білоруссю та ЗДА. Відділ надіслав спростовування-протест до журналу „Нью Лідер” проти рецензії Ал. Даліна на книжку проф. К. Менінга: „Україна під Советами”. Автор рецензії назвав УПА фашистами. Референт інформації та зв'язку др. О. Соколишин співпрацював з головою, секретарем, орг. реф., культ.-освіт. реф. та імпрезовим. Вів інформаційно-пропагандивну діяльність визвольної справи на сторінках преси, багато уваги приділив співпраці в філії УККА, зокрема в організуваних свят в місті Нью Йорк. В касі є готівка 854,06 дол. Членські внески заплатили 152 члени. Імпрезовий реф. Яр. Гуменюк уладкував всі імпрези, віча, літер. вечір та Живу Газету й забави. Кольпортер Вас. Магаль перевів збірки на ріжні цілі та продав Вісника й видань ООЧСУ на суму 916,35 дол., також як господар дбав про інвентар домівки. Бібліотекар Вас. Наум провадив бібліотеку. За жіночу реф. звітувала Дарія Степаняк, яка розповіла про працю жіноцтва ООЧСУ. За активною участю жіноцтва ООЧСУ влаштовано виставку укр. мистецтва, де відділ розпродав понад 160 квитків. Відбулося дві наради жіноцтва, одна в присутності реф. жін. гол. Упр. Уляни Цилевич, а друга з жіноцтвом ООЧСУ відділів з округи в Неварку. Разом із жіноцтвом визвольного фронту була на доповіді п-ні Перли Мести та на приняттю вручила листа від вище наведених орга-

дія п. Нуайди, свідчили, що той містичний подих Рідної Землі знаходить вічно живий відгук у серцях її синів і дочок, хоч ділять їх безмежні океани. Вони зворушливо доказували, що хоч далека Вона, та близька їм Батьківщина...

Нью-Йорк, 7. лютого, 1954.

Р. Карпатський

Уступаюча Управа ІІ-го Відділу ООЧСУ в Нью Йорку 1953/54 р. сидять зліва: Микола Кузик — фін. реф., Микола Ривак — голова контрольної комісії, Микола Комарницький — голова 2-го Від. ООЧСУ, Алла Давиденко член управи, обрана на реф. жіноцтва, др. Ол. Соколинич реф. інформ. й звязку. Стоять зліва: Василь Магаль господ. референт, Михайло Фурда секретар, Ярослав Воловодюк член управи, Стефан Чума орг. реф., Ілля Шевчук кореспонд. секретар, Ярослав Гуменюк імпрез. реф., Павло Поліщук член управи.

нізацій із представницею ПАБНА п-ю Процик. Заключний звіт дав голова М. Комарницький, вказавши на недоліки та осяги відділу. Голова контрольної Комісії Мик. Ривак після дискусії над звітами поставив внесок на уділення абсолюторії уступаючій управі. Голова комісії матки Мик. Твардовський заподав новий склад управи. До нової управи обрано: голова — Мик. Комарницький, заст. голови — Ол. Кейс, секр. — Мих. Фурда, реф. жіноцтва — Алла Давиденко, технічний секретар — Мирон Корняга, фінансовий референт — Мик. Кузик, референт інформації та зв'язку — др. О. Соколинич, організаційний реф. — Ст. Чума, культурно-освітній референт — мігр. Ізидор Рицар, імпрезовий реф. — Микола Сидор, бібліотекар — Василь Наум, господар й кольпортер видань — Василь Магаль, член управи — Павло Поліщук. Контрольна Комісія: Волод. Повзанюк, Ярослав Воловодюк та Влад. Копчинський.

Нью Йорк, дия 8. січня 1954 р.

Інформаційний Референт 2 Від. ООЧСУ в Нью Йорку
др. О. С.

Ставайте передплатниками журналу „Вісник”.

Надсилайте передплату на 1954 рік.

ЖАЛІБНА АКАДЕМІЯ В НЮ ЙОРКУ.

Український Союз Політичних В'язнів в ЗДА віштував 7 лютого Жалібну Академію на відзначення 30 років смерти сл. п. О. Басараб, замордованої поляками.

Перед Академією відправлено панахиду в персповненій людьми церкві Св. Юра.

Простора зали Народного Дому заповнена вицерть. Організатори Академії добре продумали програму, а виконавці достойно і солідно її виконали.

Не було заявлених стандартних промов, не було нічого на показ для когось. В змістовному слові п. Е. Лозинський, коротко, річево і продумано подав картину часів, в які боролася сл. п. О. Басараб. Пані Доцьова прочитала глибоко-змістовний реферат про діяльність Покійної, подавши характеристику геройності молоді 30-х років, що вийшла на бій за національні ідеали окупованої Батьківщини.

Квартет у супроводі бандур у складі: іп. Г. Хамула, І. Кононів, В. Юркевич і Р. Левицький відспівав кілька добрих до Академії пісень. Прекрасно продекламувала пані М. Руда „Сон“ — Лесі Українки. „Мізерере“ в чудесному виконанні проф. В. Кіпп на початку Академії дало загальний тон всій програмі. Мило, тепло і без зайвої бомбастики пройшла вся академія.

Чисельна Нью Йоркська громада гідно і достойно вшанувала пам'ять національної Героїні.

Н. Я.

ЖІНОЦТВО ВІТАЄ П-НІ ПЕРЛ МЕСТУ.

Відома американська дипломатка (бувши амбасадорка в Люксембурзі) п-ні Перл Места, яка після своїх недавніх подорожей по Україні заявила, що Україна не є Росією, 24 січня виголосила доповідь про її відвідини СССР.

В Люксембурзі пані Места несподівано одержала запрошення відвідати СССР. Літаком через Фінляндію прилетіла до СССР, де їй було дозволено огляdatи, що воно хотіла.

На заводах Запоріжжя бачила вона копії американських та японських машин, не гігієнічні робітничі оселі, діточі ясла та садки. Побувала в Києві, Харкові, де юні розмовляла з людьми, від яких чула про невдоволення українців з советської системи. Була в Кремлі на засіданні Верховного Совета, на якому Маленков обвинувачував в національній зраді Берію. Заля, на її велике здивування, оплесками ту вістку прийняла. Места зробила десятки знімок; деякі з них демонструвала після доповіді.

Присутні на доповіді ставили запити, на які пані Места давала відповіді. Елеонора Кульчицька запитала про її погляд відносно 58 Резолюції конгресмена Лоренса Смита про встановлення дипломатичних взаємин ЗДА з Україною та Білоруссю. Места відповіла дослівно: „Я не є в курсі справ внесені в Конгресі резолюції ч. 58, але готова підтримати кожну акцію, що може спричинитися до визволення України“.

Хтось з росіян запитав, чому вона все говорить про російський комунізм, коли комунізм і большевизм є інтернаціональними, що не покривається з поняттям Росії. Мешка відповіла, що там, де вона бувала, зокрема в Україні, вона бачила комуністів росіян, до яких українці ставляться вороже.

Після доповіді було прийняття, на якому запрошенні українські жінки визвольного фронту подали п. Мешка вислів подяки та літературу про укр. визвольні змагання.

З ТРЕНТОНУ

Дня 12. 2. 1954 р. заходами Організації Оборони Чотирьох Свобід України, 18-го відділу в Трентоні вшановано пам'ять Ольги Басараб, яку закатовано в польській тюрмі, поминальним Богослуженням — панахидою, яку ніправив о. Атаманюк в українській католицькій церкві, при Дуці Ав.

Після панахиди запрошено Українську Громаду до церковної домівки при Дуці Ав., де відбулися Святочні Сходини, на які склалися три пісні хору під дириг. п. І. Бігуна, вступне слово та вічерпній і добре опрацьований реферат пані А. Бойцун, культ. освітна референтка ООЧСУ в Трентоні.

Святочні Сходини починає хор „Не пора”, після коротке та речеве вступне слово голови відділу пана З. Федоровича.

Реферат пані А. Бойцун представив особу Ольги Басараб в історичному аспекті Визвольних Змагань України.

Після реферату хор під дириг. пана І. Бігуна відспівав „Ми по тaborах і тюрях”, та на закінчення „Ще не имерла Україна”.

Б. Д.

4-ті Річні З. Збори 18-го Відділу ООЧСУ в Трентоні.

Дня, 30-го січня 1954 р., трентонський відділ ООЧСУ відбув свої, четверті з ряду, Річні Загальні Збори. Збори якими проводила Президія в складі: пп. І. Понятішин — гол., М. Шинкарчук — м. гол., М. Шевців секретар, проходили в дружній та річевій атмосфері. Зі звітів можна було довідатися, що відділ займається і культурно освітньою працею, влаштовуючи ряд різних імпрез та рефератів. Після короткої, але річової дискусії, в якій займала голос, більша частина присутніх членів, було уділено абсолюторію уступаючій управі, та приступлено до вибору нових керівних органів на 1954 рік.

До нової Управи увійшли: Зенон Федорович — гол., М. Шинкарчук — м. гол., М. Шевців — секр., Б. Дубик — орган., — преса та інформації, скарбник І. Парута, п-і А. Бойцун — культ. освітна референтка, О. Гоянюк — зовн. — і внутр. політика та п-і І. Скрипчук і М. Кузів члени.

До Контрольної Комісії вибрано: м-р. Р. Ганінчак — гол., І. Купецький та І. Понятішин — члени.

Загальні Збори доручили новій Управі цілий ряд важливих ухвал, між іншими: зорганізувати окремо жіночу секцію при відділі, приступати до будови власної домівки, яку ООЧСУ спільно з СУМА почали будувати, відчинити філію Українського Народного Університету та в кінці — імпозантно відзначити 25 Ліття ОУН.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Московсько-большевицька панівна кліка постановою ЦК КПСС, Ради Міністрів та Верховної Ради ССР від 9 грудня 1953 року про відзначення 300-ої річниці „возз'єднання України з Москвою”, виповіла черговий бій проти України. У Москві бояться національних рухів, сепаратизму народів, тому їй змушені фальшивати історію українського народу. Імперський уряд наказав протягом п'яти місяців (січень-травень) святкувати по всьому Советському Союзу і в країнах „народної демократії” нерозривність України з Росією, щоб отими маскарадами дружби та іншими засобами привести українську націю до моральної присяги на вірність Москві. Бучна барабання тріскотня про „нерозривність” і „неподільність” України й Росії, з якою переводиться „святкування”, має переконати зовнішній світ, що українська нація не хоче жити окремішим життям в суворій Українській Державі, а волє „навіки” бути під опікою Росії. Цим Москва намагається приховати перед світом визвольну боротьбу нашого народу. В постанові Ради Міністрів і в тезах ЦК КПСС дуже часто підкреслюється „марність намагань українських націоналістів” розірвати дружбу України з Росією.

Українська спільнота в Америці, що завжди була духовно обєднана з українським народом на Батьківщині у його боротьбі за свою волю і незалежність, і цього разу не може стояти останньою чергового бою, виповідженого совєтським урядом в Україні.

Щоб протиставитись черговому наступові Москви, представники організацій: ООЧСУ, СУМА, ПАВНА, УСПІВ, Т-но б. вояків УПА, ухвалили перевести акцію протесту проти плянів большевицької Москви і цим заявити свою пілковиту єдність з Воюючою Україною та її боротьбою.

Названі організації закликають всі українські організації в Америці і все українське громадянство одностайно стати і проголосити перед світом, що Україна бореться проти окупації і боротиметься, аж поки розірве московсько-большевицькі кайдани.

Низові клітини названих організацій просимо розпочати підготовні роботи для переведення цієї акції в травні місяці.

Нью Йорк, 6 лютого 1954.

Підписали:

- I. Вовчук — Організація Оборони Чотирьох Свобід України,
- B. Омельченко — Спілка Української Молоді Америки,
- H. Процик — Приятелі Антибольшевицького Бльоку Народів в Америці,
- E. Лозинський — Український Союз Політ-в'язнів,
- Макаренко — Товариство б. Вояків УПА.

До

Українського Конгресового Комітету.

На останньому засіданні Ради Директорів УКК, 5.2.54 р., втретє було, порушене питання про звернення-заявник до громадянства, в зв'язку з невідрадним станом Народного Фонду.

Вважаю, що головною причиною такого стану є ви-

А. Бедрій

ПРО ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ МОЛОДІ Як виглядає наша політична робота?

Найбільше енергії скупчуємо довкруги преси (газети та журнали). Українсько-мовна преса є головним полем для виявлення наших бажань, пропозицій, жалів та критики інших поглядів та загальної ситуації.

Крім літератури, ведеться стало маніфестування української рациї в формі політичних резолюцій, та висилка цих резолюцій до урядових чинників, висилка привітівництів тим особам, що в якій будь спосіб виявили прихильні міркування супроти українського народу чи українських визвольних змагань. В ділянці англомовної пресової інформації крім „Юкрейнен Квортрелі” сумнівно чи можна які будь інші публікації на терені ЗДА й Канади вважати за серйозні політичні видання. Крім того від часу до часу з'являються більшого чи меншого розміру праці з української проблематики та поширюються європейські видання, зокрема „АБН-Кореспонденс” та публікації Шотської Ліги. Особиста участь українців в різних імпрезах з політичним змістом, але більш непропагандивного характеру, надзвичайно рідка й майже без наслідків.

Ось так загальніково виглядає українська політична діяльність на позаукраїнському форумі.

В колах української еміграції виникається тенденція, що політична робота це робота для вузького й малочисельного круга осіб, значить ширші кола почиваються не зобов'язаними активно брати участь в зовнішньо-політичній роботі.

Можна задовольнитися твердженням, що повищий стан є відзеркаленням реальних можливостей української еміграції, тому не важне чи ми будемо винтачувати більш або менш енергії на зовнішньо-політичну роботу — хоч американці чи англійці будуть добре обізнані з українською проблемою, все одно нічого не відуть для нас корисного. Тому, мовляв, краще не числити на при-

трачання львині частини з надходжень до Народного Фонду на репрезентацію ДЦ, провідні політики якого знигували зобов'язуючі всі українські політичні сили позиції, схвалені 27 грудня 1952 року.

Виломившись з єдиного національного самостійницького фронту, представники ВО схвалили були непередрішеньський статут МАКЦ і цим потягненням завдали шкоди українській визвольній справі.

Як відомо, така політика їхня досі не нашла належної оцінки на Раді Директорів УКК, а її творці досі від неї не відмовились. Невідрядний стан Народного Фонду можна поправити тоді, коли жертводавці будуть певні, що Нар. Фонд буде зуживатись надалі тільки на загальнонаціональні визвольні цілі, згідно з ухвалами У. Конгресу, а ні в якому разі на підтримку односторонньої політики кількох середовищ об'єднаних в ДЦ.

Оцю передумову складаю, даючи згоду видати звернення від УКК в справі Нар. Фонду.

Член Політ-Ради УКК
І. Вовчук

хильне до нас ставлення великих потуг та одиноко покладати всю надію на власні сили.

Безсумінну, на успіх українських визвольних змагань впливає у великій мірі, загально-світова ситуація. І тому недооцінка позаукраїнських сил в українській визвольній боротьбі є помилкою.

Яку роль придає Воюча Батьківщина еміграції, як органіаторові другого фронту проти Москви?

„Воююча Україна насамперед **вимагає**, щоб українська еміграція гідно і відповідально репрезентувала свій народ і його визвольну боротьбу перед зовнішнім світом.” „Воююча Україна **вимагає**, щоб українська еміграція була **палким носієм ідей**, за здійснення яких бореться український народ.” „Воююча Україна **вимагає**, щоб українська еміграція **невтомно несла правду про СССР** до всіх народів світу і **активно мобілізувала** їх до боротьби проти російсько-большевицького імперіалізму — цього найбільшого ворога всього людства.” „Воююча Україна **вимагає**, щоб українська еміграція була **активним співорганізатором** единого фронту всіх народів, повелених і загрожених російсько-большевицьким імперіалізмом.” (всі цитати з Звернення Воюючої України). До цих слів коментарі зайві.

Хто має займатися зовнішньо-політичною та пропагандично-інформаційною роботою? Чи лінне горстка редакторів і професорів?

Визвольний провід України так оцінює посібні визвольної боротьби на еміграції: „В тій жорстокій боротьбі, рівної якій не знає історія, не сміє стояти о стороні жоден українець, жодна українка. В ній мусять приймати участь **всі українці**, не зважаючи на те, де вони сьогодні находяться.” „Памятайте, що сьогодні **кожний українець за кордоном** — це **представник Воюючої України**”.

Висновок з цього такий, що зовнішньо політичну роботу треба поставити якнайбільш масово, найширші кола повинні бути включенні в цю роботу. Участь всіх в політичній роботі, плянівкість і систематичність її, поспільні зainteresування в чужинців Українською проблемою.

Масова зовнішньо-політична дія це пайкрайцій засіб національно-політичного самозбереження та пізнання необхідності власного національного „Я”. Участь одиниці в зовнішньо-політичній роботі пайкрайце виховує, усвідомлює і єднає її з Батьківщиною. Вона мусить словом, ділом, власною особою засвідчувати свою єдність з Краєм, стаючи в обороні його інтересів, правди. Активна дія більш виховує як теоретичне або пасивне сприймання. Діючи як індивідуум одиниця і морально підноситься вище, перебираючи частину національної відповідальності на себе. При активній зустрічі з чужинцями людина станить свій характер, національну та особисту гідність ставить на належному рівні.

Яку ж роль в зовнішньо-політичній роботі має відігравати українська молодь. Перші слова розділу про молодь в Зверненні Воюючої України виразно окреслюють Закінчення ст. 33)

Ст. Петрович.

ІГОР ГУЗЕНКО РОЗКРИВАЄ ШПИГУНІВ.

Нижче подаємо схему шпигунської сітки та ревеляційні ствердження б. кодиста сов. амбасади, що, бодай схематично, дають уяву про засяг шпигунської діяльності большевицької Москви.

Ігор Гузенко сміливо й ясно дав відповідь на питання, що зганяло сон з наших повік й холодом наливало душі в 1945 р. р., в 1946 р., та в часи тзв. насильної репатріації. Ми, обороняючи себе від советських ловців роз'яснювали американським, британським і французьким окупаційним властям, намагалися зупинити безумну акцію репатріації нас. Ми, організовуючи фізичну самооборону, дуже довго ломили собі голову такими запитами: невже Захід не розуміє нас, чому ми не хочемо репатріюватись на „родину”? Невже советські шпигуни цілком опанували британські, американські та французькі військово-адміністраційні станиці в Німеччині?

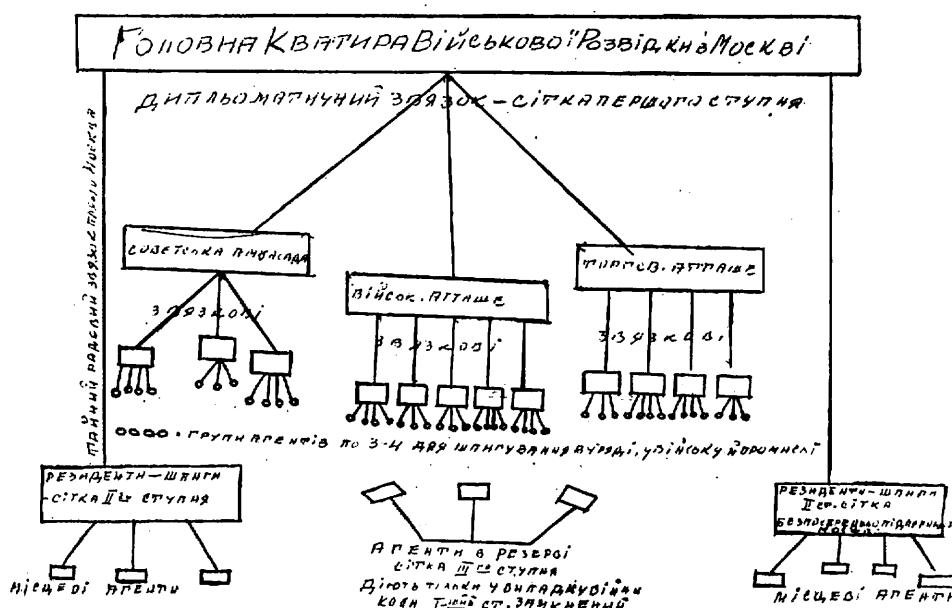
На ті всі питання дає відповідь черговий раз Ігор Гузенко в інтерв'ю для „U. S. News-World Report” від 1. січня 1954 р. Він висловив згоду висловитися й перед комісією Конгресу ЗДА.

Отже звідки починається нещастя насильної репатріації, що стільки лиха завдала тим, які не хотіли „поверта-

тись” з Німеччини, а тисячі тих, що не вбереглися, загнали за дроти таборів? Відповідь Гузенка: З Ялти. Совети вважали договір в Ялті великим успіхом, бо ж одним з найкращих способів держати при собі людей вони вважають власне той доказ, що ось Заходові не можна до вірти, бо, мовляв, Захід продав всіх тих, що не бажали б повернутись.

В другій частині відповіді на це саме питання маемо підтвердження того, про що ми догадувались тоді в Німеччині, а саме те, що таки мусять бути ворожі Америці елементи виокремлені адміністрації. Ігор Гузенко цілком подібно, як п. Бентлей або Чемберс, або Фільбрік стверджує, що були і ще, мабуть, є сотні советських шпигунів в адміністрації обох країн: Канади й Америки.

Як відомо, Ігор Гузенко студіював на політехніці й його дуже добре оцінки промостили йому шлях до розвідчої Школи в Москві, де він крім викладів із стратегії, вивчав англійську мову, а далі діставав спеціальний інструктаж про Канаду і ЗДА! Він знав своє діло й мав за завдання відчитувати шифри й закодовувати всі таємні інформації про військові таємниці до атомової бомби включно. Можна думати, що він знав теж, як виглядає схема шпигунської сітки. На підставі того, що він заподав, та шпигунська сітка виглядала так:

Про кількість шпигунів в Канаді й ЗДА свідчить хоч-біг такий факт, що на самі телеграми витрачено кілька мільйонів доларів. Після того, як ми дізналися з наведеної схеми організації шпигунської сітки про те, що крім агентів, яких вербують члени дипломатичних місій, існують ще дві сітки, а це резиденти, про яких перша сітка агентів нічого не знає, а крім тої ще одна сітка, т. з. емердженсі, цебто така, що значає діяти щойно на випадок війни — то само собою насувається питання: чи ще багато є советських шпигунів, яких ніхто ще не винкрав, ні Мек Карти, ні інші спеціальні органи?

Гузенко думає, що є ще багато советських шпигунів чи в Америці, чи в Канаді, але він звертає увагу на інший бік справи. Для нього важко також те, що треба робити, щоби ті шпигуни перестали служити Советам. В тому пляні він приготовив програму із 5 точок. Найважчіший, як думає Гузенко, момент — дати таку всесторонню опіку й допомогу, щоб той агент, що хоче покинути советську сітку, був певний, що йому волос з голови не впаде та що його крок оцінить відповідно до величного ризика, на яке він рішається покидати службу у ворога.

Ігор Гузенко стверджує, що упадок Берлін — це побіда

московської імперіалістичної лінії політики Кремля. То не був припадок, що на похоронах Сталіна Маленков вжив звороту „народи Росії”, а Берія „народи совєтського союзу”. Маленков поставив ставку на руський націонал-імперіалізм.

Що ж до ролі шпигунства, то упадок Берії цілком не приносить зменшення ролі розвідки, навпаки, саме Маленков поставив розвідку на рівні з армією та в своїх промовах домагався, щоби Совети ще краще розвивали артилерію, піхоту та розвідку. На цьому він наголошує й тепер.

На думку Ігоря Гузенка Маленков більш небезпечний як Сталін. То власне Маленков з рамени партії керував внутрішньою розвідкою й контррозвідкою які контролювали за тим, що робить апарат Берії. Власне Маленков вислав до Канади свою людину Гузарєва, щоб той з рамени партії перевірив всі шпигунські групи Заботіна, (якому підлягав також Гузенко), яка з черги мала зв'язки з групою „Моліера” — або Михайлова з конзулату в Нью Йорку.

Наївні ті, що надіються на „злагоднення курсу”, мовляв, Маленков інший піж Сталін, бо він висловлюється за колективний провід. Та на диво політики Заходу чомусь хочуть їхати після Берліну на побачення до Женеви, щоб ще й з червоним Китаєм засідати.

(Закінчення з 31 ст.)

ють її: „Українська Молоде! Ти на еміграції мусиш піти в авангарді визвольної боротьби.” А далі „Ти мусиш цілком віддати себе інтересам Воюючої України... Ти мусиш бути високоорганізованою і активною... невпинно підносити свій рівень загального і фахового знання та політичної виробленості.” „Перед тобою, українська молоде, як і перед цілою нашою українською еміграцією стоїть завдання зазнайомлювати чужинців про визвольну боротьбу українського народу. Роби це при кожній нагоді і всіма засобами..”

І не диво, що таке величезне завдання Воююча Україна ставить на еміграційну українську молодь. На еміграції є повна змога вивчити до деталів інші держави, з якими нам треба співжити, всі засоби політичного життя тих народів, дипломатії та багатьох інших діяльників політичної мудрості, що необхідні кожній державі в сучасному міжнародному житті. Тому кидаю гасло: **ЗА МАСОВУ ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНУ РОБОТУ МОЛОДІ!**

З погляду зовнішньо-політичних завдань, вважаю, що молодечі організації мусять присвятити багато більше уваги, як це було досі. До роз'язки цієї справи не можна підходити доривочно, принадково, похапцем. Діяльніка зовнішньо-політичної діяльності молоді мусить бути трактована так серйозно як виховання доросту, виникільна чи культурно-виховна робота. Тобто тут є необхідні: ціліність, тягливість роботи, серйозність, дисципліна, систематичність. Акції зовнішньо-політичні мусуть фігурувати чи не на першому місці в молодечій організації, як СУМА, почавши з молоді від 18 років, оскільки ми

В. Щ-ій

ФОТОКАРТКА.

(Спогад)

Нам довелося залишити Срібну Землю по війні з мадярами. Ми, — ті, що живими остались, пішли в мандри на Захід.

Румуни довезли нас товарними вагонами до сербського кордону. Тут, перевантажившись, ми перейхали до малого сербського містечка — Куля.

Заговорили про Бачку, про бачканських українців, що їхні предки покинули зелені верховини багатої України й пішли у світ долі шукати, бо в себе на рідній землі її не мали. Загарбав її з землею наїзник. Зганьблени, неграмотні вони вийшли з рідної землі та з нею ніколи не розлучалися. Понесли її прекрасну, запашну у світ в своїх чистих серцях.

Вони вийшли з Лемківщини та Пряшівщини давнім давно. Поселились компактно в Бачці. Тут залишили по собі найкращий пам'ятник: Живу невмірущу Україну. Про цей живий український пам'ятник на сербській землі, в Бачці — я хочу поділитись з читачами у цьому спогаді.

Хочу розказати про те, що я бачив перед чотирнадцятьма роками в цій країні, бо порівняння між чи не п'ятим уже українським поколінням тоді в Сербії, яке не бачило України, та таким же другим, а то й першим рожденням в цій землі багатомовне.

Сербські четники сказали, що доведеться нам довінечкати на дальший транспорт до Відня. В містечку немає для нас місця. Переїздимо грузовими машинами до недалекого Руського Керестура. „Там не буде вам погано, там ваші, відпочинете.”

Ми в радістю повітали оци затримку.

Руський Керестур — село, я сказав би, містечко. Держава в державі. Тут гарна українська кат. церква з просторим приходством, читальня „Просвіти”, „Рідна Школа”, тут аптека, різномідні крамниці. Розвантажуємося коло гарного кам'яного будинку читальні „Просвіти”. Нас зустрічають: о. Нарох, просвітяни, учителі „Рідної Школи”, жінки, чоловіки, дітвора.

До нас з цікавістю приглядаються магометани (не знаю, турки вони, чи хто), покинувши свої мішки з горіхами, що їх продавали по вулицях.

Нас просять приміститись тимчасово у просторій залі „Просвіти”, доки нас „розберуть” керестури до своїх хат на відпочинок. Кружляють жбанки з гарячим чаєм, у других природне вино. Тут його і'ють багато. Жінки питают, чи будемо їсти м'ясниво, — бо це останній тиждень перед нашим Великоднем. Питаю друга, чи ми часом не попали в якесь наше село коло Львова, чи Тернополя. — Говорять з нами українською мовою, лемківським діялектом, домішуючи тут, то там сербське

розуміємо складність нашої боротьби за Державу й думаємо про її будову.

До порушених мною думок та пропозицій закликаю висказатися керівників молодечих діячів.

або мадярське слово. О. Парох і учителі інформують нас, що молоді говорять чистою літературною укр. мовою — вони вчаться в „Рідній Школі”.

Під вечір просить нас до своїх хат на відпочинок. Першу групу веде до себе на приходство о. Парох.

Мене запрошує чоловік вище середнього віку до себе в хату. Гарний, з кількох кімнат будинок, на огороженому подвір'ї, з господарськими будівлями. Вітаємося з родиною. Привітна господиня вітаєчись, розжалобилася: „І, Господи, доки така поневірка для наших людей”...

За вечерию гуторимо. І вонці, і я цікаві Господаря цікавлять останні подїї в Карп. Україні. Він про них читав і в українській пресі в читальні, і в сербській, і в мадярській, — „але, як там направду було”...

Мене цікавить: Невже оці люди, то якесь там покоління з тих, що давнім-давно вийшли з України? Вони, що ніколи її не бачили, живуть Україною...

Господар повагом оповідає про те, як в їх роді зберігається пам'ять про те, що їхні „дядькови пришли з гориці”... Не хотілось розійтись по цілій Сербії — поселилися гуртом. Найбільше, маже цілком українське село — це саме Руський Керестур — з гордістю підтверджує.

„...І оце, а воно вже п'яте покоління з нашого роду”, показує на онука, „буде знати, що земля його дідів там, де зелені, буйні Карпати”. „Перекажемо йому, як нам переказали”...

Великден. Моя цікавість про те, чи і як заховалися українські звичаї серед тих, що ніколи України не бачили, була заспокоєна. В суботу усі готування були закінчені. В них, в ці готування до зустрічі Великодного Празника вкладали вони те і так само, як в Україні. У Воскресний Досвіток так само звучно, як і в Україні заграли дзвони. Так же само в церкві сколихало поважно, радісно і якось надійно: „Христос Воскресе”. — З такою ж повагою йшли довкруги церкви з Плащаницею, хоругвами й свічками статечні господарі. З такою ж набожністю відкривали господині паски, що їх святиня пан-отець. З таким же посіhom несли їх, посвячені до хат.

„...Хто скоріше прийде зі свяченім до хати, той скоро пішне упорається зі своєю господаркою у цю весну.”

Господар в голос проводить молитву. Сім'я побожно за ним проказує: „І збави нас від лукавого”...

Святочним настроєм сповнена вся хата. Видається і маленький однорічний нащадок українців „з гориці” під враженням цього настрою. Він лише перескакує своїми величними синіми оченятами з особи на особу, з предмету на предмет...

Ділнимось свяченім яйцем. Складаємо собі побажання. У господині вогкі очі. Вона витираючи їх: „та чи знає ваша мамонька, де ви, чи живете”... (Не вдержує сліз. Вони горохом скочуються по її доброму обличчі.) Господар не-то сердито, не то ласково перебиває, припрошує до святих дарів.

Світлій понеділок „обливаний”, призначений тут для хлопців. Вони вже з ранку відвідують родини, де є молоді дівчата, які заздали гідно приготували жбанок з водою, а другий з... вином. Дівчина покірно схиляє голо-

ву, а хлопець обливає її водою. Після того частування.

На вулиці зустрічаю мого друга, який кватирує в сусідів. Він якось-то непевно стоїть на ногах. Питаю, в чому діло. „Бачиш, я обливав дівчат водою, а вони мене вином, — і от який вислід.”

В третьому дні свят, у вівторок дівчата реванжуються хлопцям. По вечірні в усі три дні свят молоді і старші гуртується коло церкви, виводять гагілок.

Захожу в гурт моїх хлопців. Вони живуть на приходстві. Один з них має в руці газету, написану мовою „старшого брата. Всі вони до краю схильовані. Газетка ця друкується в недалекому місточку — Новий Сад. Якійсь її кореспондент подавав (зміст цитую з нам'яті). „Межинародна шайка авантюристів, яка сваволіса на Подкарпатській Русі, задержалася в Руськім Керестурі. Знаний український шовініст, парох Руського Керестуа, приняв цю банду. Він їх годує, черевики їм чистить. Дивно, що югославські владі безпеки не замкнули їх у холодній. Вони ще й тут будуть бешкетувати”...

Ось так про нас чорна московська сотня, яка знайшла в Югославії тепле місце. Вони обсіли всю Сербію. Зайніли важливі пости від адміністрації, поліції, в громадських та політичних установах.

Вони меніше пописувались в своїх національних „рубахах” на сценах, а опанувавши мову, займали важливі, а то й ключеві позиції в країні, яку обсіли. То стара й дотеперішня їх практика й, треба сказати, досить успішна.

Отець парох, як міг заспокоював хлопців. Для нього це ніяка новина. Такі й інші московські бруковини хляпають на нього й на все, що тут українське, майже кожного тижня. Частенько ці „старші брати” користуються й сербською пресою.

Гурт побільшується. Учитель „Рідної Школи” та й селяни долучаються до розмови: „І справді, хлопці, не беріть собі того до серця. На Пан-отця та й на нас всіх вони, як кінче собак брешуть за те, що ми не топимося в ніжному чужому морю, за те, що ми є символом живої України, яку вони так в печінках мають”...

Мимохіть, насувається думка: яка сила держить оціх людей, не дає їм втонути в отому чужому морі? Діти їхні пересили в їхні жили рідний чорнозем. Напоєна ним кров роду держить їх.

Хлопцям полекшало. Кинули під ноги московську ганчірку (як вони її охрестили) і в суміж з керестурською молоддю продовжували Великодні святкування.

Де ж фотокартка — запитає читач. Оце хочу розказати про неї на прикінці моого спогаду.

Неможливим, видається, відігнати від себе чисто людські враження, які сповнюють нас в такі Празники, як Великден, — а коли ви ще молода людина та в ці дні видалеко від родини, про яку нічого не знаєте, — тоді таки годі впертись настроям.

Я вибачиняся в моїх господарів. Не докінчавши Великоднього обіду, пішов до кімнати, яку вони призначили для мене в часі моого побуту.

На покуті образ Богородиці прибраний вишиваним рушником. Біля нього блимає лагідно в червоній лямочці оливне світло. Якось так успокоююче діє...

Я тільки тепер зауважив у правому розі образу невеличку, вже поліньялу фотокартку. Якійсь молодий чоловік в уніформі українського Січового Стрільця. В такій самій уніформі я вперше запам'ятав батька, як він у прерізді з Чернівець, вступив додому на кілька годин. В такій самій його привезли додому з під Львова з відсіченими обома ногами...

Я намагався відгадати, хто це може бути. Невже й керестурці були при УСС-цях?

У другому розі образу поштова карточка з штампом „Вієн”, та нечітким підписом. Вона також вже поліньяла.

Я не помітив як до кімнати увійшов господар. Він якось м'яко поклав руку на мое рам'я. Стояв за мною. Рівним голосом відповідав на мої згадки:

„То Український Січовий Стрілець, десь з околиць Львова. Невеличкий їх гурток по програній зайшов аж сюди, до Руського Керестура. Опей, що на фотокарточці тут квартирували.”

Він, господар, тоді ще молодий, не вмів по українській читати, ні писати. Цей стрільчик був першим його учителем. Та він йому стався близьким ще й тому, що став хрещеним батьком найстаршого сина, який тепер головою „Просвіти”.

Жилися з ним, як з рідним. Просили не юхати нікуди, а вже ніяк дотого Бече (Відня) межи „німоту”. Упертий був. Казав: „Наша війна за Державу ще не скінчена. Ми програли лише один бій, але війну за Державу виграємо.”

І поїхав до Беча. Казав, там буде більше таких, як він. Через рік прийшла картка від нього, оця, що за образом... і не було більше вістки.

Його друг, що квартирував тоді у сусідів, у Костельників, писав до них, і про мого квартиранта згадував. Він з Відня пішов в Україну. Чутки про нього не було більше...

Сини, як зачинали вчитися молитви, питалися, хто це на цьому малому образочку? Вони на ньому виховувалися. Старший на господарці та й займається „Просвітою”, „Рідною Школою”. Молодший учиться у Загребі. Лікарем хоче бути. Хотів юхати на студії до Львова. Та мама уперлась, не пустила. Може й він, батько, винен у цьому. Він так багато читав у голос про життя наших там нід Польщею. Про долю українських студентів у Львові. Про те, як їх поляки у тюрми замикають, не допускають до праці. А малого оце й тягнуло до Львова. Та й там в Загребі він між своїми, з полегшиною каже господар. Там є студенти з України. Він разом з ними працює в студентській громаді.

Мій господар помовчав, а згодом якось несміливо: „А може, ви захотіли б залишити пам'ятку? Нехай і те мале внуча колись питає, хто це на тому образочку”...

Такими я бачив українців на сербській землі перед чотирнадцятьма роками. Вони вже четверте, а то й п'яте покоління, яке родилося поза межами України.

Якої ж думки про них перше українське покоління, зроджене на цій землі в умовинах, які багато більше сприяють плекати любов до Землі своїх батьків?

Федір ОДРАЧ

ПОЛІССЯ

Болота між Піною і Прип'яткою.

Я колись у цьоїх репортажах „Шкіци з Полісся” коротко подав про річку Прип'ятку. Тепер хочу дати до цього деякі доповнення. Ріку цю, отже, чи вірніше відтинок її довжиною з 80 км., місцеве населення інакше не називає, як тільки Стиром. Ідеється про відтинок Прип'ятки, що бере свій початок від гирла Стира, тобто від того місця, де Прип'ятка починається зі Стиром. Ріка Стир, як відомо, належить більш-менш до швидководних, в той час, коли Прип'ять має повільну течію. За дельтою Стира, природно, швидкість води мала б злагоднитись, поскільки це мала б бути Прип'ять. Проте, після злиття цих рік, Стир, так би мовити „переміг” Прип'ять: швидкість бо води цього відтинку та сама що й у Стиру, навіть і саме корінто цього Стира, це дивовижно зигзакувата його лінія. Мені ще піде не приходилося бачити так крутих річкових закрутів, так дивацьких поворотів то ліворуч, то праворуч, як саме в корінні Стира. Круте коліно, а за ним течій. Якраз і цей щойно згаданий мною відтинок знаменується такими зигзагами, пітоменими річці Стирові. Це мабуть і є причиною, чому місцеве населення цей відтинок річки називає Стиром. Коли мова про Прип'ять, то це ріка з розливистими водами, ріка простолінійна, що своє формою нічого спільнога не має зі Стиром.

Між тим відтинком Прип'яті чи пак Стира, а Піною простягається болотиста рівнина у формі трикутника. Це є ославлені так звані „Пінські болота”. Десять прикінці березня, коли у верхів'ї Стира почнуть танути сніги, маса води, між високими берегами швидко двигається з течією річки, щоб саме тут виступити з берегів і покрити водою простір „Пінських болів”. Дивлячись тоді з якогось узгір'я, бачиш несамовиту свою дикістю та водночас неперевершеної краси панораму. Мчиш зором у простір, а цей простір, то безмежне розливисько води. І складається враження, що це не болота, покриті часово водою, а відвічне море. Коли ж на небі нема хмар і світить сонце, то ця водна рівнина мерехтить чарівними синьо-золотистими самоцвітами. Яка ж незаступна краса для мистця-маляря чи поета! Коли ж ви уважніше зупините своїм зором ген там, під обрієм, то ви помітите якісь синіючі пунктики. Це будуть, без сумніву, верби на якомусь піскогір'ю, де розташоване поліське село. Весняну повінь, чи повінь від зливи дощу, люди з звісочинних теренів трактують як лиху чи просто катастрофу, яка спричинює багато капостей в господарстві. Повінь на Поліссі натомість має цілком інше значення. Тож, коли ви з Набережної вулиці в Пінську помітите синіючі верби села Пліщиць чи Гірного, не жахайтесь долею поліщуків. Бо хто зна, чи в хвилину, коли ви будете лаяти „дику стихію природи”, поліщуків саме можуть у дерев'яній церковці складати Богові подяку за великі води, які насичать родючими соками луки, після чого, в косовицю трава буде як ліс, а річки, озерця та водяні западини будуть кишіти щуками, карасями та іншою рибою. Саме де-

**ЧИТАЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ ТА ПРИЄДНУЙТЕ
НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ „ВІСНИКА“**

які риби нерестують в цьому часі (трутися), складають свою і кру в „прістях” (болотистих потоках), в озерцах, в різних водяних воронках та западинах і, коли вода спливе з течіями рік, риба залишиться, яку потім, літом, поліщукі ловлять собі на поживу, чи везуть до Пінська, щоб продати її. Побіч скотарства, риба на Поліссі є важливою підставою економічного життя поліщуків. Слід ще зупинитися на самій „техніці” ловлення риби на Поліссі. Зимою напр., коли ріка покрита льодом, поліщук вирубє в льоді собі ополонку, стеле собі під коліна солому, накривається кожухом і уважно зорить глибину води. Щоб краще бачити, над ополонкою ставить „світюка”, каганця і тримаючи в руках ості, чекає, аж під ополонкою появляється язі. Коли тільки на дні помітить рибу, відразу ж цілиться остями в рибу, пронизує її і витягує на поверхню. Хоч такий спосіб ловлення є дещо дикий, все ж не менш ефективний і корисний для рибалки. У водяних западинах чи озерцах з мулистим дном, поліський рибалка правдивий майстер ловити в'юнів. Він з лозових „моловжів”, чи „дубців” (прутиков) плете собі „кошалку”. Це прилад величини й форми решета з „серцем” в його центрі (діркою з вилетеною „руковою” до кошалки). Потім на озерці, в льоді прорубує круглу ополонку величини кошалки, втискає туди кошалку так, щоб вона поринула в воду, поверх прикріпить її до льоду прутиками, накріє її соломою, потім прикріє все це снігом, щоб ополонка за ніч не замерзла. Спрагнена повітря, риба шукає собі під льодом повітря і натрапивши на ополонку, крізь „серце” потрапляє до кошалки з якої вже не в силі видістатися. На провесні, коли ранками вода замерзає, поліщукі „ідути гнути рогожу” та „глушити” рибу. Візьме собі такий рибалка до рук ломаку, посувавшися льодом, який під його ногами потріскує (gne рогожу), по льоді постукує ще й ломакою, риба на дні положається і втікає. Рибалка тоді, заглядівшись, з розмаху вдаряє по льоді ломакою, від цього удару непримітні риба і вивертається животом догори. Рибалка пробиває лід і витягує її на поверхню. Весною, в глибших місцях ставить він „жакі”. Це сіті з крилами, ліком, що входить до середини жака. Коли риба потрапить крізь цю „лійку” до середини жака, вона вже ніколи не зможе видістатися з нього. Крім згаданих снастей риболові, поліщукі мають масу ще інших, якими ловлять рибу залежно від пори року.

Весняна повідь на Поліссі триває приблизно два тижні. За той час уже на пригріках та островіцах відрапують собі в „грудку” (в дарнині) гнізда чайки та кулики. В ольхових чагарниках, на кущинах покритих віхтями торішоної трави, будують собі гнізда дікі качки. Згодом болота покриваються жовтим квітом лататі. Це вже болота міняють свою шату. Хоч вода ще місцями сягає колін, але поверхня її вже жовта від квіту логаті. Глибші місця вкріті „поплавухою”, травою з тоненькими але довгими стебельцями. Це перша пожива для невеличкіх поліських коней. З появою лататі, поліщук уже знає, що його худоба не буде їсти в хлібі сіна. Діти-пастушки в лікових постолах виганяють худобу на вигін, а вона вже сама прямує до болота. Занурена у воді, вище колін, вона цілий день бродить по болоті, вибираючи з води лататі. Пастушки бродять за худо-

бою і десь потім вибираються на „грудок”, острівець і там розпалиють ватру та сушаться. Варто тоді поглянути на поліські болота. Це вже чаруюча краса буйного розквіту природи, в якій не помітни найменшої ознаки суворості. Це вже море жовтого квіту лататі, над яким скинглять чайки, покрикують пекачі, посвистують свистильники, туркають качки і стомілійоновим вереском рехкотя жаби; між жовтізною лататі ви помітите бузьків, які час від часу закидають поза себе свої голови, ковтаючи виймані жаби, над болотами помітите шулік, що шукають иташачих гнізд, які не бояться ворон, але які панічно тікають від чайки.

Бечорами життя природи стократ посилюється. Солов'ї, яких тут мільйони, наповнюють своїм співом ліси й чагарники, дікі качки і пекачі, яких є на болотах цілі хмарі, кричат на свій лад, але над усім тим співе домінує бас пугача. Його пугу глухими звуками лине над болотом щонайменше чотири кілометри в промірі. Коли вперше поліщук почне мугкання пугача, тоді вже знає що холодам настав кінець і що природа буде буйно розквітати, а перед ним будуть стояти соняшні дні, сповнені важкої праці в полі. Побіч реміза (пташинки, якої гніздо становить прекрасний лік проти ревматизму для поліщука), пугач належить до загадкових птахів. Поліщуки вірють, що коли пугач мугкає, це вінходить водяних западинах і сіє своїм клювом ситник. Ситник, це благородна водяна рослина, якої білі корінці становлять для поліщука поживу. Десять в половині травня, їздиши по озерцах човном, поліщук вириває його з води, в'яже в пучечки і везе до дому для дітей. Це ніби своєрідний „гостинець” для малят. Тож, коли пугач буде найдовше мугкати вечорами, це й буде ознакою великого врожаю ситнику. Коли йде мова про пташиний світ на Поліссі, то мабуть до найбільш домашнього, всіма шанованого птаха належить бузько. Бузько, це правдивий господар боліт, це поважний довгоночний красунь, перед яким тримтять бридкі жаби і на віть ядовиті гадюки. Коли він з галуззя покладе собі гніздо на якісь хаті це ознака благодаті Божої. Вбіти бузька, це те саме, що замордувати дитину. Коли вперше поліська дитина побачить весною бузька, вона буде підкидати з радощів втору шапку і кричатиме: „Вірій, вірій!” Це знак, що бузько на своїх крилах приніс у болота весну красну. Вперше побачити літаючого бузька, це значить, що цілий рік не будуть боліти ноги. Бузько для поліщука являє собою щось ніби об'єкт культу; довкола цього довгоночого постало на Поліссі ряд легенд. Одна легенда напр. розповідає, що колись, за якісі важкі гріхи, Бог покарав людину і перетворив її в бузька. Потім Бог прорік до бузька: „Будеш ти повікі вічні очищати землю від жаб і плаваючої нечесті. І коли ти довершиш діла — очистиш землю, чекає тебе спасіння і вічна благодать”. І поліщук вірює, що колись бузьки „очистять землю” і тоді настане царство Боже не тільки для бузьків, але й для людини. Як відомо, бузьки завжди викидають зі свого гнізда або яйце, або мале бузеняtko. Для поліщука це явний доказ того, що бузько приносить в жертву Богові своїх дітей, подібно як колись хотів це зробити Авраам зі своїм сином Ісааком. Авраамові не дав заколоти свого сина Ісаака янгол, бо був він вибраним Богом, але

Бібліографія

Др. Р. Борковський

СПОГАДИ ПОЛІТИКА СТАРОЇ ШКОЛИ.

Вінстон С. Черчіль: Тріумф і Трагедія, Бойон 1953, 800 стр.

Що являє собою твір Черчіля, який припіс йому найвищу нагороду, про яку мріє кожний визначний письменник світу? Яка його вартість? Яке значення і вплив на публічну опінію? Такі питання вириняють, коли відкриваємо книжку Черчіля.

Твір Черчіля — це його особисті спогади, точніше та частини, що обіймає період часу від історичної висадки аліантів в Нормандії 6. VI. 1944 р. аж до часу його уступлення з посту прем'єра Великої Британії в липні 1945 р. Але в тому відношенно короткому часі зайдли події не тільки великої історичної ваги, а прямо надзвичайні. Спогади з таких часів завжди знаходять читача й викликають його заінтересування. Ще більше, коли вони написані талановито. Та тут маємо ще додаткову причину зацікавлення, якою є сама особа Черчіля, що був одною з найважніших фігур в другій світовій війні. Не диво, що заінтересування твором Черчіля, головно в Америці, було велике. Книжка заслуговує безумовно на те, щоб і український читач нею зацікавився, а особливо деякими її аспектами, на які тут хочемо вказати.

Війна й політика — це дві стихії, якими жив Черчіль і в які він впроваджує читача. Він веде читача через криваві побоєвища Європи, бере з собою на інспекцію фронтів, отих різнонаціональних динізій Британської спільноти народів і союзників, дозволяє брати участь в секретних розмовах „великої трійки” та показує урядові та приватні телеграми до своїх високопоставлених партнерів.

Нас особливо цікавить одна проблема — це проблема аліантсько-советських відносин. І саме її найбільш вичерпно подає Черчіль. На це вказує вже сам наголовок книжки, бо ж трагедія виникає якраз із тих відносин. Особливо друга частина книжки п. н. „Залізна Завіса” — це по суті історія розвитку тих відносин в дуже критичному часі, коли з однієї сторони валився „тичячолітній Райх Гітлера”, а з другої сторони вже ставив свою брутальну стопу на Балкані і Середню Європу — варварський імперіалізм Москви сталінського зразку. Тріумфальний похід того імперіалізму в серце Європи, зумовлений розвитком воєнних подій та уможливленний попередньою політикою, змусив Західних Аліантів втрапи

бузько, це вічно покутуюче створіння, що мусить окупити свої гріхи найдорожчим. Взагалі, постійне життя серед природи сформувало в душі поліщука якесь своєрідне світосприймання, в якому сутність людини являється частиною природи, яку сотворив Бог. Він є очевидним свідком, навіть учасником гармонії цієї природи. Тому то, дивлячись на перелітачу пташинку, на весняну повінь, на чаруючу красу болотистих квіток, всією душою відчуває злиття з цією природою, над якою сторохнить вічний дух доброго Бога.

(Закінчення в наступному числі.)

ти ти всі здобутки від перемоги. Ба, що більше, поставив Захід перед таке загрозливе становище, що в порівнянні з ним загроза гітлеризму блідне. Військовий триумф перемінився у глибоку трагедію. Чи була на Західі свідомість того факту? Якщо так, то які були спроби протидії?

Черчіль твердить і доказує документами, що він був вповні свідомий небезпеки, яка створювалася в міру поступу Червоної Армії на Захід, що супроводилося „советизацією” зайнятих теренів. Коли виявилася перші познаки імперіалістичних тенденцій Москви відносно територій, на які вступила Червона Армія-„освободителька” і які не належали до ССР, Черчіль ударив у дзвін тривоги й представив Рузвелтovі плян дій. Суть того пляну полягала в тому, щоб завчасу знайти із Сталіном порозуміння відносно цих теренів, усталити певні норми, яких советський уряд повинен дотримуватися на „визволених” теренах. В основному ті норми повинні були гарантувати державну суверенність та інтегральність всіх тих малих держав, на територію яких входила Червона Армія. Колиб однак Москва не хотіла в тій справі дійти до порозуміння з Західними Державами, або існує порозуміння знехтували, толі радив Черчіль повести так протиімперську кампанію, щоб не дати змоги Червоній Армії занадто далеко посунутися на Захід.

Америка зasadничо схвалювала першу частину пляну, тобто про конечність договоритися з Москвою від існо долі зайнятих нею теренів та методів поступовання з окупованими державами, але Рузвелт рішуче відкидав всяку думку вести війну без порозуміння і проти інтенцій Сталіна. Рузвелт вказував на конечність вдергання гармонії між трьома союзниками не тільки з уваги на військові дії і по змозі якнайлегшої перемоги, але з уваги на конечність утримання союзу і після війни. Але здається не так мариво майбутнього (мрія през. Рузвелтa поставити воєнний союз трьох великорідженів в основу майбутнього мирного світу та нової міждержавної організації), як постулюти практичної воєнної політики ЗДА керували потягненнями президента. Він за всяку ціну хотів переконати Сталіна виповісти війну Японії й тому не міг собі дозволити на який небудь конфлікт з ним.

Що це був властиво дійсний мотив през. Рузвелтa можна бачити хочби з того, що він не змінив свого поступовання навіть тоді, коли Сталін порушив явно прийняті зобов'язання (в Ялті) і тим самим заграв у відкриті карти, даючи до пізнання кожному думаючому, що з післявоєнних плянів Рузвелтa не може нічого пущного вийти. Обіянками виступити проти Японії шахував і Рузвелтa, і Черчіля та спрямовував всю політику Західних Держав у вигідне та корисне для нього річище. Так отже основним архітектом тодішньої світової політики був Сталін, хоч це не було конечністю. Західні аліанті повинні були зробити висновок з поступування Сталіна, а саме, що немає ні одної спільної лінії політики, але є дві окремі. Звісні ще один висновок: вести війну так, щоб скріпляти власні позиції та ослаблювати советські. Найдаліше йдучою конsekвенцією такої постановки було б окреме перемир'я з німцями на Західному фронті, що його сугерували деякі німецькі

кола на весні 1945 р. Але Й Черчіль не обрав тих сугестій серйозно. Він оцінював їх, як спробу вбити клина між союзників.

Прагнути до здійснення своєї концепції, Черчіль був цілій час чемпіоном особистих зустрічей зі Сталіном. Він зізнав, що Сталін перерішує все. Подруге, він вірив в можливість все таки деякого договорення зі Сталіним, надіючись на свій особистий вплив на нього. А навіть, коли б важко було договоритися, особистий контакт, це на думку Черчіля, найкращий засіб устійнити дійсний стан. Та віра в користь особистих зустрічей не покинула Черчіля й досі. Це в певній мірі пояснює також останню кампанію Черчіля за зустріччу з наслідником Сталіна.

Черчіль не тільки був головним ініціатором зустрічей зі Сталіном в Ялті й Потсдамі, але відвідав окрім подорож до Москви в жовтні 1944 р. Та подорож мала свою головною ціллю прискорити зустріч „великої трійки”, щоб не дати змоги советам робити політику доконаних фактів. Сталін користувався весь час застосованою вперше його суперником, Троцьким, у Бересті Литовськім, тактикою гри на проволоку. Техніка його була проста. Погоджуватися в засаді на зустріч та договорювання, але їх якнайдаліше відсувати. Потім покликатися на нові факти, потім інтерпретувати їх, знов договорюватися і знову нові факти, і так без кінця.

Справою, якій Черчіль присвячує найбільше уваги, яка в найбільшій мірі стала „каменем претковенія” між Черчілем і Сталіном і якій присвячено найбільше часу і дебат в Ялті і Потсдамі, була справа Польщі. Властиво перші доконані факти зі сторони советів заінтували в Румунії. (Натиск Вишнівського на короля в справі обсадження уряду). Тут Москва виразно виявила, що вона хоче — обернути окуповані країни в своїй слух'яні кателіти. Але реакція Черчіля була майже жодна, бо Румунія це бувший сателіт гітлерівської Німеччини і зрештою Черчіль погодився на те, що вона має увійти в домену впливів Москви, подібно, як Греція до Англії. І як Сталін заховав мовчанку, коли Черчіль паціфікував вірних Москви грецьких партізан, так і Черчіль не міг надто гостро реагувати на те, що діється у сфері впливу Москви. Цілком інша ситуація була з Польщею. Перед війною Англія гарантувала самостійність і інтегральність Польщі. У виконанні своїх зобов'язань, Англія виповіла війну Німеччині, отже формально в обороні Польщі. Цілий час війни Лондон визнавав екзильний польський уряд, якому дав притулок. По стороні Заходу воювала польська армія в складі п'яти дивізій. Всі ті моменти складалися на те, що справа Польщі була для Англії справою не тільки безпеки, але й чести. Вона була зобов'язана відновити Польщу вільну й незалежну. І тому створення з волі Москви Люблінського Польського Комітету, щоб пітім визнати його урядом Польщі, занепокоїло Черчіля й принесло до негайній дії.

Вже під час свого жовтневого побуту в Москві, Черчіль намагався лагодити справу. Його заходи довести до угоди між Лондонським урядом і Люблінським Комітетом не дали жодного успіху.

Після московської візити Черчіля до Ялтинської зустрічі, Москва зробила новий доконаний факт, визнавши Люблінський Комітет за тимчасовий уряд Польщі. Це не

була проблема східних кордонів Польщі, що займала увагу трійки. Дебати про ту справу були короткі, бо і Черчіль, і Рузвелт визнали претензії Росії до тих земель. Центральною проблемою була справа Тимчасового уряду та нових виборів і ті пертрактації скінчилися виданням відомої ялтинської декларації.

На Потсдамській конференції Черчіль робить зусилля рятувати західний союз, впливає на Миколайчика і той їде до Москви і стає членом Варшавського Уряду. Вашингтон і Лондон визнають цей уряд. Але Черчіль ніколи не міг погодитися (і до кінця не погодився) на розтягнення західної польської границі до західної Нісіни. Так справа й не полагоджена і не узгіднена.

Було відомо вже давніше про розбіжності на тему стратегічних плянів західних альянтів. Загально відома є інші концепції Черчіля висадки на Балканах, пляни зайняття Берліна і т. п. Але деталі й закуліси тих справ все таки були закриті перед очима ширшого загалу. Щойно спогади Черчіля кидають на ту справу жмут нового світла. Як реаліст, Черчіль зізнав, що тільки ті терени можуть бути забезпечені перед впливом московської „советизуючої” політики, які знайдуться під захистом зброй західних альянтів. Звідти його уперте переконування американців про потребу, а то й конечність зайняття Берліна. Відня й Праги. На жаль, Айзенгавер передвчасно відкрив Сталінові шляхи і цілі наступу Західних Армій. Сталін з захопленням погодився на них, підкреслюючи з особливим патіском, що Берлін вже втратив своє стратегічне і політичне значення, і що Червона Армія також не буде туди дуже поспішати. Все це було очевидно звичайним обманом. Замість іти на Берлін, Айзенгавер повернув англійські війська у напрямі північних німецьких портів.

Як одну з головних причин трагедії (очевидно треба розуміти трагедії західних Альянтів, а з ними цілого вільного світу), що зароджувалася рівночасно із розвитком триумфальної перемоги, вбачає Черчіль в хворобі през. Рузвелта. Саме в час, коли вимогою часу була потреба напруженої слідкування за подіями та конечність негайної реакції, хвороба президента настільки розвинулася, що він не мав змоги полагоджувати навалу справ. Вже перед Ялтинською конференцією Рузвелт жаліється Черчілеві, „що він вже не той, що був колись”. Хвороба Рузвелта мала той наслідок, що за нього рядили інші, а головно до великого значення прийшла советофільська кліка, що й попередньо мала значний вплив у Білому Домі. Звичайно, той момент має свою вагу, але Черчіль натякає й на основну причину, хоч про неї одверто не говорить. Та причина, то пересунення точки ваги у самому таборі західних альянтів з Англії на Америку. Англія протягом другої світової війни втратила свою провідну роль першої потуги у світі. Вона вже не могла надавати тону і унів'язлювати розвиток полій. Її місце помалу, але певно займала Америка. Як молода потуга, вона під жодним оглядом не була приготована до своєї ролі. Всі оті, прямо кличучі до неба про пімсту, прогріхи Америки, які вона зробила у відношенні Советів, стелячи останнім шляхом до першорядної світової потуги, пояснюють американською „молодістю і недосвідченістю.”

З твору Черчіля яскраво пробивається тенденція ски-

пнути із себе історичну відповіальність за розвиток подій. Якби вибачаючись перед читачем за те, що він не був в стані переперти своєї стратегічної позиції, він вказує на пропорцію сил між Великою Британією і Америкою на західному фронті (міліон проти трьох.) Ще ясніше говорить Черчіль про те при згадці про свою славну телеграму до през. Трумана, 12. травня 1945 р., яку він звів телеграмою „Залізної Завіси”, оскільки тоді він перший раз вжив того крилатого терміну. В під Черчіль нерестерігає перед демобілізацією армії західних альянтів в хвиці, коли Москва держатиме папоготівлі свою величезну армію у середині Європи. Це відчинить її доступ до берегів Атлантику. Він радить ужити можливих заходів, щоб не допустити москалів усадовитися в середній Європі. Цікаво, що не здається одиноче місце в підлій книжці, в якому він москалів називає їх правдивим ім'ям. (*Muscovite*). Позатим він завжди уживає офіційної назви *Russian*. Не можна уважати, щоб це був припадок.

Коли ми вже заселили термінологію, то варто зазначити, що Черчіль ніколи не вживав терміну ССР, але стало Росія. Інтересно, що він в часі свого побуту на Кримі уважав за вказане відповідати терен англійсько-російських боїв з часів кримської війни і то потайки перед Сталіном. При тому з питанням йому почуттям гумору переповідає сцену, як присутній советський старшина дає англійським гостям пояснення про недавній бої з німцями на підступах до Севастополя в тому часі, як вони перед очима своєї уявини мали картини з цілком іншої війни. Чи на побоєвицях Балаклави Черчіль думав виключно про минулу російсько-англійську війну, про це він не згадує.

Черчіль нераз зраджує знамените знання свого партнера зі Сходу (цілком противно, як американці того часу). В зв'язку з тим нераз доводиться чути здивування, чому той самий Черчіль є тепер речником угоди з советами, торгівлі з ними, визнання Червоного Китаю і т. п. Частково відповідь на те дає Черчіль в своєму творі. Він є прихильник відповідної дії у відповідний час. Мораль, яку треба витягнути із його книжки, він поміщує сам перед текстом, а саме: у війні — здетермінованість і великудущість; в мирі — добра воля.

Отже засади Черчіля: як довго нема рішення вести війну, треба вичерпати всі засоби для мирної розв'язки проблем. Навіть, якщо партнер не має доброї волі, його силы також обмежені, і самого апетиту рішуче замало.

Це одну проблему хочемо порушити. Один український журналіст при нагоді обговорювання книжки Черчіля згадав, що в підлій не знайшлося місця для української проблеми. Докори з того приводу на адресу Черчіля — це чисте непорозуміння. Черчіль в своїй книжці згадує про справи, які висуваються на порядок денній у його політичній діяльності на становищі прем'єра Великої Британії. Мусимо знати собі справу з того, що в час другої світової війни ніхто не ставив української проблеми у Лондоні з точки погляду української візвольної політики. Отже чому Черчіль мав би нею займатися і про неї писати у своїх спогадах? Дві речі нам треба мати постійно на увазі: Перше, що Велика Британія була союзником (і то не тільки формальним) нашого ворога. Отже не

тільки акція Дивізії, але й акція УПА не йшли по лінії англійських тогочасних інтересів, очевидно так, як самі англійці їх розуміли. Подруге, ми не мали у Лондоні жодного власного політичного чинника. З того ясно, що в Лондоні не було місця на інші ставлення проблеми України, як тільки сталінське. Коли ж брати під увагу оте останнє ставлення проблеми, то не можна нарікати на брак уваги зі сторони Черчіля. Адже Сталін ставив проблему прилучення Західних Земель до УССР і в тому знайшов повну підтримку Черчіля, як також проблему членства України в ОН. Але всім тим, які думають, що згадані проблеми вже остаточно розв'язані на міжнародному форумі на користь України, треба пригадати, що всі ті поступки були зроблені для Росії (*Russia*) як союзника і переможця. І тому, замість заколисувати себе минулим перерішнням тих справ, краще зазделегідь подати про підготовку до майбутніх важких розгривок. Вияснення, яке дав Стейт Департмент на запит „Гомону України“ в справі визнання України, як окремого підмету міжнародного права, говорить про потребу чуйності та об'єднаної і цілеспрямованої української акції в усіх столицях Західнього Світу.—

Ю. Лавріненко.

УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНІЗМ

I політика Советської Росії щодо України. Бібліографічні анотації 1917 — 1953 р.

Research Program on the U.S.S.R.

Від себе автор пише:

„Автор передає вислови подяки для програми наукового дослідження Союзу Советських Соціалістичних Республік Research Program при допомозі якої таке дослідження стало можливим, як рівнож для її персоналу, зокрема Панові Давидові І. Гольдштайн за його переклад і редакційну працю, Панові Петрові Дороню за його неоцінену поміч в завершуванні бібліографічних відомостей та компілюванню індексу, Пану Нельсон Гловер за приготування до друку і др. Александрові Даллін та Пані Маріні С. Фінкельштайн, які допомагали в приготуванні манускрипту в його початковій фазі. Як рівнож дякує др. Іванові С. Решетар, молодший на Прінцетон Університеті, др. Григорієві Луцькому з Університету в Торонто і др. Річардові Е. Пайпс з Гарвардського Університету за їхнє читання манускрипту і їхню субстантивну співпрацю. За заохочування і активну допомогу в приготуванні манускрипту автор складає подяку др. Ю. Шерехові з Гарвардського Університету, п. Мирославові Прокоп з Нью-Йорку, Професорові Іллі Борщак із Колегії Національних Живих Східних Мов, й Григорієві Костюк в Нью-Йорку і Панові Петрові Одарченко з Бібліотеки Конгресу. На закінчення Автор висловлює подяку для Персоналу Слов'янського Відділу Публічної Бібліотеки в Нью-Йорку, Українського музею при Українській Академії Наук і Мистецтва в ЗДА (УВАН) і Закордонному Представництвові УГВР за їхнє невичерпне великудущне сприяння та згоду вільного користування їхніми матеріялами та архівами.

Отака візитівка цієї книги на 454 сторінки. Дивно як могло попасті в один список ім'я Даїна, Мирослава Прокопа і Закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради? Незрозумілім є і заголовок книжки. Адже комунізм на Україну імпортований з Москви і таким він є там і понині, свого родоводу, попередника він на Україні не мав. Знаємо, що Даїнові, як і всім тим, що мають про „єдину і неподільну“ саме її іде про те, щоб переконати земляків, що український комунізм є такий самий, як і московський.

В січневому числі *New Leader* п. Даїн, відповідаючи ООЧСУ, твердить, що „більшість Українців більше всього турбуються про матеріальні і культурні нездоволення проти советського режиму, ніж гаслами про „незалежність, які УПА і її спільноти-українські націоналісти ОУН (Бандерівці) намагалися даремно під час німецької окупації в ІІ світовій війні продавати тим українцям“. ООЧСУ твердить, що УПА (з котрою вони близько зв'язані) не фашисти, а ліберали, але це, очевидно, невірно“. Отак думає і, відповідно до того, діє п. Даїн. Як сталося так, що він допомагав опрацьовувати книжку „Український Комунізм“ з усіма, кому дякує автор Юрій Лавріченко (Дівнич)? Політичний ребус!

Я. Курдидик — Два кулемети (з вояцького бльокноту). Видання Т-ва бувших вояків УПА ім. ген.-хор. Т. Чуприків в ЗДА ст.-82. Обкладинка роботи М. Бізинського. Літературний редактор В. Давиденко.

„Душа українського народу найновіше проявилась в другій світовій війні у сероях УПА, заіскрилась в тисячах безіменних дівчат і жінок, сивоголових старців і дітей, які боролися і умирали за те, щоб їхній край був вільний і щасливий. Ось про цих людей і розповідає автор.“

ПОБРАТИМИ

Цікавіт лінієм широкий степ. У житах стрекочуть польові коники, а на межі сіло жарке літо і, ніби старий господар дивиться втомленими очима на молодих вояків, що проходять широкою дорогою. Вони закурені темносірою пильовою: одяга, зброя, а по обличчі течуть брудні струмки поту.

— Степане, чи довго ще будемо воювати?.. Дивись, земля знову передягає жупана... Ще недавно носила весняний, сочно-зелений, а тепер уже золоту сорошку вибирає... Шелестить спілім колоссям і кониками поплигуює...

— О, мабуть довго ще!.. Я вже й звик до цього мінливого життя... Перші два роки нуднувато було жити повіком у полі і лісом у лісі, а на третьому — звик... Тепер, коли в хаті іноді доведеться заночувати — аж душно робиться. Як тому птахові, що тільки в просторі його воля й насолода...

— А я, Петре, так звик до отих ременів, що через плечі, що як, буває, здійму їх з автоматом, так ніби частину тіла здійняв, ніби чогось бракує. Став якимсь легким, хапаюся за будь-що, наче боюся, щоб не підніс мене вітер і не крутиув, як соломину, та не поніс світами. Або оце, коли їм, а біля мене лежить моя „папашка“, то здається, що вона роззвяляє свій глибокий чорний

пот... і теж хоче їсти... Я вломлю шматок хліба і тиць їй. „Їж! — кажу — і не шкірся!“ А сам у душі сміється. А вона ніби насуплюється і сердито відповідає: „Я хліба не їм, тільки м'ясо окупантів!“...

Піт тече воякам по обличчях, жолобить вузенькі, криві доріжки і всякає у виполовій вояцькій комір. Доріжки печуть так, мов по них хтось розпеченим дромом борознить.

Плесками достиглого жита пролітає вітер. Війне ходжком, і ніби білою легкою рукою здіймає втому з людського тіла. На обличчях жили напружились, розтягнулися і розпустили синє коріння. Цівки ґвинтівок та автоматів розпеклися так, що їх відсувають далі від обличчя, бо як доторкнеться — пече...

— Степане, до головної команди ще далеко?

— Під вечір будемо на місці, — відказує Степан, здіймає автомат з плечей і неревішує через шию. — А коли сьогодні вночі доведеться знову вступити в бій; то це буде мій дев'ятнадцятий...

— Курінний казав, що після сotого можна стати справжнім вояком...

— Ех, хоч би вже їх скоріше перебути!.. А тепер сідаймо, хлопці! — командує Степан і кладе наплечник і зброю на землю. Його волеся вигоріло на сонці і зливається в одну барву з житом. Він лягає горілиць і днівиться в небо.

— Оце й воюємо, — тягне він вголос, — за те щоб небо, що над нами спінє, і земля, що по ній ходимо — були наші. Розумієте, хлопці?... Щоб цей хліб що достигає на полях, був наш, і щоб його збирали ті самі руки, що й сіяли... Бо це наш хліб!..

І Степан простягає руку, бере кілька колосків жита, нагинає до свого обличчя і говорить до них:

Ми з вами рідні побратими і допомагаємо одне одному: ви нас годуєте, а ми біля вас на сторожі, щоб росли й достигали на волі!..

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА“

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (монеї ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виповнювати на адресу:

“V I S N Y K”

R. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаемо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редактує Колегія

Головний редактор

I. Вовчук

До
Хвальної Редакції „Вісника”
в Нью Йорку.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Прошу ласкаво не відмовити помістити у Вашому цінному журналі моого листа — відповідь п. Ів. Гончаренкові на його листа, вміщеного в 14-му числі „Лиса Микити”. Наперед щиро дякую за поміщення.

Перш за все заявляю, що пишучи допис до гумористичного журналу „Лис Микита”, не мав я на думці обратити п. Ів. Гончаренка, ані тим більше не мав я злоби до нього. Читаючи вищезгаданий журнал від 1947 р. зустрічав я долепи на візначеніших осіб, але я певний того, що ці особи не чулпся ображеними, а читачі сприймали їх як жарти.

Прочитавши листа в 14-му числі „Лиса Микити”, я був дуже здивований його тоном, а ще більше тим, що знайшовся ще хтось (приятель з Пасейку), хто спрійняв мій допис як образу для п. Гончаренка.

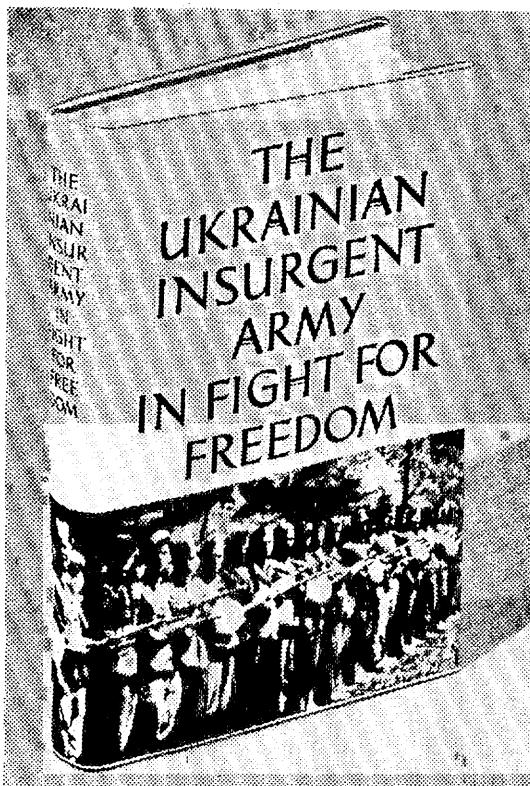
Як було?

П. І. Гончаренко був запрошений Управою Укр. Громади, Відділ УККА в Петерсоні, дати доповідь про життя і творчість Т. Шевченка. Це мені відомо, бо в той час я мав честь належати до вищезгаданої Управи і ніхто інший, а я запропонував запросити п. Гончаренка дати доповідь на святочних сходинах. Ніхто не збрігається заперечувати, що ця доповідь не була цікавою і оригінальною. Однак, закінчуючи свою доповідь, прелегент сказав приблизно таке (цитую з пам'яти): „В роковини великого генія закликаю присутніх складати пожертви на УНРаду”, а опісля півголосом додав, що „хто дає на УККА — також не зле”. Такий додаток до святочної доповіді про Шевченка мене здивував, бо чув я у своїому житті досить святочних рефератів, але щось подібного мені не довелося чути. Однак, якщо так би мало бути, то хай п. Гончаренко вибачить, що я зробив з цього жарт, і ще від себе дещо додав.

Коли п. Гончаренко мав дати на Святі Героїв свій спогад про Гол. Отамана С. Петлюру, то не тільки я, а і інші члени Управи, заявили, що згідні лише з тою умовою, щоб п. Гончаренка було попереджено подати спогад, а не агітацію. Невідомо мені, чи п. Гончаренко був попереджений про це, але попередня історія не повторилася. Цей спогад я теж зачіпив у моєму дописі і згадав про деяких українців, які чомусь є парафіянами російської а не української парофії. Притпадково бачив я, що члени Т-ва Сприяння Н. Раді виходили з рос. церкви. Дивно, що на мій закид в цій справі п. Гончаренко не обізвався й словом.

Далі п. Гончаренко пише, що ця сама доповідь була виголошена в Пасейку, а „автор брехливих новин навіть не був присуєній”. Як на гімназіального учителя — дуже гарний тон. Тут муশу ствердити, що п. Гончаренко дещо призабувся: на Святі Героїв в Петерсоні дійсно я не був присутий, але коли тиждень пізніше це саме свято мало відбутися в Пасейку, я, як член Екзекутиви Філії УККА в Пасейку, з пріпоручення Орг. Референта п. д-ра Германа, сам приходив до п. Гончаренка просити його, щоб він дав згаданий спогад в Пасейку. Але, ма будь п. Гончаренко був перешкоджений, не з'явився, і такого спогаду не було.

Вже друкується в англійській мові ця книжка

Книжка матиме 224 стор. друку.

Поможіть закінчити діло, що має служити пемозі української правди на Заході! Присилайте добровільні пожертви на видання книжки, яка повинна знайтися в кожній українській хаті й бути поширеною серед американського світу!

Пожертви слати на адресу:
W. Homicki, 415 East 9th St., New York 9, N. Y.

Відомо мені також, що, коли переводилась збірка на УНРаду в Петерсоні, то було сказано: „коли дасте нам, то не мусите давати на Народний Фонд”. Це було тільки збаламучення людей, бо ми за 1951-1952 рр. вислали на Народний Фонд понад 1200 долярів, а магло бути більше.

Настанку хочу сказати п. Гончаренко, я не був Вашим ворогом, як Ви то написали.

М. Озарук

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

в ч. 1. Вісника — січень — 1954 р.

Сторінка	Рядок	Надруковано	Має бути
8	1 ліворуч	ч. 6.	в ч. 6
	4 ліворуч	щастя	„щастя”
9	5 ліворуч	чай	„чай”
	24 ліворуч	батьківщина	Батьківщина
	1 праворуч	історії	істоті
	28 праворуч	шо там кажі-	бо, що там не
		ть є	кажіть, кому-
7 знизу		миротвор-	нізм е.
		чости	митотворчості.